

Konstrukcija adolescentskih emocionalnih čitateljskih zajednica

Ilovača, Helena

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:716704>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-07**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

HRVATSKI STUDIJI

Helena Ilovača

**KONSTRUKCIJA ADOLESCENTSKIH
EMOCIONALNIH ČITATELJSKIH
ZAJEDNICA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA KROATOLOGIJU

HELENA ILOVAČA

**KONSTRUKCIJA ADOLESCENTSKIH
EMOCIONALNIH ČITATELJSKIH
ZAJEDNICA**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: doc. dr. sc. Dubravka Zima

Zagreb, 2018.

SAŽETAK

Konstrukcija adolescentskih emocionalnih čitateljskih zajednica

Helena Ilovača

Mentorica: doc. dr. sc. Dubravka Zima

Cilj je ovoga rada opisati kreaciju pet različitih adolescentskih emocionalnih čitateljskih zajednica koje se okupljaju oko pet najčitanijih tekstova adolescentske književnosti u Hrvatskoj.

Tekstovi su odabrani pomoću Kataloga za djecu i mladež Knjižnica grada Zagreba. Knjige koje će se u radu analizirati kao primjeri adolescentske književnosti, najposuđivaniji su naslovi u posljednjih 365 dana prema Katalogu.

Za potrebe stvaranja teoretskoga okvira, koristit će se relevantna psihologijska literatura i stručna literatura o adolescentskoj književnosti. Rad će se pokazati da adolescentska književnost obrađuje teme koje se pojavljuju i u psihologiji adolescencije te su tako pronađena stalna mjesta adolescencije i adolescentske književnosti. Autori u svojim knjigama obrađuju stalna mjesta adolescencije, kako bi se adolescent lakše identificirao s knjigom, a onda posljedično i ušao u izdvojenu emocionalnu zajednicu, koju će činiti čitatelji određene knjige i njen autor. Taj će se teoretski okvir primijeniti na pet najčitanijih naslova adolescentske književnosti u Hrvatskoj. Rad će pokazati kako su autori najčitanijih naslova obradili stalna mjesta adolescencije, a zbog razlike u stavovima i vrijednostima autora, te se zajednice međusobno razlikuju u svojim stavovima i vrijednostima.

Ključne riječi: adolescentska književnost, adolescencija, emocionalna zajednica

SADRŽAJ:

1. Uvod	1
2. Adolescencija.....	4
3. Adolescentska književnost	13
3. 1. Odabrani naslovi adolescentske književnosti	18
4. Stalna mjesta adolescencije i adolescentske književnosti	22
4. 1. Izdvojena zajednica	22
4. 1. 1. Dom gospođice Peregrine za čudnovatu djecu.....	22
4. 1. 2. Kradljivica knjiga.....	24
4. 1. 3. Dečki koje sam voljela.....	28
4. 1. 4. Lažljivci.....	30
4. 1. 5. Sva radosna mjesta.....	31
4. 2. Odnos s odraslima.....	36
4. 2. 1. Dom gospođice Peregrine za čudnovatu djecu.....	36
4. 2. 2. Kradljivica knjiga.....	37
4. 2. 3. Dečki koje sam voljela.....	43
4. 2. 4. Lažljivci.....	44
4. 2. 5. Sva radosna mjesta.....	47
4. 3. Seksualni i romantični odnosi.....	50
4. 3. 1. Dom gospođice Peregrine za čudnovatu djecu.....	50
4. 3. 2. Kradljivica knjiga.....	51
4. 3. 3. Dečki koje sam voljela.....	54
4. 3. 4. Lažljivci.....	57
4. 3. 5. Sva radosna mjesta.....	58

4. 4. Osobna bajka.....	61
4. 4. 1. Dom gospođice Peregrine za čudnovatu djecu.....	61
4. 4. 2. Kradljivica knjiga.....	63
4. 4. 3. Dečki koje sam voljela.....	66
4. 4. 4. Lažljivci.....	68
4. 4. 5. Sva radosna mjesta.....	70
5. Zaključak.....	72
6. Popis elektroničkih izvora i literature.....	76
SUMMARY	78

1. UVOD

Ovaj rad bavit će se emocionalnim sustavom adolescenata koji se stvara kroz adolescentsku književnost. Rad će pokazati kako pet najčitanijih knjiga za adolescente u Hrvatskoj oblikuje adolescentske emocionalne čitateljske zajednice pretpostavi li se da adolescentska književnost utječe na emocionalni sustav adolescenata. Adolescencija se najčešće u literaturi opisuje kao razdoblje između djetinjstva i odrasle dobi, a najčešće se prepoznaje kao vrlo burno razdoblje ljudskoga života. Književnost se piše za odrasle, djecu, ali i adolescente. U novije vrijeme knjige se pišu specijalno za adolescente ili za „mlade odrasle“ i one postaju veliki hitovi kao knjige, a neke doživljavaju i filmske ekranizacije koje također doživljavaju velike uspjehe. Adolescenti su prepoznati kao skupina kojoj se može prodati specifična vrsta sadržaja pa adolescentska književnost obiluje temama za koje se pretpostavlja da zanimaju adolescente kao izdvojenu skupinu i temama za koje se pretpostavlja da se adolescenti mogu poistovjetiti. Tako gotovo uvijek knjige prate likove u njihovim prvim ljubavima, problematiziraju stupanje u seksualne odnose, problem buntovništva i sl. Pretpostavka ovoga rada jest da autori adolescentske književnosti poznaju psihologiju adolescencije jer autori najčešće pripadaju svijetu odraslih i zato su im potrebna psihologijska znanja kako bi napisali djelo koje je blisko njihovoj ciljanoj publici.

Ovaj će rad tako najprije prikazati psihološki profil adolescenta na temelju psihologijske literature kako bi se opisalo to razdoblje kao različito od djetinjstva i odrasle dobi. Osim toga, kroz taj će se dio rada probati prikazati zahtjeve adolescenata prema svojoj okolini kako bi se kasnije vidjelo odgovara li adolescentska književnost tim zahtjevima. Velik će se naglasak staviti na emocionalni razvoj u adolescenciji kako bi se usporedili emocionalni sustavi adolescenata koje iščitavamo iz psihologijske literature i emocionalni sustavi adolescentskih likova u književnosti namijenjenoj adolescentima. Drugi dio diplomskoga rada teoretski će obrađivati adolescentsku književnost kojoj je posvećeno malo znanstvenih radova u Hrvatskoj. Taj će dio rada prikazati kakva je to književnost, kakvim se temama bavi te kako se ona razvijala. Osim toga, u tom će se dijelu pokušati stvoriti teoretski okvir koji će povezati emocionalne čitateljske zajednice sa samim tekstovima namijenjenim tim čitateljima.

Treći će se dio rada baviti analizom pet najčitanijih knjiga za adolescente u Hrvatskoj kako bi dobila slika adolescentske emocionalne čitateljske zajednice kao produkta

adolescentske književnosti u cijelosti te slika zasebnih emocionalnih zajednica oblikovanih kroz svako zasebno djelo.

Cilj je ovoga rada opisati kreiranje emocionalne zajednice adolescentskih čitatelja kao različite od emocionalne zajednice čitatelja dječje književnosti ili književnosti za odrasle te opisati kreiranje različitih emocionalnih adolescentskih čitateljskih zajednica kao produkta pet najčitanijih naslova adolescentske književnosti u Hrvatskoj.

Pet najčitanijih naslova adolescentske književnosti odabrano je pomoću Kataloga za djecu i mladež Knjižnica grada Zagreba¹ prema kriteriju najposuđivanijih knjiga u posljednjih 365 dana. Važno je naglasiti da odabrani naslovi nisu knjige uvrštene na popis lektire u osnovnim i srednjim školama u Hrvatskoj. Odabrane su knjige čitatelji birali slobodno.

Tako je u korpus ovoga istraživanja ušlo sljedećih pet knjiga: *Kradljivica knjiga* Markusa Zusaka², *Dom gospođice Peregrine za čudnovatu djecu* Ransoma Riggsa³, *Sva radosna mjesta* autorice Jennifer Niven⁴, *Dečki koje sam voljela* spisateljice Jenny Han⁵ te *Lažljivci* autorice Emily Lockhart⁶. Na odabranim će se naslovima provjeriti teoretski okvir o kreiranju adolescentskih emocionalnih čitateljskih zajednica. Teoretski će se okvir osmisliti uz pomoć relevantne psihologijske literature poput poznate uredničke knjige *Blackwell Handbook of Adolescence*⁷ koju su uredili Gerald R. Adams and Michael D. Berzonsky iz koje će se koristiti razni znanstveni radovi kako bi se konstruirao uopćeni profil adolescenata i adolescentica i njihova psihološkoga razvoja. U tome će pomoći i naslovi *Naklade Slap* autorice Laure E. Berk *Psihologija cjeloživotnog razvoja*⁸ i *Dječja razvojna psihologija*⁹.

O adolescentskoj se književnosti u Hrvatskoj pisalo relativno malo. O omladinskoj književnosti pisali su Milan Crnković, Dubravka Težak, Aleksandar Flaker, Berislav

¹ http://katalog.dj.zaki.com.hr/pagesResults/rezultati.aspx?&searchById=-1&sort=4&top=365&fid0=13&fv0=%23002%2300000000+%230%23D%23*Knjige+za+mlade%C5%BE*¤tPage=21

² Markus ZUSAK, *Kradljivica knjiga*, Profil International, Zagreb, 2008.

³ Ransom RIGGS, *Dom gospođice Peregrine za čudnovatu djecu*, Lumen, Zagreb, 2012.

⁴ Jennifer NIVEN, *Sva radosna mjesta*, Profil knjiga, Zagreb, 2016.

⁵ Jenny HAN, *Dečki koje sam voljela*, Fokus, Zagreb, 2016.

⁶ Emily LOCKHART, *Lažljivci*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2015.

⁷ Gerald R. Adams and Michael D. Berzonsky i dr., *Blackwell Handbook of Adolescence*, Malden Oxford, Victoria, 2006.

⁸ Laura E. BERK, *Psihologija cjeloživotnog razvoja*, Jastrebarsko, 2008.

⁹ Laura E. BERK, *Dječja razvojna psihologija*, Jastrebarsko, 2015.

Majhut što navode autorice Marijana Hameršak i Dubravka Zima u svojoj knjizi *Uvod u dječju književnost*¹⁰ gdje se i one osvrću na adolescentsku književnost što će biti od velike pomoći i ovom radu.

Važno je i spomenuti koncept emocionalnih zajednica koji izvorno potječe iz historiografske znanstvene zajednice, točnije od Barbare H. Rosenwein i njezine knjige *Emotional Communities in the Early Middle Ages*¹¹. Taj će koncept pomoći u povezivanju teksta s emocionalnom zajednicom.

Ovaj se rad piše kako bi se počele popunjavati praznine u teoretskom promišljanju o adolescentskoj književnosti. Osim toga, a što je važnije, rad bi trebao prikazati kako autori adolescentske književnosti poznaju adolescentsku psihologiju i kroz svoja djela odgovaraju ili ne odgovaraju na zahtjeve adolescenata te kako se kroz njihove radove i stavove mogu oblikovati emocionalne adolescentske čitateljske zajednice.

¹⁰ Marijana HAMERŠAK, Dubravka ZIMA, *Uvod u dječju književnost*, Zagreb, 2015.

¹¹ Barbara ROSENWEIN, *Emotional Communities in the Early Middle Ages*, Ithaca, London, 2006.

2. ADOLESCENCIJA

Adolescencija je razdoblje između djetinjstva i odrasle dobi i najčešće ga se označava kao prijelazno razdoblje, ono koje mora završiti. Adolescenciji prethodi pubertet kojim označavamo niz fizičkih promjena koje rezultiraju potpunim razvojem tijela i spolnom zrelošću.¹²

Postoje dvije velike skupine pubertetskih promjena, opći tjelesni rast i spolno sazrijevanje. Dječaci i djevojčice značajno dobivaju na visini, a dječacima se šire ramena u odnosu na bokove, dok se djevojčicama šire bokovi u odnosu na ramena u struk. Djevojčice dobivaju masnoću na rukama, nogama i trupu, a kod dječaka se to pretvara u mišićnu masu. Sve navedeno spada u skupinu tjelesnih pubertetskih promjena.¹³ Njih prati i spolno sazrijevanje koje se kod djevojčica prepoznaje kroz pupanje dojki, prvu menstruaciju (menarha), pojavu stidnih i pazušnih dlaka. Kod dječaka se kao posljedica spolnoga sazrijevanja povećavaju testisi i penis što je popraćeno pojavom dlakavosti, a kasnije dolazi i do prve ejakulacije (spermaha).¹⁴ Navedeni primjeri tjelesnih i spolnih promjena govore u prilog tezi da je to burno razdoblje čovjekova života. Popraćeno hormonalnim promjenama, ovo razdoblje može biti izrazito izazovno za adolescente i adolescentice koji moraju pronaći način kako se nositi s promjenama koje im se događaju, a koje su izrazito vidljive. Cijeli je njihov proces promjena pod stalnim budnim okom vršnjaka koji se, sasvim prirodno, cijelo vrijeme uspoređuju. U nekim slučajevima to može dovesti i do problema. Primjerice, javljaju se problemi jer djeca u različitim godinama ulaze u pubertet. Dječaci koji ranije uđu u pubertet postaju popularni, samopouzđani, tjelesno privlačne osobe. Nasuprot tome, djevojčice koje ranije uđu u pubertet najčešće su nepopularne i povučene, bez samopouzđanja i rijetko se nalaze na vodećim pozicijama. Osim toga, one se često upuštaju u rizična ponašanja (pijanstva, rana spolna aktivnost). To je posljedica slike idealne žene i idealnoga muškarca koja se plasira kroz časopise. Zapadno društvo idealnom ženom vidi onu koja je dugonoga i mršava, a idealnim muškarcem onoga koji

¹² BERK, *Psihologija cjeloživotnog razvoja*, 344.

¹³ Isto, 346-347.

¹⁴ Isto 348-349.

je visok, mišićav i širokih ramena. Takav se izgled poklapa s izgledom djevojaka koje kasno sazrijevaju i izgledom dječaka koji rano sazrijevaju.¹⁵

Osim tjelesnoga rasta i spolnoga sazrijevanja, u adolescenciji dolazi i do daljnega kognitivnoga razvoja. Berk objašnjava taj razvoj kroz teoriju Jeana Piageta, uvaženoga psihologa koji se bavio dječjim razvojem. On tvrdi da mladi (od 11. godine) ulaze u stadij formalnih operacija, što bi pojednostavljeno značilo da adolescenti više ne moraju imati konkretne stvari i događaje kao objekte svoga mišljenja, nego mogu razmišljati apstraktno. Tako mladi postaju sposobni za hipotetičko-deduktivno razmišljanje koje im omogućuju da kreiraju opću teoriju iz koje deduktivno dolaze do određenih hipoteza koje na kraju provjeravaju. Djeca, naprotiv, kreću od onoga najočitijeg i ako se to ne potvrdi u stvarnosti, nisu u stanju smisliti alternativu.¹⁶

Osim hipotetičko-deduktivnoga mišljenja, adolescenti u stadiju formalnih operacija razvijaju i propozicijsko mišljenje koje im omogućuje da logički procjenjuju verbalne tvrdnje bez pozivanja na okolnosti u stvarnome svijetu.¹⁷

Nove sposobnosti razmišljanja uvelike utječu i na tinejdžersko ponašanje. Oni najednom postaju svadljivi jer sada skupljaju činjenice i ideje kako bi tvorili snažne argumente u raspravama. Piaget je uostalom primijetio da ovaj stadij prati i novi oblik egocentrizma.¹⁸

Veću pozornost egocentrizmu u adolescenciji posvetio je David Elkind. Zbog razvoja mišljenja, dječji egocentrizam zamjenjuje onaj adolescentski. On se javlja jer adolescent sada može konceptualizirati misli drugih, ali nije u stanju razdvojiti objekte prema kojima su usmjerene misli drugih od objekata koji su u centru njegovih vlastitih promišljanja. Dakle, on je sasvim prirodno usmjeren prema sebi zbog fizičkih promjena kroz koje prolazi, a kako ne može procijeniti da to ne mora biti fokus promišljanja drugih ljudi, on najčešće pogrešno zaključuje da su drugi ljudi opsjednuti njegovim ponašanjem i pojavom (jer on sam jest).¹⁹ Dva su pojavna oblika adolescentskoga egocentrizma *zamišljena publika* i *osobna bajka*. Adolescent cijelo vrijeme kreira zamišljenu publiku i upravlja svojim ponašanjem u odnosu s njom. Koncept se naziva

¹⁵ Isto, 351.

¹⁶ Isto, 363.

¹⁷ Isto, 364.

¹⁸ Isto, 367.

¹⁹ David ELKIND, „Egocentrism in Adolescence“, *Child Development*, 38, 1967., 1029-1030.

zamišljenom publikom jer on misli da je u fokusu pažnje drugih (kao glumac u kazalištu kojega promatra publika), a zato jer u stvarnosti on nije centar pažnje drugih, ta se publika označava izmišljenom. To dovodi do pojave samosvijesti ili pojma o sebi. Često su adolescenti kritični prema sebi, a zbog zamišljene publike, misle da su i svi ostali kritični prema njima. Zato oni teže za privatnošću i često se povlače u sebe, a osjećaj koji najčešće doživljavaju i koji ih najviše zaokuplja jest sram.²⁰ Iako su često samokritični, adolescenti se često i dive sami sebi pa su zato glasni i specifično se oblače. Kako ne mogu razlučiti između ukusa mlade osobe i ukusa odraslih, teško im je shvatiti odrasle koji se ne dive njihovu načinu odijevanja i ponašanju. Isto tako, kad se spremaju za školu ili za izlazak, oni vjerojatno maštaju o vršnjacima suprotnoga spola i o tome kako će im se oni diviti. Kad se uistinu nađu na istom mjestu, oni osjećaju da su promatrani, a ne da su za druge oni sami promatrači. Svaki je adolescenti istovremeno „glumac sebi i publika drugima“ kada dođe do njihovih okupljanja.²¹

Česta adolescentska fantazija jest ona u kojoj maštaju o tome kako će drugi prihvatiti njihovu smrt. To je za njih ugodno jer tada dobivaju potvrdu svojih kvaliteta. Oni počinju vjerovati da su jedinstveni i posebni, svaki ponaosob, a najveću potvrdu nalaze na afektivnoj razini jer samo oni mogu agonijski patiti ili osjetiti veliko ushićenje. Uvjerenje o vlastitoj posebnosti može dovesti do uvjerenja da vlastita smrt nije moguća i tada smrt postaje ona koja se događa drugima. Uvjerenja o jedinstvenosti i besmrtnosti nazivaju se osobnom bajkom. Ona se često očituje kroz poseban odnos s Bogom. Bog postaje osobni Bog, a odnos s Njim postaje Ja-Ti odnos, što prekida svojevrsni trgovački odnos (osoba traži darove), a novi se odnos zasniva na traženju podrške i vodstva. Ta dva koncepta mogu pomoći u razumijevanju problematičnih ponašanja.²²

Elkind je u adolescentskom egocentrizmu vidio odgovor za razna problematična ponašanja, a ovaj rad će takav egocentrizam i njegove pojavne oblike potražiti kod likova u adolescentskoj književnosti kako bi se vidjelo kako to utječe na njihova ponašanja i u oblikovanju različitih emocionalnih zajednica. Osobna bajka i zamišljena publika nisu jedina karakteristična ponašanja adolescenata kao posljedice razvoja kognicije.

²⁰ Isto, 1030.

²¹ Isto, 1030.

²² Isto, 1031.

Kako adolescenti više nisu ograničeni samo stvarnim činjenicama i stvarnim svijetom, njima je omogućeno razmišljanje o mogućem, kao posljedica apstraktnoga mišljenja. Oni su tada u mogućnosti razmišljati o različitim sustavima (obiteljskom, religijskom, političkom, moralnom) te ih istraživati i zamišljati njihovo savršeno funkcioniranje. Takav idealizam dovodi ih do ideja savršenoga svijeta, svijeta u kojem ne bi bilo nasilja, kriminala, nepravde i sl., a u takvim idejama nema mjesta manjkavostima svakodnevnoga života. Takve ih ideje opet mogu dovesti u sukob s odraslima koji imaju realnije poglede na svijet, a ti se sukobi najčešće označavaju kao „generacijski jaz“. Dakle, adolescenti u toj dobi postaju izrazito skloni kriticizmu, no takav im način promišljanja kasnije može pomoći u stvaranju boljega društvenoga okruženja.²³

Kao posljedica razvoja i odrastanja, adolescentima se sada otvara čitav spektar mogućnosti. Oni sada svakoga dana moraju donositi niz odluka: što obući, kako se srediti, što čitati i kako provoditi slobodno vrijeme i s kime ga provoditi, a kada napisati zadaću i riješiti obveze vezane za školu. Za njih to predstavlja izazov jer su im dotada odrasli donosili odluke za njih na mnogim poljima, no svakodnevnom borbom s odlukama, oni stječu iskustvo i samopouzdanje za odrasli život kada donošenje odluka više neće izazivati veliku zbrku u njihovim glavama.²⁴

Laura E. Berk naglašava kako zbog zamišljene publike svaka opaska od strane roditelja ili nastavnika koja u sebi sadrži i dobronamjernu kritiku, za adolescenta može biti iznimno ponižavajuća. Zbog osobne bajke, adolescenti vjeruju da je ostalima nemoguće razumjeti njihovo svakodnevno, posebno iskustvo. Na kraju, Berk zaključuje kako to sve ne mora biti posljedica egocentrizma kako je tvrdio Elkind, nego je to i posljedica razvoja u zauzimanju perspektive. Naime, istraživanja su pokazala da mladi brinu za mišljenje drugoga jer ono može posljedično utjecati u stvarnosti na njihovo „samopoštovanje, prihvaćanje od strane vršnjaka i socijalnu podršku.“²⁵

Glavnim i najvažnijim postignućem razvoja u adolescenciji smatra se postizanje identiteta, a što bi značilo da osoba otkriva tko je, koje su njene vrijednosti i stavovi te smjerovi koje će pratiti u životu.²⁶ Erik Erikson, kako prenosi Berk, stavio je velik

²³ BERK, *Psihologija cjeloživotnoga razvoja*, 368.

²⁴ Isto, 368.

²⁵ BERK, *Dječja razvojna psihologija*, 252-253.

²⁶ BERK, *Psihologija cjeloživotnoga razvoja*, 382.

naglasak na važnost adolescencije za razvoj identiteta te tvrdio kako mladi u adolescentskim godinama prolaze kroz krizu identiteta i zato mnogo eksperimentiraju kako bi se obvezali nekim vrijednostima i ciljevima, čime on naglašava dramatičnost razvoja. Ipak, moderni psiholozi tvrde kako je istraživanje normalan proces kroz kojega adolescenti prolaze kako bi skupili što više informacija te donijeli odluke koje će biti temeljene na vlastitu iskustvu i dobro promišljene.²⁷ James E. Marcia, poznati razvojni psiholog, proveo je istraživanje kojim je sistematizirao put razvoja identiteta u četiri moguća statusa, a kroz koje adolescent prolazi. Kako Berk prenosi, Marcia je otkrio četiri statusa identiteta: postignuti identitet, moratorij, preuzeti ili zaključeni identitet te difuzija identiteta. Osobe s postignutim identitetom stvorile su obvezu određenim vrijednostima i ciljevima koje su same odabrale, ali tek nakon što su ispitale različite mogućnosti. To se smatra najuspjelijim statusom jer se osoba tada ima „osjećaj psihičke dobrobiti, kontinuiteta vlastitoga ja tijekom vremena i znaju kamo idu.“²⁸ Kada se osoba nalazi u stanju odgađanja, u procesu skupljanja informacija te je aktivna s ciljem pronalaska životnih vrijednosti i ciljeva, njezin je status identiteta moratorij, a ta se osoba prepoznaje tako da se još ničem nije obvezala. S druge strane, kada se osoba obvezala vrijednostima i ciljevima, a prije nije istražila različite mogućnosti, nego im se obvezala jer su joj tako rekli drugi, najčešće roditelji ili neke druge osobe s autoritetom koje iz nekog razloga poštuju, onda ta osoba ima preuzeti ili zaključeni identitet. Na samom kraju preostaje difuzija identiteta kao jedan od statusa identiteta. Obilježje difuzije identitet jest to da osoba nema zacrtani smjer u životu, nije stvorila obvezu prema određenim stavovima i vrijednostima, ali isto tako nije istraživala različite ili neke od alternativa jer od toga strahuje ili joj je to preteško.²⁹ Za adolescenta najbolji su ishodi da dođu do statusa postignutoga identiteta ili do moratorija jer imaju veće samopoštovanje, a i napredniji su u moralnom rasuđivanju. Adolescenti s preuzetim identitetom ili difuzijom identiteta nađu se u raznim problemima: boje se odbacivanja pa tako rijetko kada iznose svoje mišljenje, mogu postati netolerantni ili zauzeti stav o životu koji je prepušten sudbini pa se i često povoditi za većinom te mogu strahovati od vlastite budućnosti.³⁰

²⁷ BERK, *Dječja razvojna psihologija*, 463-464.

²⁸ BERK, *Psihologija cjeloživotnoga razvoja*, 384.

²⁹ Isto, 384.

³⁰ Isto, 385.

Sve navedeno govori o posljedicama kognitivnoga razvoja na adolescentsko ponašanje i djelovanje. Izuzetno je važno, svakom adolescentu, ostvariti se među vršnjacima i stvoriti prijateljstva i osjećaj pripadnosti nekoj grupi. Adolescenti provode vrijeme s vršnjacima u školi, a sada više nego ikada i izvan škole. Velik dio njihova slobodnoga vremena otpada na druženje s vršnjacima. Kada stvaraju prijateljstva, oni očekuju dobiti intimnost, što bi značilo da traže povjerenje i međusobno razumijevanje. Osim toga, traže i lojalnost, što bi značilo da traže nekoga tko ih neće olako napustiti da bi se družio s nekim drugim. Bliska prijateljstva koja se stvaraju u adolescenciji važna su jer pomažu osobi da otkrije vlastito ja te dovode do dubinskoga razumijevanja druge osobe. Nadalje, u njima se krije baza za buduće intimne odnose te im takvi odnosi olakšavaju doživljene stresove koji su posljedica razvoja u adolescenciji. Na samom kraju, takva prijateljstva mogu pomoći pojedincu da poboljša stavove prema vlastitom obrazovanju.³¹ Prve vršnjačke grupe osnivaju se zbog blizine, npr. pripadnici idu u isti razred i često su istoga spola, školskoga uspjeha i sl. Način na koji provode vrijeme određuje tzv. vršnjačku kulturu koja je sačinjena od jedinstvenoga rječnika, pravila oblačenja i mjesta gdje će provoditi vrijeme. Oni koji odstupaju od normi određene grupe, najčešće su izbačeni.³² Navedene činjenice govore u prilog tezi da je stvaranje prijateljstva jedno od centralnih mjesta adolescentskoga ostvarivanja. Sklapanje prijateljstva događa se preko udruživanja u vršnjake grupe, od kojih poznajemo klike i klape. U ranoj adolescenciji formiraju se klike koje se mogu opisati kao vršnjačke grupe od oko pet do sedam članova, a međusobno se spajaju zbog obiteljskoga porijekla, stavova i vrijednosti. Međusobno se te grupe razlikuju prema tome jesu li popularne ili nepopularne. Kada se međusobno prepozna nekoliko klika sa sličnim vrijednostima, te klike počinju oblikovati klape ili društva, a ulaznica za određenu klapu ovisi o nečijoj reputaciji ili stereotipima. Tako se međusobno povezuju štreberi, sportaši, šminker, oni koji konzumiraju droge i normalni koji imaju dobre uspjehe u školi i slažu se većinom sa svim grupama. Osim što je ulazak u te grupe znak socijalnoga sazrijevanja, on im daje osjećaj identiteta u društvenoj strukturi škole.³³ Strah roditelja od toliko druženja s vršnjacima temelji se na znanju o vršnjačkom konformizmu. Istraživanja pokazuju da će neki adolescent rijetko zapasti u problematična ponašanja zbog pritiska vršnjaka.

³¹ Isto, 396-398.

³² BERK, *Dječja razvojna psihologija*, 620.

³³ BERK, *Psihologija cjeloživotnoga razvoja*, 398.

Pritisak je najčešće prisutan u području uređivanja i fizičkoga izgleda te adolescentskim aktivnostima poput hodanja ili odlaska na zabave.³⁴ Vršnjačke grupe okupljaju se na temelju vrijednosti. Najčešće su vrijednosti vršnjačkih grupa ustvari nadograđene na bazu vrijednosti koju pripadnici vršnjačke grupe nose iz svoga doma. Ipak, pripadnost određenoj grupi može mijenjati početne vrijednosti i ponašanja pojedinca kako bi se uklopio u društvo. Jednom kad pojedinac pronade osobne stavove, vrijednosti i ciljeve, što se najčešće događa u kasnoj adolescenciji, opada njihov interes za pripadanjem određenoj klapi, a isto tako polako prestaju dokazivati tko su načinom oblačenja, posebnim jezikom i sl.³⁵

Sve opisano događa se kao posljedica normalnoga razvoja u adolescenciji, kognitivnoga, socijalnoga i emocionalnoga. Ipak, neki adolescenti ne prođu lako kroz to razdoblje razvoja. Tako se mogu pojaviti ozbiljni problemi u razvoju. Jedan od najznačajnijih problema pojava je depresije koja se očituje kroz izbjegavanje aktivnosti, poremećaje u spavanju ili prehrani i sl., a osoba s depresijom osjeća mješavinu tuge, frustriranosti i beznađa u životu. Depresija onemogućava adolescenta u razrješavanju različitih razvojnih zadataka, a problem je što odrasli teško prepoznaju depresiju kod adolescenata jer smatraju adolescente inače ćudljivima i sklonima tmurnim mislima. Još je veći problem kada adolescent ne riješi problem depresije pa nekad to dovede i do samoubojstva. Najugroženiji su adolescenti oni s visokim kvocijentom inteligencije koji se osjećaju usamljeni i najčešće su povučeni u svoj svijet. S druge strane, osjetljiva je skupina adolescenta ona koja pokazuje antisocijalna ponašanja koja se manifestiraju kao zlostavljanje drugih, zloupotreba droga i sl. U samoj pozadini suicidalnih misli, nalaze se često emocionalni problemi obiteljskoga porijekla.³⁶

Emocije se kod djece javljaju vrlo rano, no upravljanje njima i njihov utjecaj na naše ponašanje mijenja se s godinama. Adolescencija je važna kako za fizički, kognitivni i socijalni razvoj, tako i za emocionalni razvoj. Važno je razgraničiti što pod time razumijevamo.

Kako bi se proučavao fenomen emocija treba ga podijeliti u tri područja. Postoje emocionalna stanja koja uključuju fiziološke promjene i onda kao rezultat promjene u

³⁴ Isto, 399.

³⁵ BERK, *Dječja razvojna psihologija*, 621.

³⁶ BERK, *Psihologija cjeloživotnoga razvoja*, 400-402.

ponašanju, a ona se događaju na određeni poticaj. Emocionalno je iskustvo interpretacija i vrednovanje vlastitoga emocionalnoga stanja i vlastitoga ponašanja. Emocionalna ekspresija odnosi se na vidljive promjene na licu, u položaju tijela i ponašanju koje su posljedica doživljavanja emocionalnih stanja i iskustva, a posebna je karakteristika emocionalne ekspresije da se može odglumiti.³⁷

Adolescencija je važna jer sada zbog kognitivnoga razvoja mladi mogu po prvi put pojmiti da je jednu emociju moguće osjetiti, a drugu pokazati. Kako se kod adolescenata javlja apstraktno mišljenje, okidači za njihove emocije mogu biti i neki zamišljeni događaji, zamišljanje budućnosti ili prisjećanje na prošlost. Adolescenti se inače nalazi u jednoj oluji emocija koje se događaju kao posljedica promjena tijela, promjene škole, pritiska da budu zaljubljeni ili pritiska da počnu prakticirati spolne odnose.³⁸ Emocija koja se možda i najviše javlja kod adolescenata jest sram. Sram se javlja jer su njihove fizičke promjene javne, zbog novih osjećaja vezanih uz seksualnost, a koji možda nisu društveno prihvatljivi. Istraživanja su pokazala i da su djevojke sklonije osjećati sram. Naime, prema nekim teorijama, djevojke su pod stalnim pritiskom da zauzmu određene rodne uloge, da izgledaju na društveno prihvatljiv način i stalno se upućuju na odobravanje drugoga. Ako adolescentice ne mogu odgovoriti svim zahtjevima osjećaju sram, no to se može proširiti i na sve dobne skupine, ne samo na adolescentice.³⁹ Adolescenti sada po prvi put mogu doživjeti više emocija odjednom, a pred njima je veliki zadatak učenja glumljenja emocija. Oni polako mogu odglumiti emocije, ali ne mogu to činiti u potpunosti (recimo naprave to riječima, ali ne mogu glumiti ekspresijom lica).⁴⁰ Na afektivnoj razini, adolescenti bi trebali biti u stanju spriječiti da ih emocije preplave, znati posljedice iskrenih i lažnih emocionalnih ekspresija, razlikovati emocionalnu reakciju od identiteta i sl.⁴¹

Adolescencija je, kako se iz navedenoga može zaključiti, razdoblje velikih fizičkih, kognitivnih, socijalnih i emocionalnih promjena. Adolescentu se otkrivaju novi prostori za istraživanje i on to čini, a to bi mu trebalo pomoći da riješi zahtjeve stavljene pred svakoga čovjeka prije nego postane odrasla osoba. Navedeni psiholozi u ovom kratko

³⁷ Gianine D. ROSEENBLUM, Michael LEWIS, „Emotional Development in Adolescence“, *Blackwell Handbook of Adolescence*, 270.

³⁸ Isto, 273-276.

³⁹ Isto, 279.

⁴⁰ Isto, 281.

⁴¹ Isto, 284.

prikazu smatraju da je adolescencija prijelazno razdoblje, ono koje završava i na kraju kojega mladu osobu možemo smatrati mladom, ali odraslom osobom. Idealno bi bilo kada bi on krenuo u svijet odraslih osoba kao mlada osoba s vlastitim sustavom vrijednosti, vlastitim ciljevima, sposoban za nošenje sa čitavim nizom životnih situacija i naravno, postignutim identitetom.

3. ADOLESCENTSKA KNJIŽEVNOST

Adolescentska se književnost donedavno smatrala dijelom dječje književnosti, no svojevrsni produkcijski i recepcijski *boom* adolescentske književnosti, sve više autora tjera na promišljanje o adolescentskoj književnosti kao zasebnom polju, kako objašnjavaju Marijana Hameršak i Dubravka Zima. One i definiraju adolescentsku književnost kao „književnost koja svojega implicitnoga čitatelja konstruira u dobi koju određuje kao adolescentsku ili tinejdžersku.“⁴² . Dubravka Zima u drugom tekstu dodatno pojačava definiciju adolescentske književnosti koju vidi kao „književni korpus koji oblikuje adolescenta/icu kao implicitnoga čitatelja, a ne nužno kao tekstove koji odabiru adolescent/ic/e kao protagonist/ic/e.“⁴³ Time se naglašava karakteristika adolescentske književnosti u kojoj likovi ne moraju biti adolescenti, ali pri nastanku djela autori na umu imaju činjenicu da će tu književnost prvenstveno čitati adolescenti, točnije da je pišu za adolescente. Takvo je viđenje izrazito važno i za ovaj rad koji bi trebao prikazati konstruiranje implicitnih emocionalnih adolescentskih čitateljskih zajednica gdje bi se trebao vidjeti stav određenih autora koji u vidu imaju implicitnoga čitatelja adolescenta, što bi ustvari značilo da će pokazati autorovu namjeru u konstruiranju određene emocionalne zajednice te tako pokazati kakve stavove i vrijednosti želi ponuditi svojem zamišljenom čitatelju ili čitateljskoj zajednici.

U većem dijelu poglavlja „Adolescentska književnost“ Hameršak i Zima donose vrijednu povijesnu perspektivu te književnosti, no taj dio nije od presudne važnosti za ovaj rad. Za naš je rad zanimljiviji njihov pregled suvremene adolescentske književnosti. Naime, autorice naglašavaju kako je baza adolescentske književnosti odmicanje od roditeljske ili visoke kulture. Ona se razvija na različitim konceptima, primjerice, sazrijevanje koje vodi do postizanja identiteta, a govori i o adolescentima koji su pretežno usmjereni sami na sebe. Kod adolescentica je prilično naglašen odnos prema svome tijelu uz što vežemo i koncept mladenačke spolnosti. Uz to, koncept ugroženosti obilježje je adolescentske književnosti, što ustvari znači da su likovi adolescenata često ugroženi zbog nedostatka roditeljskoga nadzora ili savjetovanja uz što se veže i koncept površnosti. Naglašen je aspekt povećane društvenosti, koja u

⁴² HAMERŠAK, ZIMA, *Uvod u dječju književnost*, 339.

⁴³ Dubravka ZIMA, „Književnost i dob: razmišljanje o problematici, utemeljenju i definiranju adolescentske književnosti“, *Detinjstvo. Časopis o književnosti za decu*, 43, 2017., 5.

suvremenoj adolescentskoj književnosti sve više prelazi u virtualnu.⁴⁴ Svi navedeni koncepti ili motivi na kojima se gradi adolescentska književnost snažno korespondiraju s motivima koji izgrađuju psihologijsku literaturu koja govori o adolescenciji kao razvojnom razdoblju čovjeka. Spolnost, društvenost, odmicanje od roditelja ili „generacijski jaz“, okrenutost prema sebi ili novi egocentrizam te postizanje identiteta kao jedno od važnijih zahtjeva adolescencije uz promatranje adolescencije kao prijelaznoga razdoblja, onoga koje se smjestilo između djetinjstva i odrasle dobi i koje još uvijek traži nadzor i pomoć odrasloga, stalna su mjesta psihologijske literature i adolescentske književnosti. To dovodi do zaključka da autori koji pišu djela namijenjena adolescentima imaju u vidu psihologijsku literaturu koja im može pomoći da se približe adolescentskom misaonom sklopu. Zaključak se temelji na tome da su sve odabrane naslove adolescentske književnosti pisali odrasli autori, odmaknuti od adolescencije kao prijelaznoga razdoblja. O tome progovara i Gail Gauthier koja u svome članku traži mlade odrasle u književnosti namijenjenoj mladima odraslima. Autorica se najprije zapitala zašto čitatelji žele čitati te postavila tezu da čitatelj interpretiranjem teksta, pokušava interpretirati sebe, dakle, čitamo kako bismo bolje razumjeli sebe. Zatim uzima koncept Victora Turnera *communitas* koji se može objasniti kao osjećaj zajedništva među jednakima, a što uključuje promjenu pisca, koji pokušava razumjeti što piše, i čitatelja, koji pokušava razumjeti što čita, a to prati i asimilacija ili osjećaj pripadanja zajednici koja dijeli određeno razumijevanje.⁴⁵ Koncept *communitas* ustvari objašnjava zašto će netko čitati – zbog osjećaja zajedništva s jednakima i osjećaja dijeljenoga razumijevanja. Problem s adolescentskom književnošću i tim konceptom događa se zbog toga što autor i čitatelj ne mogu biti jednaki zbog stečenoga iskustva, obrazovanja i godina, a i ne pripadaju jednakoj kulturi, a tako postaje upitno može li se stvoriti osjećaj zajedništva među jednakima.⁴⁶ Autorica kroz tu temu želi odgovoriti sebi, ali i drugima zašto mladi ne čitaju naslove koji pripadaju adolescentskoj književnosti. Ona dolazi do zaključka da će mladi najčešće birati fantastiku i krimice jer su nestvarne, ali kada biraju knjige koje pričaju o tinejdžerskom životu, onda adolescenti žele da se o njihovom životu i njihovoj kulturi

⁴⁴ HAMERŠAK, ZIMA, *Uvod u dječju književnost*, 372-373.

⁴⁵ Gail GAUTHIER, „Whose Community? Where Is the "YA" in YA Literature?“, *The English Journal*, 91, 2002., 70-71.

⁴⁶ Isto, 71.

priča onako kako i u stvarnosti jest. To bi ustvari značilo da autor ne bi smio pisati ono što on misli o mladenačkoj kulturi ili što on vjeruje da bi mladenačka kultura trebala biti, nego bi trebao pisati o onom što uistinu postoji i jest kako bi se mladi identificirali s tekstom, odnosno mladenačkom kulturom svojih vršnjaka i kako bi se onda stvorio osjećaj jednakoga razumijevanja i zajedništva.⁴⁷ Naime, oni žele čitati o likovima u tinejdžerskim godinama, ali koji nisu kreirani kao tinejdžeri kakve odrasli žele vidjeti, nego tinejdžeri koji su okrenuti prema sebi samima, koji odbijaju roditelje, a okreću se svojim vršnjacima i traže odobravanje suprotnoga spola.⁴⁸ Autorica na kraju zaključuje da će se jako teško prijeći preko činjenice da adolescenti nikako ne sudjeluju u procesu nastanka knjige namijenjene adolescentskoj čitateljskoj publici. Autori koji pišu su odrasli ljudi koji i mogu suosjećati s tinejdžerima koji se ne žele uklopiti ili onima koji to žele, s onima koji žele naglo odrasti ili onima koji čeznu za time da napuste svoju obitelj ili rodni grad, ali oni sada nisu adolescenti niti su ikad bili adolescenti kakve mi danas poznajemo.⁴⁹ Dakle, rad ove autorice najprije problematizira pitanje zajedništva među jednakima u zajednici pisaca i čitatelja adolescentske književnosti, a onda i navodi kako je to izuzetno teško postići pošto autori i čitatelji adolescentske književnosti ne pripadaju istim kulturama življenja. Zanimljivo je vidjeti da je autorica navelo nekoliko različitih tinejdžera koja se razlikuju po svojim stavovima i željama, a onda sigurno i prema vrijednostima. Dakle, istovremeno se govori o adolescentima kao zajednici, a zatim o nekoliko različitih adolescenata. Mogu li oni osjećati zajedništvo među jednakima u adolescentskoj zajednici?

U radu ćemo adolescentsko čitanje protumačiti uz pomoć historiografskih koncepata emocionalnih i tekstualnih zajednica, koje je osmislila Barbara Rosenwein. Koncept tekstualnih i emocionalnih zajednica Barbara Rosenwein koristila je u svoj knjizi *Emotional Communities in the Early Middle Ages* kako bi predstavila supostojanje različitih emocionalnih zajednica u ranom srednjem vijeku. Iako je to koncept koji je nastao i koristi se u historiografiji, autorica ovoga teksta smatra da može biti plodonosan i u proučavanju modernih adolescentskih zajednica. Autorica je već koristila ovaj koncept u izradi diplomskoga rada na Odsjeku za povijest Hrvatskih

⁴⁷ Isto, 73.

⁴⁸ Isto, 74-75.

⁴⁹ Isto 75.

studija Sveučilišta u Zagrebu.⁵⁰ Rosenwein tvrdi da je moguće istovremeno postojanje više emocionalnih zajednica, a njih označava kao skupine ljudi koji žive slijedeći iste norme emocionalne ekspresije, ali i koji na jednak način vrednuju određene emocije.⁵¹ Ona jasno određuje da ljudi u toj zajednici, a da bi se zajednica mogla smatrati emocionalnom, moraju imati jednake interese, vrijednosti i ciljeve., a oni se stvaraju preko tekstova⁵² koji su kreirani kroz razne ideologije, učenja i temeljne pretpostavke te trebaju biti dostupni svim članovima zajednice pa zato najčešće emocionalnu zajednicu možemo smatrati i tekstualnom.⁵³ Dok je Gail Gauthier govorila o zajednici čitatelja i pisca koji zahvaljujući tekstu dijele razumijevanje onoga što se čita te tako stvaraju osjećaj zajedništva, Rosenwein nam teoretski omogućava da govorimo o zajednici koja dijeli interese, vrijednosti i ciljeve te na jednak način vrednuje emocije te poštuje norme emocionalnoga izražavanja, zahvaljujući tekstovima koje članovi te emocionalne zajednice dijele. Tako je teoretski omogućeno govoriti o kreiranju određene emocionalne zajednice preko teksta koji zajednica čita, a u ovom slučaju to znači da je opravdano govoriti da čitatelji određene knjige koja pripada adolescentskoj književnosti, mogu činiti jednu emocionalnu zajednicu, a autora se može promatrati kao kreatora te zajednice. No, cilj je ovoga rada pokazati ne samo postojanje jedne, adolescentske čitateljske emocionalne zajednice, već supostojanje različitih emocionalnih čitateljskih adolescentskih zajednica koje se okupljaju kao tekstualna zajednica kojoj je baza knjiga određenoga autora pisana za adolescenta kao implicitnoga čitatelja.

Dakle, vidjet će se kako autori pišu svoje knjige za adolescentsku populaciju koristeći se psihologijskim znanjima o adolescentskom psihološkom sustavu. Istovremeno, svojim knjigama stvaraju različite emocionalne zajednice kroz izražavanje svojih stavova i vrijednosti dok obrađuju stalna mjesta adolescentske književnosti i psihologijske literature. Tako nude već vrednovane emocije i normu emocionalne ekspresije. Tezi o supostojanju nekoliko emocionalnih adolescentskih čitateljskih zajednica govori u prilog i činjenica da su adolescenti skloni okupljati se u različitim

⁵⁰ Vidi više: Helena Ilovača, *Toma Čelanski o svetom Franji: kreiranje emocionalnoga sustava u franjevačkom redu kroz hagiografiju*, Zagreb, 2017.

⁵¹ ROSENWEIN, *Emotional Communities in the Early Middle Ages*, 2.

⁵² Tekstovi sadrže već vrijednosno određene emocije i norme njihova pokazivanja pa otuda proizlazi tvrdnja da se emocionalna zajednica stvara preko tekstova.

⁵³ ROSENWEIN, *Emotional Communities in the Early Middle Ages*, 24-25.

vršnjačkim grupama gdje postoji određena kultura ponašanja. Stalna mjesta adolescentske književnosti i psihologijske literature koja će se pratiti u ovom radu su: izdvojena zajednica, odnos s odraslima, seksualni i romantični odnosi te osobna bajka. Ta će se stalna mjesta analizirati kroz pet odabranih naslova koji će biti predstavljeni u sljedećem odjeljku, a i njihovo postojanje govori da su knjige nastale s mišlju da se obraćaju adolescentima kao homogenoj publici.

Govori li se o konstrukciji emocionalne zajednice, implicitno se postavlja teza i o mogućnosti učenja emocija. Pod time se misli da je moguće naučiti kako izraziti pojedinu emociju i da je moguće naučiti kako vrednovati određenu emociju te na kraju kako se nositi s emocijama kako bi se živio kvalitetniji život. Slično govori i studija Reed W. Larsona i Jane R. Brown, koja povezuje školski kazališni program s emocionalnim razvojem. Oni tvrde da je veće znanje o emocijama povezano s boljim upravljanjem emocijama pa je tako adolescentima lakše regulirati negativne, a poticati pozitivne emocije.⁵⁴ To je važno za njihov budući, odrasli život, a autori su pokazali da su adolescenti sudjelovanjem u kazališnom programu stekli veće znanje o emocijama. To su znanje podijelili u tri skupine: apstraktno emocionalno znanje, upravljanje negativnim i upravljanje pozitivnim emocijama.⁵⁵ Kroz razne upitnike učenici su potvrdili da su naučili da često fizička iscrpljenost dovodi do veće emocionalnosti, da emocionalna reakcija ovisi o nečijoj osobnosti, ali i kontekstu društvene situacije. Nadalje, naučili su da su negativne emocije zarazne pa su odbijali ulaziti u interakciju s drugim članovima grupe ako bi bili frustrirani kako ne bi naštetili grupi. Naučili su i da pozitivne emocije podižu kreativnost grupe pa su ih što više poticali, ali su naučili i kontrolirati ponos i sreću zbog svoga uspjeha kako ih ostali ne bi smatrali egoističnima, što bi značilo da su učili norme iskazivanja emocija.⁵⁶ Sve navedeno govori da su učenici mogli učiti o emocijama iz školskoga kazališnoga programa, no treba naglasiti da je to bio osmišljen program u kojem su sudjelovali i odrasli nastavnici. Ipak, ta je studija znakovita i za ovaj rad jer otvara mogućnost toga da se može govoriti o emocionalnom učenju iz adolescentske književnosti. Promatrajući likove u književnosti, svaki adolescent može procjenjivati njihove emocionalne reakcije i tako skupljati

⁵⁴ Reed W. LARSON, Jane R. BROWN, „Emotional Development in Adolescence: What can be Learned From a High School Theater Program?“, *Child Development*, 78, 2007., 1084.

⁵⁵ Isto, 1091.

⁵⁶ Isto, 1092-1094.

različita emocionalna znanja. Isto tako, ovisno o tome kojim vrijednosnim sustavima pripadaju i kako će birati knjige, oni mogu kroz književnost ojačati svoje stavove i vrijednosti te više ustrajati na nekom cilju ili ih barem preispitati.

3. 1. ODABRANI NASLOVI ADOLESCENTSKE KNJIŽEVNOSTI

Prva knjiga koja će se obrađivati jest *Dom gospođice Peregrine za čudnovatu djecu* autora Ransoma Riggsa. To je fantastični roman koji prati tinejdžera Jacoba koji nakon smrti djeda Abrahama mora odlaziti psihologu zbog strašnih noćnih mora. Njegov otac odlazi na neki otok kako bi promatrao ptice, a Jacob ga slijedi jer su roditelji i psiholog mislili da mu to može pomoći. No, na otoku on pronalazi čudnovate prolaze i slijedi neobičnu djecu. Kasnije se saznaje kako ta djeca žive zarobljena u vremenskoj petlji, točnije stalno žive jedan jedini dan – 3. 9. 1940. Vremenom, ali i domom za čudnovatu djecu upravlja gospođica Peregrine. Ona pripada skupini žena – *ymbryni*, koje se mogu pretvarati u ptice i upravljati vremenom. Ona i ostali *ymbryni* čuvaju čudnovatu djecu u raznim petljama. Radnja se zapliće dolaskom gospođice Avocet koja ih upozorava da *praznodusi* love *ymbryne*, a da su čudnovata djeca samo mamci. *Ymbryni* su potrebni *praznodusima* i stvorovima kako bi postigli besmrtnost. *Praznodusi* im predstavljaju veliki problem jer jedu čudnovatu djecu, a teško im se obraniti jer oni ne mogu vidjeti *praznoduhe*. Upravo im je zato Jacob jako važan jer on jedini, uz pokojnoga djeda Abrahama, ima čudnovatu moć da vidi *praznoduhe*. Upravo se oko toga vrti cijeli roman. Jacob je tijekom priče morao donijeti velike odluke: hoće li napustiti svijet običnih ljudi, roditelje, školu i sve poznato kako bi pomogao čudnovatoj djeci, hoće li prevladati svoje strahove i nesigurnosti. Kroz priču pratimo i razvoj njegove ljubavne veze s Emmom, ali je najveći naglasak na Jacobovom prihvaćanju samoga sebe kao čudnovate osobe i prihvaćanju svega što to prati. Knjiga završava pretvaranjem gospođice Peregrine u stalni oblik ptice nakon borbe sa čudovištima te otvaranjem priče za nove nastavke jer djeca napuštaju petlju 3. 9. i započinju putovanje prema 4. 9.

Knjiga koja se najviše razlikuje od svih ostalih koje će se obrađivati u ovom radu zasigurno je *Kradljivica knjiga* Markusa Zusaka. To je prekrasna priča koja, prema osobnom mišljenju autorice, spada u žanr adolescentske književnosti ili književnosti za

mlade odrasle, ali će je s jednakim oduševljenjem čitati djeca i odrasli. Prvo što će začuditi svakoga čitatelja zasigurno je odabir pripovjedača. Prekrasnu priču o djevojčici Liesel Meminger pripovijeda Smrt. Pripovjedačica Smrt na racionalan je način ispričala priču koja obiluje emocijama. U ovom uvodu se neće interpretirati priča, nego će se samo prepričati. Liesel Meminger je lik koji na početku osvaja čitatelja. Ona s majkom i bratom bježi od ratnih nedaća, brat joj putem umire, a majka je šalje nekoj obitelji na čuvanje jer je ona više ne može zaštititi. Tako Liesel dolazi u Ulicu Himmel svojim udomiteljima Hubermannovima. Rosa Hubermann najprije je prikazana kao stroga, možda i okrutna osoba koja do kraja knjige doživljava transformaciju. No, pravu povezanost i veliku toplinu vidimo u odnosu Hansa Hubermanna (udomitelja) i malene Liesel. On je prvi saznao za njezin hobi – krađu ili spašavanje knjiga od nacističkoga plamena i nije joj to zabranio, već je podržao u tome. Radnja knjige smještena je u vrijeme Drugoga svjetskoga rata u nacističku Njemačku, a to se upravo poklapa s Lieselinim tinejdžerskim godinama. Naime, ona 1939. ima deset godina, dakle rat je jedna od značajki njena adolescentskoga razvoja. Priča emocionalno jača dolaskom jednoga lika u njihovu kuću – Maxa Vandenburga, mladića od 24 godine koji je, osim što je bio Nijemac, bio i Židov. Hans Hubermann odlučio ga je skrivati jer mu je jednom njegov otac spasio život – u vrijeme Prvoga svjetskoga rata. Smrt je ispričala priču i o nastanku njihova velikoga prijateljstva. Također, Liesel je imala još jednoga prijatelja, Rudyja Steinera, koji je bio opsjednut Jesseom Owensom i koji joj je bio najbolji prijatelj sa snažnom željom i misijom da poljubi Liesel Meminger. On je bio buntovnik u *Hitlerjugendu* i snažno se opirao nametnutom autoritetu, a to je bila i Liesel sa svojom udomiteljskom obitelji što se pokazuje skrivanjem Židova i krađom knjiga. Liesel i Rudy u jednom su trenutku počeli krasti i ostale stvari sa skupinom mladih, a krali su većinom samo hranu jer su dosta vremena bili gladni. U priči pratimo sazrijevanje djevojčice u nemogućim okolnostima, njenu bitku u kojoj mora savladati čitanje, a onda i knjige kao izvor utjehe, točnije riječi kojima je pridana ogromna važnost u ovoj knjizi. Isto tako, pratimo sklapanje nevjerojatno snažnih prijateljstava te od male djevojčice učimo što znači biti odan i kako voljeti. Kroz knjigu se propituju svi oblici straha i dubinski se problematizira hrabrost koja se često testira pitanjem života ili smrti. Dojam pojačava upravo pripovjedačica Smrt koja racionalnim tonom pripovijeda o ogromnim količinama izgubljenih života, ali ni ona ne ostaje hladna na posebne priče

kao što je bila Lieselina. Sam kraj ne ostavlja nikoga ravnodušnim jer pripovjedačica odnosi sve likove osim Liesel i Maxa Vandenburga.

Nakon ove dvije opisane knjige, dolaze tri poprilično slične knjige, čija se radnja događa u modernom svijetu, a likovi su većinom američki srednjoškolci. Prvu od tih knjiga napisala je Jenny Han, a zove se *Dečki koje sam voljela*. Lara Jean glavna je junakinja ove knjige i ona je razvila posebnu strategiju za prekidanje zaljubljenosti. Kada bi se htjela odljubiti od nekoga dečka, napisala bi mu pismo. Problem se pojavio kada je netko misteriozno poslao sva njena pisma njenim bivšim simpatijama što je njoj, kao srednjoškolci, izazvalo veliku neugodu. Pogotovo jer je jedno pismo napisano za Josha, koji je trenutno dečko njene sestre Margot, koja pak odlazi na fakultet. Odnos sestara je poseban jer nemaju majke pa su se njih tri uvijek držale zajedno i ugledale na Margot, kao da im je bila zamjenska majka. Lara Jean je od nemoći pred Joshom nakon što je dobio pismo, slagala da ima dečka: Petera Kavinskog. Lara Jean i Josh bili su dobri učenici, voljeli Harryja Pottera, a Peter Kavinsky pripadao je popularnoj grupi učenika – sportašima. Peter je pristao na prijearu kako bi se odmaknuo od svoje bivše, najpopularnije cure u školi. U ovoj je knjizi jasna socijalna hijerarhija škole, tko su popularni, štreberi, otpadnici i sl. Lara Jean ima prijateljicu Chris koja pripada otpadnicima jer je buntovna i vodi neuredan život. Uglavnom, knjiga se bavi zaboravljanjem starih ljubavi, razvijanjem novih ljubavnih odnosa, problematizira i seksualne odnose i odnose unutar obitelji te predstavlja lažna i prava prijateljstva.

Knjiga Emilije Lockhart, *Lažljivci* još je jedna knjiga čiji su glavni likovi srednjoškolci. Ipak, oni pripadaju bogatom sloju američkoga društva. Radnja se odvija na privatnom otoku obitelji Sinclair. Cadence Sinclair glavni je lik, a ima i ulogu pripovjedačice. Ona svako ljeto provodi sa svojim rođacima na otoku, a posebno je da su svi podjednake godina. Obitelj im je dala ime: Lažljivci – a u tu skupinu pripadaju njeni rođaci Johnny i Mirren te Johnnyjev najbolji prijatelj Gat (koji je siromašan) i naravno Cadence. Kroz knjigu pratimo razvoj ljubavnoga odnosa između Cadence i Gata, snagu prijateljstva, probleme koji nastaju zbog bogatstva, njihove stavove o bogatstvu, obiteljskim odnosima, religiji. Kako se radi o bogatoj i uglednoj obitelji, jako je naglašeno glumljenje uloga i ponašanja prema samonametnutim očekivanjima. Radnja se odvija tako da je retrospektivno pripovijeda Cadence u trenutku kad se bliži 18. godini. Od

trenutka kad su imali 14 godina, Cadence i Gat počeli su se zaljubljevati, a petnaesto je ljeto bilo najintenzivnije jer je tada Cady i njenu mamu ostavio njihov tata, a kad su došle na otok, Cady je saznala da Gat ipak ima djevojku. Ipak, oni su to ljeto ostvarili svoju romansu, a sve je nasilno prekinuto nesrećom koja je kod Cadence ostavila teške posljedice. Bolovala je od jakih glavobolja i nikako se nije mogla sjetiti što se dogodio i kakva je to bila nesreća. Roditelji su je iduće godine odvojili od otoka, no jedne ih je godine prisilila da je pošalju na otok jer je htjela vidjeti svoje prijatelje (koji joj nisu odgovarali na elektroničku poštu) i saznati što se uistinu dogodilo. Na otoku se opet odvijaju razne obiteljske, prijateljske i ljubavne drame, sve dok se Cadence na kraju ipak nije prisjetila da su nesreću skrivili oni – Lažljivci, tako da su zapalili kuću kako bi se obitelj prestala svađati oko nasljedstva. Dok su palili kuću, svi su Lažljivci izgubili život, osim Cadence. Priča se razlikuje od ostalih prema tome što likovi (osim Gata) pripadaju visokom sloju američkoga društva pa tako pratimo probleme koji se nisu pojavljivali u drugim knjigama.

Zadnja knjiga koja će se obrađivati u diplomskom radu je knjiga Jennifer Niven, *Sva radosna mjesta*. Radnja se opet događa u srednjoj školi i na mjestima koja su vezana uz tinejdžersko provođenje vremena. Roman počinje kada se dva glavna lika, Violet i Finch, maturanti, sretnu na tornju i jedno i drugo misleći na samoubojstvo. Finch je spasio Violet od samoubojstva, ali svi su bili uvjereni da je bilo obratno. Naime, Finch je bio čudak u školi, odmetnik, nimalo popularan i imao je dvoje bliskih prijatelja. S druge strane, Violet je bila popularna djevojka, dobra kći, koju su svi voljeli. Njezin pokušaj samoubojstva može začuditi, ali se i može razumjeti jer je doživjela veliku tragediju: njena je sestra umrla u prometnoj nesreći, a budući da su njih dvije bile iznimno bliske, nikako nije mogla krenuti dalje. Na zajedničko provođenje vremena natjerao ih je školski zadatak te su se u međuvremenu zaljubili. Finch je polako tjerao Violet naprijed i na suočavanje sa životom, dok je istovremeno on sve dublje upadao u depresiju. Kroz njihovu romantičnu priču, otkrivamo i svjetove njihovih obitelji, prijatelja i škole. To je priča koja sadrži sve važne aspekte tinejdžerskog života, no posebnost dobiva time što se u središte stavlja vrlo važan problem tinejdžerske depresije, ali i nasilja u obitelji pa tako priča nije ograničena samo romantičnim aspektom srednjoškolskoga života.

4. STALNA MJESTA ADOLESCENCIJE I ADOLESCENTSKE KNIŽEVNOSTI

Adolescenti ne samo da najviše vremena vole provoditi sa svojim vršnjacima i već time čine izdvojenu zajednicu, nego i unutar toga stupaju u različite vršnjačke grupe pa možemo govoriti o velikoj različitosti adolescentskih emocionalnih zajednica. Izdvojene zajednice izuzetno su važne u oblikovanju stava prema emocijama jer iz njih adolescent uči pravilan način pokazivanja i doživljavanja emocija. Na njihovo oblikovanje može utjecati i odnos s odraslima, ali odrasli mogu s tinejdžerom činiti određenu emocionalnu zajednicu te uvelike utjecati na doživljaj i ekspresiju emocija kod adolescenta. Jedno od središnjih mjesta adolescencije, ali i adolescentske književnosti zauzimaju seksualni i romantični odnosi, a tada emocionalna razvoj pojedinca najviše dolazi do izražaja. Ono što možda i najviše razlikuje adolescenciju od ostalih razvojnih razdoblja jest osobna bajka, a nju najbolje možemo prepoznati po odsustvu straha i osjećaju jedinstvenosti i superiornosti, što definitivno oblikuje ponašanja i djelovanja određene adolescentske skupine. Osobna bajka nekada može biti zamijenjena konceptom zamišljene publike. Naravno, svaki od autora koji je razvijao priču oko navedenih stalnih mjesta, pristupio im je iz svoje perspektive pa se tako emocionalni svjetovi svih priča mogu poprilično razlikovati, a stavovi i vrijednosti koje iz njih iščitavamo oblikuju različite emocionalne adolescentske čitateljske zajednice.

4.1. IZDVOJENA ZAJEDNICA

4. 1. 1. DOM GOSPOĐICE PEREGRINE ZA ČUDNOVATU DJECU

Tinejdžersko oblikovanje izdvojenih zajednica možda i najviše do izražaja dolazi u knjizi *Dom gospođice Peregrine za čudnovatu djecu*. Ransom Riggs stvorio je izdvojenu zajednicu djece/tinejdžera, koja je izdvojena prostorno i vremenski. Naime, čudnovata djeca žive pod zaštitom gospođice Peregrine na izoliranom otočiću u vremenskoj petlji koja omogućava čudnovatima da žive beskonačno dugo. Gospođica Peregrine je ptica ili *ymbryn* koja ima sposobnost upravljanja vremenom pa je tako za svoje štice stvorila vremensku petlju trećega rujna 1940. kako bi ih spasila od velikoga bombardiranja koje se dogodilo toga dana. Isto tako, postoji još nekoliko ptica ili *ymbryna* koje žive u različitim vremenskim petljama i tako čuvaju čudnovatu djecu

po cijelom svijetu i u različitim datumima.⁵⁷ Toj je djeci zaštita potrebna iz različitih razloga. Prvi od razloga je njihova čudnovatost koju bi ljudi ili htjeli iskoristiti ili istrijebiti. Naime, gospođica Peregrine poznaje dvije vrste ljude pa tako objašnjava: „U osnovi, riječ je o jednostavnoj dihotomiji: postoje *coerfolc*, gomila običnih ljudi koji čine veći dio ljudske vrste, a postoji i skrivena grana – *kriptosapiensi*, da tako kažem – koji se zovu *syndrigast*, što na štovanome jeziku mojih predaka znači «čudnovati duhovi».“⁵⁸ Zatim ptica nastavlja objašnjavati zašto su skriveni pa upita Jacoba: „Možete li, s obzirom na to da živimo u svijetu koji se toliko boji onoga što je drukčije, zamisliti koliko bi to bilo opasno za čudnovatu vrstu?“⁵⁹ Osim toga, ptice su čudnovatu djecu štitile i od praznoduha i stvorova koji su ustvari bili braća ymbryna, ali su u jednom trenutku postali oholi i htjeli postati besmrtni poput bogova. Kazna ih je dostigla i postala njihovom sudbinom što gospođica Peregrine detaljnije objašnjava: „Naša je teorija da su preokrenuli tijek vremena i vratili se u doba prije nego što su im začete duše, a zato ih zovemo *praznodusi* – zato što su im srca i duše prazni. Okrutna je ironija ta da su dosegнули besmrtnost za kojom su tragali . Smatra se da praznodusi mogu živjeti tisućama godina, no njihov je život ispunjen neprestanom tjelesnom mukom, poniženjem – hrane se zalutalim životinjama i žive u izolaciji – te nezasitnom glađu za mesom nekadašnjih srodnika jer im je naša krv jedina nada u spasenje. Ako praznoduh proždre dovoljan broj čudnovatih, postane stvor.“⁶⁰ Stvorovi se pak mogu lako zamijeniti s običnima pa tako služe kao izvidnica praznodusima jer ih je teško prepoznati. Poanta je jednoga dana sve praznoduhe pretvoriti u stvorove, a ubiti sve čudnovate. Stvorovi se pojavljuju kao obični ljudi – kao ljudi u vlaku ili siromasi, a ponekad zauzmu istaknutiji pozicije kako bi došli do većega broja ljudi i preko njih pronašli čudnovate koje nisu skriveni u petljama.⁶¹ Iz svega navedenoga, jasno je da je ova priča alegorija. Alegorija koja govori o izdvojenoj skupini tinejdžera koja se odlikuje posebnim sposobnostima i stoga je malo čudna što ostatak svijeta teško podnosi. Naime, nije teško zamisliti skupinu tinejdžera u stvarnom svijetu koja je neobična ili po odijevanju ili se okuplja zbog nekih zajedničkih osobina i tako si međusobno svi članovi skupine pružaju podršku. Npr. grupa „štrebera“ u srednjoj školi

⁵⁷ RIGGS, *Dom gospođice Peregrine za čudnovatu djecu*, 141-142.

⁵⁸ Isto, 140.

⁵⁹ Isto, 140.

⁶⁰ Isto, 236.

⁶¹ Isto, 237.

koja se međusobno štiti od ostatka školske populacije koja ih napada ili kako bi si međusobno bili podrška i razvijali se. Osim toga, na taj način oni uspijevaju zadržati svoj specifičan način života te ga ne moraju mijenjati zbog utjecaja nekih vanjskih skupina. Ostaje nam vidjeti kako takva izdvojena zajednica utječe na emocije likova. Nije teško u već navedenim rečenicama prepoznati kako si čitava grupa pridaje veliku vrijednost. Naime, oni su čudnovati, a time i posebni i jedinstveni, što spada u osnove tinejdžerskoga egocentrizma. Isto tako, oni koji nisu takvi kao oni, ne razumiju njihovo ponašanje i time pripadaju na drugu stranu, u drugu vrstu ljudi i odmah su negativno prikazani. Izdvajanjem skupine čudnovate djece vremenski i prostorno, pisac je omogućio tinejdžerima da se identificiraju s likovima te se tako stvoren put za stvaranje posebne emocionalne zajednice između adolescenata i pisca. Nadalje, važnost izdvojene emocionalne adolescentske zajednice, utjecala je i na emocionalni sustav likova u knjizi. Uzmimo za primjer čudnovatu djevojčicu Claire. Ona je imala usta na potiljku i da se nalazila u zajednici koja ne podnosi čudnovatu, osjećala bi sram. No, gospođica Peregrine je rekla: „Ovdje se nitko ne srami svojeg dara.“, pa je Claire mogla jesti na čudnovat način.⁶² Dakle, može se zaključiti da izdvojenost zajednice koja se okupila jer njezini članovi posjeduju slična obilježja, dovodi do prirodnoga ponašanja njezinih članova koje bi inače moglo biti ugroženo sramom pojedinoga člana koji bi se našao u zajednici kojoj istinski ne pripada.

Može se zaključiti kako autor ove knjige okuplja adolescente u zajednici koja je izdvojena vremenski i prostorno, a okuplja ih prema načelu čudnovatosti, posebnosti. Izdvojenost te zajednice, likovi dobivaju slobodu, sigurnost i hrabrost da budu svoji, točnije da ne skrivaju svoju osobnost i da je i dalje razvijaju bez emocija koje bi to mogle zaustaviti, poput srama i straha. Nadalje, izdvojenost te zajednice i sukobljenost iste s ostalima koje je ne razumiju i žele je uništiti dovodi do identifikacije čitatelja s tom skupinom tinejdžera te se istovremeno stvara emocionalna zajednica čitatelja i autora te tako autor može emocionalno utjecati i na čitatelja.

4. 1. 2. KRADLJIVICA KNJIGA

Centralno mjesto u knjizi Markusa Zusaka zauzima djevojčica Liesel Meminger koja sudjeluje u više izdvojenih, emocionalnih zajednica. Knjiga je specifična po tome što

⁶² Isto, 151.

pripovjedačica Smrt ne razlikuje emocionalne zajednice – njoj su svi jednaki – i djeca i odrasli, i Židovi i nacisti. U knjizi se prikazuje nacistička Njemačka kao jedna emocionalna zajednica, ali samo kako bi poslužila kao kontrast ostalima. Točnije, ljepota knjige sastoji se upravo u prikazu različitih emocionalnih zajednica koje koegzistiraju unutar okvira nacističke Njemačke što razbija ustaljeni stav o Njemačkoj i Nijemcima u to vrijeme kao zajednici koja je izuzetno loša i cijela homogeno usmjerena na istrebljenje Židova.

Prikaz nacističke Njemačke kao emocionalne zajednice u knjizi izražen je na duhovit, ironičan način: „Nijemci su voljeli paliti stvari. Trgovine, sinagoge, *Reichstage*, kuće, osobne stvari, zaklane ljude i, naravno, knjige. Uživali su u dobroj potpali knjiga – što je ljudima sklonim knjigama dalo priliku da se domognu određenih izdanja koja inače ne bi imali. Jedna od osoba koje su naginjale u tom smjeru bila je, kao što znamo, djevojčica tananih kostiju imenom Liesel Meminger.“⁶³ Iz navedenoga se vidi kako je upravo ta velika zajednica djevojčicu Liesel učinila kradljivicom knjiga, što će se kasnije pokazati kao jedan od važnih stupova njezina identiteta, točnije jedan od načina kako je emocionalno i fizički uspjela preživjeti rat. Isto tako, u nekoliko je navrata spomenuto teroriziranje Židova od strane te zajednice, ali i prikazano što će se vidjeti kasnije. Naime, upravo unutar te zajednice odrasta djevojčica Liesel koja zahvaljujući drugim emocionalnim zajednicama kojima pripada, uopće ne može pripadati ovoj širokoj zajednici pronacistički usmjerenih Nijemaca. Njezino ponašanje, a i identitet snažno je oblikovano u trima zajednicama kojima je ona pripadala. Jednu zajednicu činili su njezina biološka majka i brat, drugu zajednicu činila je udomiteljska obitelj Hubermanni, a treću su činili njeni prijatelji iz ulice Himmel. Liesel je najprije činila emocionalnu zajednicu sa svojom majkom i bratom, no brat joj je umro, a majka ju je predala udomiteljskoj obitelji koja će se moći bolje brinuti za nju.⁶⁴ Ipak, najznačajnija emocionalna zajednica kojoj je pripadala bila je zajednica s udomiteljima Hubermannima. Nju su činili Hans Hubermann i Rosa Hubermann te tajni član Židov Max Vandenburg. Njihovi će se likovi detaljnije prikazati u poglavlju koje govori o odnosu s odraslima. Sada će se naglasak staviti na emocionalnu zajednicu koju su činili s Liesel. Liesel je iz te zajednice naučila sve stavove, vrijednosti i ciljeve koji će na kraju postati i njezini vlastiti, a možda najveću ulogu u tom procesu imao je Hans

⁶³ ZUSAK, *Kradljivica knjiga*, 90.

⁶⁴ Vidi više: ZUSAK, *Kradljivica knjiga*, 26-32.

Hubermann. Za primjer možemo uzeti stavove o nacistima i Židovima. Za vrijeme jedne nacističke proslave, kada su svi bili na ulicama, Liesel je upitala Hansa je li Hitler kriv što je ona razdvojena od svoje obitelji. Nakon što joj Hans nije mogao lagati, ona je rekla da mrzi Hitlera, na što joj je Hans opalio šamar. Nakon njena čuđenja, Hans joj je objasnio: „To smiješ reći u našoj kući, ali nikad to nemoj reći na ulici, u školi, u BDM-u, nikad!“ pa ju nastavio učiti kako pravilno izvesti pozdrav „Heil Hitler“.⁶⁵ Ta scena prikazuje nam izravno sukobljavanje nacističke Njemačke kao velike emocionalne zajednice i malene emocionalne zajednice koju su sačinjavali Hubermanni. Isto tako, jasno proizlazi da javno odricanje od te velike emocionalne zajednice nije bilo moguće, ali je to bilo moguće napraviti u privatnosti svoga doma pa sa sigurnošću možemo tvrditi da su Hubermanni bili izdvojena emocionalna zajednica. Kad je isti taj Hans otkrio da je Liesel s lomače ukrala knjigu *Slijeganje ramenima*, s njom je sklopio dogovor: „Ovo je naša tajna, ova knjiga. Čitat ćemo je noću, ili u podrumu, baš kao i ostale – ali moraš mi nešto obećati... Ako te ikad zamolim da čuvaš moju tajnu, učinit ćeš to.“⁶⁶ Otuda se već naziru obrisi te zajednice, kao na primjer mnoštvo tajni i jasna povezanost te zajednice s tekstem. Ne samo da je Hans učio Liesel čitati, nego je važan i sadržaj njenih ukradenih knjiga. Uzmimo za primjer *Slijeganje ramenima*. Ona je spašena iz plamena, a: „Bilo je očito zašto su vlasti knjigu smatrale problematičnom. Glavni je lik bio Židov, i bio je prikazan u pozitivnom svjetlu. Neoprostivo.“⁶⁷ Dakle, kao što se u uvodnom djelu rada vidjelo, lako je napraviti poveznicu između tekstualne i emocionalne zajednice. Hubermanni, točnije Liesel čitali su knjige poput *Slijeganja ramenima*, a ne npr. *Mein Kampf*, kao što su čitali članovi velike emocionalne zajednice pronacistički usmjerenih Nijemaca. Liesel je iz te knjige mogla preuzeti stav da su Židovi ljudi kao i svi ostali i početi razmišljati o nepravdama koje su im nanesene. Ipak, jaču je ulogu u razvitku empatije i svijesti o potrebi pomaganja Židovima odigrao Max Vandenburg. To je bila tajna koju je Liesel morala čuvati. Ona je kroz njegove reakcije i ponašanja mogla doživjeti kako su Židovi diljem zemlje bili terorizirani. On je prepričavao kako je živio dok ga Hubermanni nisu skrili, a onda iz sebe iscijedio očajne i skromne riječi: „Baš sam sebičan... Napustiti ostale. Doći ovamo. Sve vas dovesti u

⁶⁵ Isto, 122.

⁶⁶ Isto, 133-134.

⁶⁷ Isto, 150.

opasnost... Žao mi je. Vjerujete li mi? Tako mi je žao, tako mi je žao, tako mi je...!“⁶⁸ Nije potrebno objašnjavati koliko je ovo emocijama nabijen trenutak. Družeci se s Maxom, Liesel je mogla upoznati što to znači strah, očaj, krivnja, sram. Isto tako, mogla je kroz njega upoznati i ljubav, ali to će kasnije detaljnije objasniti. Treba naglasiti činjenicu da je Liesel osim stavova, vrijednosti i ciljeva o, primjerice, Židovima, ali i općenito ljudima i humanosti, kroz emocionalnu zajednicu s Hubermannima učila i o emocijama. Nakon svega naučenoga, ona je djelima pokazala da pripada emocionalnoj zajednici Hubermanna, a ne nacističkoj Njemačkoj. Uostalom, pripovjedačica u jednom trenutku također naglašava razliku između te dvije zajednice: „Kako je vrijeme teklo, razvila se jasna razlika između dva vrlo različita svijeta – svijeta unutar kuće na broju 33 u Ulici Himmel i onoga koji je postojao i okretao se izvan nje. Trik je bio u tome da ih se drži razdvojenima.“⁶⁹

Tako dolazimo do treće emocionalne zajednice kojoj je Liesel pripadala. To je njezina vršnjačka skupina – djeca iz ulice Himmel. Njih je u zajednicu okupilo to što svi žive u istoj ulici i idu u istu školu te su podjednake dobi. Njihova je skupina obilježena „zločinačkom djelatnošću“, no i oni su imali jasni kodeks: „Možda jesmo kriminalci, ali nismo potpuno bez morala.“⁷⁰ Naime, oni su zajedno krali iz nužde i uvijek svima jednako raspoređivali ono što bi ukrali. Gotovo uvijek radilo bi se o hrani i krali bi od onih koji su, prema njihovom sudu, imali previše. U cijelom je društvu za Liesel najvažniji bio Rudy Steiner, njen najbolji prijatelj, koji će kasnije s njom darivati kruh Židovima koji prolaze kroz naselje.⁷¹ U toj su zajednici bile važne igre, dječjačko – djevojačka nadmetanja, ali i prvi romantični odnosi koji će se detaljnije obraditi u zasebnom poglavlju. Jasno se vidi kako je Liesel prenijela vrijednosti naučene kod Hubermanna u novu emocionalnu zajednicu vršnjaka i kroz tu zajednicu djelovala kako bi pokazala mladenački bunt protiv nacističke Njemačke. Njihova će se buntova djela detaljnije obraditi kroz poglavlje koje će govoriti o osobnoj bajci.

Ostaje vidjeti kako te zajednice mogu utjecati na adolescentske emocionalne čitateljske zajednice. Naime, najprije se čitatelj može poistovjetiti s ovim mikro-emocionalnim

⁶⁸ Isto, 227.

⁶⁹ Isto, 230.

⁷⁰ Isto, 171.

⁷¹ Vidi više: ZUSAK, *Kradljivica knjiga*, 172.

zajednicama kao onima koji se protive ustaljenim stavovima u društvu. Isto tako, poistovjetiti se mogu i s buntovnošću koja proizlazi iz tih emocionalnih, izdvojenih zajednica. Nakon što se čitatelj povezaao s tekstom, a ovaj tekst izuzetno budi ljudske emocije, utjecaj na njega je neminovan. Stavovi i vrijednosti koji će se roditi u zajednici čitatelja i autora vjerojatno će biti jasno određeni protiv rata i okrutnoga ubijanja i teroriziranja određene skupine ljudi. No, još je važnije što čitatelj može osvijestiti što znači empatija i tolerancija, što znače različite emocije poput krivnje, ljutnje, sreće, straha, srama i ljubavi preko različitih likova koji se pojavljuju u knjizi, a s kojima se mladi čitatelj lako može identificirati. Na kraju, čitatelj može naučiti da je moguće ne pokoriti se diktatu dominantne zajednice i kulture ponašanja koju ona nameće već je moguće živjeti prema kulturi ponašanja manje zajednice što je izrazito važan aspekt u identifikaciji adolescenta s tekstom.

4. 1. 3. DEČKI KOJE SAM VOLJELA

U knjizi *Dečki koje sam voljela*, pripovjedačica Lara Jean u prvom licu pripovijeda svoje srednjoškolske dogodovštine. Osnova svih njezinih stavova i ono što uvjetuje njezine daljnje postupke jest izdvojena emocionalna zajednica koju čine ona i njezine sestre. Margot je bila najstarija, Lara Jean srednja, a Kitty najmlađa sestra u zajednici nazvanoj Song cure – i one su to uvijek trebale biti dok Margot nije odlučila otići na fakultet u Škotsku. To je bilo problematično jer, kako kaže Lara Jean: „Iako je Margot samo dvije godine starija od mene, ona mi je najveći uzor... Margot je dobra cura i pretpostavljam da je Kitty i ja samo slijedimo. Nikad nisam prepisivala, napila se, zapalila cigaretu ili imala dečka.“⁷². Iz navedenoga se vidi da Lara Jean nije klasična tinejdžerica koja prolazi olujno razdoblje adolescencije. Ona uzor svojem ponašanju pronalazi u sestri Margot koja je središte njihove izdvojene emocionalne zajednice i model ponašanja koje će mlađe sestre kopirati. Našavši uzor ponašanja, Lara Jean treba se uključiti u srednjoškolski svijet koji je okružuje.

Prvi tko se suprotstavlja stavovima Lare Jean, stavovima koje vuče iz prikazane emocionalne zajednice, jest Chris, koja je sušta suprotnost Margot. Njih se dvije ustvari ne mogu podnijeti, a Chris odlučno tvrdi da: „Margot nema normalne ljudske emocije

⁷² HAN, *Dečki koje sam voljela*, 16-17.

kao mi ostali.⁷³ Istovremeno, Lara Jean tvrdi opisuje Chris kao „čistu emociju“ jer ih ona stalno izražava iz straha da bi se mogle zagnojiti ukoliko se njihova ekspresija zaustavlja.⁷⁴ Upravo zato Chris i Margot stalno prigovaraju Lari Jean da je kontrolirana od one druge. I zato Chris tvrdi da bi Lara Jean trebala biti sretna što Margot odlazi jer će sada napokon moći živjeti, ljubiti se s dečkima i sl.⁷⁵ Iako neće biti fizički prisutna u životu Lare Jean, Margot kao uzor u svakom aspektu njezinoga budućega djelovanja bit će duboko urezana u njezine misli. Chris tako neće pretjerano utjecati na promjenu stavova koje Lara Jean nosi iz sestrinske zajednice. Dapače, razvojem radnje postaje jasno koliko su snažno stavovi Lare Jean oblikovani u toj početnoj zajednici i koliko će ih teško ona mijenjati. Stavovi koje nosi dotiču se gotovo svake sfere srednjoškolskoga života.

Iz te je emocionalne zajednice Lara Jean naučila kako je potrebno obuzdavati svoje želje. Tako je Lara Jean bila smrtno zaljubljena u Margotina bivšega dečka Josha. Sada kada je ona otišla, imala je praktički otvoren put, ali je odlučila drugačije jer je Margot uvijek njih dvije sestre stavljala ispred sebe, a: „Puštanje Josha bio je moj način da stavim Margot na prvo mjesto.“⁷⁶ Dakle, Lara Jean odlučila je ne iskoristiti priliku koja joj se otvarala kod Josha, vođena primjerom ponašanja kojega je naučila u zajednici sestara Song. Tamo je naučila kako emocije nikada nisu dobra stvar, točnije njihova ekspresija i postupci koji bi njima bili vođeni. Zato je ona pronašla vlastiti način nošenja s emocijama. Budući da osjećaje nije mogla pokazati, pretvarala ih je u pisma koja nikada nije poslala.⁷⁷ Kroz taj se primjer vidi kako je Lara Jean naučila da je potrebno manipulirati emocijama kako bi se postigla određena vrsta ponašanja. Kasnije se kroz radnju vidi da je ona rijetko iskrena u ekspresiji svojih emocija, što će joj stvoriti brojne probleme i nesigurnosti, ali i biti pokretač radnje.

Nadalje, iz te je emocionalne zajednice prihvatila i stav o stupanju u seksualne odnose. Preciznije, ona i Margot sklopile su svojevrsni pakt o tom pitanju. Tada su se sestre zaklele da: „nećemo spavati s dečkima dok ne budemo udane ili stvarno zaljubljene ili

⁷³ Isto, 24.

⁷⁴ Isto, 25.

⁷⁵ Isto, 25.

⁷⁶ Isto, 61.

⁷⁷ Isto, 61.

dok nam ne bude dvadeset i jedna.⁷⁸ Kasnije će se vidjeti da se Lara Jean vodila tim stavom ili paktom u romantičnim odnosima. Ustvari se vodila stavovima opisane emocionalne zajednice dok se nije osjetila izdanom. Nakon što je pronašla pismo u kojem je otkrila da su Josh i Margot spavali zajedno, osjetila je potres u svojoj čvrstoj emocionalnoj zajednici. Njezinim riječima: „Osjećam kao da je sve što sam mislila da znam posve pogrešno.“⁷⁹ Upravo se u tom navodu vidi jačina stavova naučenih i prihvaćenih, a koji su proizlazili iz emocionalne zajednice sestara Song, kojoj je baza bila Margot. U tom trenutku, kada je vidjela da Margot nije bila iskrena s njom, Lara Jean počela je sumnjati u sve stavove koji su u nju bili ugrađeni.

4. 1. 4. LAŽLJIVCI

Radnja u knjizi Emily Lockhart smještena je na Beechwood Islandu, izoliranom otoku u vlasništvu obitelji Sinclair. Otok sadrži nekoliko kuća koje pripadaju kćerima Harrisa Sinclaira i naravno, njihovim obiteljima. Samim time, obitelj čini izdvojenu zajednicu, jer je ljetom izdvojena prostorom, ali i društveno, jer obitelj pripada visokom sloju američkoga društva. Cadence, pripovjedačica, opisala ih je na sljedeći način: „Nitko nije zločinac. Nitko nije ovisnik. Nitko nije propalica. Sinclairovi su atletski građeni, visoki i zgodni. Mi smo demokrati s davno stečenim imetkom. Osmijesi su nam široki, brade četvrtaste, a servisi u tenisu agresivni.“⁸⁰ Iako izgledaju savršeno, a time čine izdvojeni dio društva, stvari kod njih nisu idilične. Tako je Cady dobro znala pravu istinu: „Moja majka i njezine sestre ovisile su o djedu i njegovu novcu. Imale su najbolje obrazovanje, tisuće prilika, tisuće veza, a naposljetku svejedno nijedna od njih nije bila u stanju sama se uzdržavati.“⁸¹ Dakle, okvir u kojem živi i djeluje Cadence jest sloj bogatih pripadnika američkoga društva, koji želi odati privid savršene obitelji, ali u stvari prikriva mnoge probleme. Među Sinclairovima se ipak izdvaja još jedna zajednica – zajednica tinejdžera većinom sastavljena od rođaka i jednog obiteljskoga prijatelja. „Gat, Mirren, Johnny i ja. Obitelj je nas četvero prozvala Lažljivcima, a to vjerojatno i zaslužujemo. Svi smo gotovo iste dobi i svi smo rođeni u jesen. Gotovo smo svake godine na otoku radili probleme.“⁸² Njih četvero vršnjaka, odlučili su se i prostorno izolirati te su zauzeli

⁷⁸ Isto, 156.

⁷⁹ Isto, 175.

⁸⁰ LOCKHART, *Lažljivci*, 13.

⁸¹ Isto, 175.

⁸² Isto, 17.

jednu cijelu kuću – Cuddledown. Odlučili su uopće se ne družiti s ostatkom obitelji u novom Clairmontu, točnije preuređenoj djedovoj kući. Tamo je bilo puno djece i ledenih odnosa pa su odlučili uživati u društvu Lažljivca.⁸³ Tijekom jednoga od njihovih druženja Cady je zaključila: „Život je bio predivan toga dana. Nas četvero Lažljivaca baš kao nekoć. Uvijek ćemo takvi biti... Ma kamo pošli, uvijek ćemo se moći popeti na krov Cuddledowna i zuriti u more...“⁸⁴ Oni su uistinu voljeli jedni druge i uživali u druženjima koja su organizirali. Iako su gotovo svi međusobno bili bratići i sestričine, vezalo ih je snažno vršnjačko prijateljstvo, jednako interesi i stavovi. Stavovi su se često razlikovali od ostatka obitelji. Tome je pridonio jedan član Lažljivaca Gat. On nije bio pripadnik visokoga društva, bio je skromnijega podrijetla, a tome u prilog govori i činjenica da su jedini ljudi koji su imali crnu boju kože na tom otoku bili Gat i osoblje.⁸⁵ Na otoku se našao kao Johnyjevi najbolji prijatelj i kao nećak muža jedne od sestara Sinclair. Naime, on je mijenjao njihove poglede na svijet jer nije pripadao emocionalnoj, ali i društveno izdvojenoj zajednici Sinclairovih, kojoj je preostalih troje Lažljivaca ipak pripadalo. Gat je otputovao u Indiju kako bi volonterski gradio zahode, promišljao o tome kako njihov djed može posjedovati otok, a i izravno im rekao: „Beechwood nam nudi iskrivljen pogled na čovječanstvo.“⁸⁶ Cady mu je rekla: „Ti nas podsjećaš da smo sebični gadovi. I tako nisi jedan od nas.“⁸⁷ Upravo je Gat čimbenik koji omogućava da se Lažljivce može promatrati i kao emocionalnu zajednicu izdvojenu od Sinclairovih jer će se njihovi stavovi snažno razlikovati od stavova ostalih pripadnika zajednice Sinclairovih. Osim Gata, važan čimbenik su i njihove godine. Oni su tinejdžeri, a to znači da će propitivati sve vrijednosti koje će biti prisutne u njihovim obiteljima. Tako će Lažljivci činiti izdvojenu emocionalnu zajednicu koja će se najbolje realizirati kroz njihov odnos s odraslima.

4. 1. 5. SVA RADOSNA MJESTA

Glavni su likovi u knjizi *Sva radosna mjesta* Violet i Finch. Prije nego su se upoznali pripadali su različitim zajednicama. Prve zajednice kojima su pripadali bile su one koje su činile njihove obitelji.

⁸³ Vidi više: LOCKHART, *Lažljivci*, 80., 83.

⁸⁴ Isto, 136.

⁸⁵ Vidi više: LOCKHART, *Lažljivci*, 116.

⁸⁶ Isto, 28-29.

⁸⁷ Isto, 31.

Violet je imala prekrasnu obitelj u kojoj se uvijek osjećala sigurno. Oni su izgubili jednu kćer u automobilskoj nesreći, a Violet, njihova druga kći, o njima je rekla da su „savršeni. Snažni su, hrabri i brižni, a premda znam da sigurno plaču i bijesne, možda čak i bacaju stvari u zid kad su sami, rijetko to čine preda mnom. Umjesto toga, potiču me da izlazim iz kuće, sjednem u auto i vratim se na ulicu...”⁸⁸ Naime, iz navedenoga proizlazi da su Violetini roditelji snažni i brižni te da im je najvažnije da se njihovo dijete vrati u normalan život te prave ogromne žrtve kako ona ne bi osjetila njihovu bol.

S druge strane, Finchevi su roditelji rastavljeni. On živi s majkom i sestrama. Majka se još uvijek nalazi u svojevrsnom stanju traume pa Finch za nju kaže: „Kad uistinu na mene obrati pozornost, što nije često, trudi se iz petnih žila suosjećati s mojom «tugom»... Moja majka naše loše ponašanje pripisuje razvodu i mojem tati.”⁸⁹ Njegov pak tata prolazi svojevrsnu krizu srednjih godina, živi s novom ženom i novom obitelji, a ni on ne mari previše za Fincha jer on tvrdi: „Tata nema pojma da sam se bio ugasio, niti zna išta o mojim problemima u školi nakon druge godine jer sam lani, nakon incidenta s lomljenjem gitare, rekao ravnatelju Wertzu da mi je tata poginuo nesretnim slučajem tijekom lova.”⁹⁰ Vrlo se jasno vidi kako Finch odrasta u puno drugačijim okolnostima od Violet. Naime, njegovi roditelji uopće ne brinu za njega, a on to i dobro koristi kako bi vodio život kakav je zamislio. Oni su vrlo nestabilna okolina za odrastanje i sazrijevanje tinejdžera.

Iza takvih su obitelji Violet i Finch krenuli i u srednju školu. I tamo su pripadali različitim zajednicama. I njihova je škola podijeljena na grupe i klike. Najvažnija zajednica u toj školi jest zajednica popularnih tinejdžera. Ostali učenici grupiraju se prema određenim interesima, ali glavni je kriterij kreiranja drugih skupina nepripadanje popularnoj.

Violet je do trenutka kada joj je umrla sestra pripadala popularnoj skupini učenika, bila je navijačica i izlazila sa sportašima, no nakon toga ne može se vratiti ni navijačicama ni u učeničko vijeće.⁹¹ Finch pak pripada totalno drugačijoj skupini. Njega nazivaju i Frik, a druži se s Charliejem, koji voli razgovarati o seksu, i Brendom, koja kosu boja u

⁸⁸ NIVEN, *Sva radosna mjesta*, 48.

⁸⁹ Isto, 38.

⁹⁰ Isto, 61.

⁹¹ Vidi više: NIVEN, *Sva radosna mjesta*, 13, 25.

crvenu i ružičastu boju i mrzi mršave djevojke.⁹² Oni se odijevaju u dućanu s rabljenom odjećom, ovisno o dekadi kojoj žele pripadati, a Finch ih najviše voli jer, kako kaže: „(...) im se ne moram opravdavati. Dođem kad hoću, odem kad hoću, a njima je svejedno jer me prihvaćaju takvog kakav sam.“⁹³ Dakle, Finch i Violet pripadaju različitim emocionalnim zajednicama u školi, ali i kod kuće. Oni pripadaju različitim svjetovima. Čak bi se moglo reći da su i nespojivi, a nitko ne želi ni miješati ta dva svijeta. Sam je Finch zaključio: „Pomislím na *Prljavo rublje* i sve ružne riječi tamo napisane, ne samo o meni, nego i o svakom učeniku koji je na neki način čudan ili različit od ostalih. Bolje je držati nesretne, mahnite, ružne, loše riječi odvojene... i biti siguran da te neće iznenaditi...“⁹⁴ Kao što je pomislio da ružne i čudne riječi trebaju biti odvojene, tako se postavio i sustav u školi. Točnije, vjerojatno je sustav funkcioniranja grupa u školi naveo njega na ovakvo razmišljanje i o riječima. Svima je stalo da ne dolazi do miješanja različitih zajednica u školi. No, Violet i Finch krenuli su kršiti to pravilo, tu nepisanu zabranu. Nakon incidenta na tornju, njih su se dvoje zbližili, a Violetine prijateljice su protestirale protiv njezina druženja s Frikom.⁹⁵ Ipak, Violet je krenula propitkivati kako se uopće mogla družiti s njima jer je shvatila da ih ništa ne povezuje otkad više nije navijačica.⁹⁶ Kako su Violet i Finch bili ti koji su pomiješali dva različita sustava funkcioniranja, tako se ustvari vidjelo da svi funkcioniraju na vrlo sličan način, iako su na prvi pogled ekstremno različiti. Na samom se kraju saznaje kako Amanda sudjeluje na istim sastancima za pomoć adolescentima koji su pokušali samoubojstvo kao i Finch, te da boluje od bulimije.⁹⁷ Ona je jednako nesretna kao i Finch kojega je zvala Frikom, ona, jedna od najpopularnijih djevojaka na školi. Isto tako, nesreća je proizlazila zbog nezadovoljstva svojim kilogramima, što je vrlo slično Brendi. Na kraju je priču zaključila rekavši Finchu: „Valjda sada znaš da nisi jedini frik.“⁹⁸ Ova knjiga posebna je upravo po tome što prikazuje postojanje različitih emocionalnih zajednica u školi, zajednica koje su na prvi pogled jako različite kao i ljudi koji ih čine. Zatim se saznaju kako te zajednice muče jednaki problemi, svi prolaze kroz istu srednjoškolsku muku, ali te zajednice ipak postoje i ipak se razlikuju. Autorica

⁹² Vidi više: NIVEN, *Sva radosna mjesta*, 33, 72.

⁹³ Isto, 34.

⁹⁴ Isto, 138.

⁹⁵ Vidi više: NIVEN, *Sva radosna mjesta*, 101.

⁹⁶ Isto, 43, 46.

⁹⁷ Vidi više: NIVEN, *Sva radosna mjesta*, 232.

⁹⁸ Isto, 234.

takvim postupcima stvara emocionalnu zajednicu sa svojim čitateljima. Jennifer Niven, kao autorica, uistinu radi na stvaranju emocionalne zajednice sa svojim čitateljima. To postaje jasno na kraju knjige, u „Riječi spisateljice“, kada ona iznosi slučajeve kroz koje je ona izgubila drage osobe uslijed samoubojstva te naglašava kako su mentalne bolesti još uvijek stigmatizirane, a osobe koje od njih boluju o njima ne progovaraju zbog osjećaja srama. Zato ona poziva tinejdžere i odrasle koji su pročitali knjigu i s njome se emocionalno povezali da potraže pomoć jer: „Sumnjaš li da nešto nije u redu, progovori o tome. Nisi sam. Nisi kriv. Ima pomoći.“⁹⁹ Kroz ove se navode već vidi da je knjiga dijelom pisana s intencijom da pomogne tinejdžerima i da s njima kreira svojevrsnu emocionalnu zajednicu. Nadalje, ona se nije zaustavila na tome. Kako mlada, suvremena generacija puno vremena provodi na društvenim mrežama, Jennifer Niven napravila je i svoju Facebook stranicu.¹⁰⁰ Izrazito je aktivna i na njoj tijekom dana ima po nekoliko objava. Zanimljivo je da tu stranicu posjećuju čitatelji knjige *Sva radosna mjesta* te se kroz njihove komentare jasno vidi da čitatelji adolescenti i autorica knjige zbilja čine jednu emocionalnu zajednicu. Za primjer se može uzeti objava samo jedne čitateljice koja se želi zahvaliti autorici jer je „dirnula njezino srce“ i koja „nekako“ osjeća da je ona „Violet i Finch“.¹⁰¹

Kako bi se taj primjer potkrijepio, u nastavku slijedi snimak zaslona koji prikazuje objavu te čitateljice, preuzet s Facebook stranice Jennifer Niven.

⁹⁹ Isto, 308.

¹⁰⁰ Vidi više na mrežnim stranicama:

https://www.facebook.com/JenniferNivenWrites/?ref=br_rs&hc_ref=ART3_dHAzz5dhV7kJaZG_9_ChvjwS7T2LD-j4kHSTvwqC0H09tnCXkxG4ntTBagA6Vg&fref=nf, zadnji put gledano 26. 7. 2018.

¹⁰¹ Tekst preuzet s Facebook stranice Jennifer Niven,

https://www.facebook.com/JenniferNivenWrites/?ref=br_rs&hc_ref=ART3_dHAzz5dhV7kJaZG_9_ChvjwS7T2LD-j4kHSTvwqC0H09tnCXkxG4ntTBagA6Vg&fref=nf, zadnji put gledano 26. 7. 2018.

Slika 1. Objava čitateljice na Facebook stranici Jennifer Niven. Preuzeto s: https://www.facebook.com/JenniferNivenWrites/?ref=br_rs&hc_ref=ART3_dHAzz5dhV7kJaZG_9ChvjwS7T2LD-j4kHSTvwqC0H09tnCXkxG4ntTBagA6Vg&fref=nf,
zadnji put gledano: 26. 7. 2018.

Ovaj primjer jasno dokazuje, ali i pokazuje kako se stvara emocionalna adolescentska čitateljska zajednica između autora i čitatelja. Naime, autor svojom knjigom treba emocionalno dotaknuti čitatelja te ga potaknuti da se identificira s likovima. Autor to može učiniti samo tako da što realnije karakterizira likove, točnije da njihovi životi budu što sličniji životima stvarnih, modernih adolescenata. Pošto su autori adolescentske književnosti najčešće davno prošli razvojnu fazu adolescencije, oni se adolescentima približavaju kroz dobro poznavanje psihologijske literature. Tako će likovi adolescentske književnosti postupati prema obrascima ponašanja pronađenima u psihologijskoj literaturi, kako pokazuje i ovaj rad. Autori tako kreiraju emocionalne zajednice sa svojim čitateljima adolescentima.

4. 2. ODNOS S ODRASLIMA

4. 2. 1. DOM GOSPOĐICE PEREGRINE ZA ČUDNOVATU DJECU

Jedan od važnih čimbenika izdvojenosti zajednice u knjizi Ransoma Riggsa jest lik gospođice Peregrine, najvažniji odrasli lik u romanu. Naime, ona ne samo da je stvorila petlju koja omogućava toliku izdvojenost, nego ona cijelo vrijeme radi na tome da djeca prihvate izdvojenost kao nešto pozitivno. S obzirom da je ona jedini odrasli lik u toj zajednici, njezin je utjecaj na adolescente nemjerljiv. Najprije valja vidjeti kako ona doživljava svoje štićenike. Kroz raspravu s Jacobom, jasno možemo iščitati njezin stav. Naime, ona je upitala Jacoba: „I mislite da je mudro razgovarati o događajima iz budućnosti s djecom iz prošlosti?“, na što joj je Jacob odgovorio pitanjem: „Djecom? Zar ih doista takvima smatrate?“¹⁰² Iz navedenoga jasno proizlazi da gospođica Peregrine kao odrasla osoba svoje štićenike doživljava djecom, dok ih njihov vršnjak sigurno ne doživljava tako. To korespondira sa stvarnim situacijama tinejdžera koje odrasli ponekad doživljaju odraslima, a taj podvojeni odnos prema tinejdžerima dovodi do nesporazuma i nesuglasica te mišljenja da ih odrasli ne razumiju i omalovažavaju smatrajući ih djecom. Isto tako, tim postupkom, autor pokazuje razumijevanje odnosa odraslih i tinejdžera pa time omogućava jaču identifikaciju čitatelja s likovima te stvaranje zajednice čitatelja i autora jer se svaki tinejdžer može poistovjetiti s takvim situacijama. Nadalje, gospođica Peregrine, osim što ih smatra djecom, želi zaustaviti njihovo odrastanje. To se očituje negativnim stavom prema zanimanju njezinih štićenika za budućnost. Dok im je Jacob objašnjavao stanje u budućnosti, gospođica Peregrine morala je reagirati pa je komentirala: „Vidite li, djeco? Nije budućnost baš tako sjajna. Nema ništa loše u životu ovdje i sada!“, a Jacob je dobio dojam da je ona uvijek nastupala s takvim stavom.¹⁰³ Stav gospođice Peregrine u ovom je slučaju isključivo zaštitnički, te prikazuje uobičajeni stav odrasloga prema tinejdžerima. To je stav koji želi zaštititi adolescenta, a proizlazi iz osnovne premise da odrastao uvijek zna bolje. Opasnost se krije u tome da to može rezultirati stavom koji želi zaustaviti adolescentov razvoj, želi ga se zaustaviti u sadašnjem trenutku što je izuzetno dobro predstavljeno u ovoj knjizi gdje je vrijeme doista zaustavljeno i tinejdžeri stalno žive isti trenutak. Isto tako, moguće je da takav stav odrasloga proizlazi iz straha da se tinejdžer osamostali, a

¹⁰² RIGGS, *Dom gospođice Peregrine za čudnovatu djecu*, 189.

¹⁰³ Isto, 153.

tada njihova funkcija sveznajućega i onoga o kome se ovisi postaje nepotrebna. Prenesemo li to na lik gospođice Peregrine, odlaskom njezinih štićenika u budućnost, njihovim daljnjim razvojem, ona bi izgubila svoju funkciju jer bi oni napustili vremensku petlju koju je ona stvorila, a time i njezinu zaštitu i tako bi nestala i potreba za njezinom funkcijom, praktički bi se njezin lik ugasio. Iz toga proizlazi još jedno obilježje odnosa s odraslima: tendencija odrasloga da tinejdžer zaustavi svoj razvoj, štoviše da se vrati natrag u djetinjstvo i težnja tinejdžera da kroči prema budućnosti, razvija se i postane što više samostalan, pa otud proizlaze i česti sukobi s odraslima. Sukobi s odraslima, posebno roditeljima, proizlaze iz još jednoga stava tinejdžera prema svojim roditeljima i skrbnicima, a taj je stav također jasno iskazan u ovoj knjizi kada gospođica Peregrine govori Jacobu: „Oni vas možda vole, ali nikad vas neće razumjeti.“¹⁰⁴ Autor se ponovno približava čitatelju s komentarom koji jasno pogađa adolescentski stav. Adolescenti su najčešće svjesni da ih njihovi roditelji vole i da im žele dobro, ali su isto tako uvjereni da ih njihovi roditelji ne razumiju. U ovoj knjizi roditelji ne mogu razumjeti čudnovatost, a u stvarnom životu, tinejdžeri imaju dojam da roditelji ne mogu razumjeti njihov stil života: od načina odijevanja, odabira prijatelja, do glazbe koju slušaju te nevjerojatno važnih situacija i događaja koji ih svakodnevno pogađaju.

Autor, dakle, kroz oblikovanje odraslih likova i njihov odnos prema adolescentima u knjizi pokazuje poznavanje adolescentskih stavova i problematiku odnosa s odraslima koja korespondira s psihologijskim istraživanjima. Prikazujući odrasle kao one koji ne razumiju adolescente, koji adolescente doživljavaju kao djecu i koji ne žele da njihovi adolescenti postanu odrasli, on kod čitatelja adolescenta stvara dojam razumijevanja te identifikacije s određenim stavovima i događajima i tako se opet stvara mogućnost pripadanja jednoj emocionalnoj zajednici koja se stvara između autora i čitatelja.

4. 2. 2. KRADLJIVICA KNJIGA

Kradljivica knjiga ne slijedi očekivane adolescentske obrasce ponašanja u smislu odnosa prema odraslima. Odnos s odraslima u ovoj je knjizi usko vezan uz emocionalnu zajednicu kojoj pripadaju. Uzmemo li Liesel za primjer, emocionalna zajednica kojoj ona pripada i koja je najviše oblikuje jest ona koju čine Hubermanni, a svi su likovi koji

¹⁰⁴ Isto, 243.

čine tu zajednicu odrasli likovi, osim Liesel Meminger. Zato ćemo odnos s odraslima promatrati kao odnos Liesel sa svakim pojedinim članom zajednice: Hansom, Rosom i Maxom. Dakle, dječji i adolescentski likovi neće ulaziti u sukob s odraslima samo zato što su odrasli, nego će u sukob s njima ulaziti ako nisu članovi njihove emocionalne zajednice, točnije ako ne dijele iste stavove, vrijednosti i ciljeve. Većinom će se sukob s odraslima događati ako odrasli pripadaju nacističkoj zajednici, a i takvi će sukobi proizlaziti dijelom pod utjecajem osobne bajke što će biti zasebno obrađeno.

Osoba koja je najviše oblikovala Liesel i utjecala na nju u kritičnom dijelu prelaska iz dječjeg u adolescentsko razdoblje, bio je zasigurno Hans Hubermann. Još dok je svijet promatrala dječjim očima, Liesel je u Hansu pronašla nešto posebno. Pripovjedačica je naglasila moć djeteta u promatranju svijeta i ljudi: „(Ljudsko dijete – katkad toliko mudrije od zapanjujuće tupih odraslih.) Odmah je to opazila. Njegovo ponašanje. Ozračje spokoja oko njega. Kad je te večeri upalio svjetlo u maloj, bešćutnoj praonici, Liesel zamijeti neobične oči svojeg udomitelja. Bile su ljubazne i srebrne. Poput mekog srebra, rastaljenoga. Vidjevši te oči, Liesel shvati da je Hans Hubermann silno vrijedan.“¹⁰⁵ Na samom početku knjige, jasno je da je djetetu u ovoj priči poklonjena velika moć: prepoznavanje srži čovjeka. To je ono što odrasli promatrač teško uspije prepoznati jer u njegovo promatranje ulaze brojni drugi parametri, poput statusa, pripadnosti političkoj stranci i sl. Nadalje, njihov se odnos dalje produbljuje uslijed Lieselinih noćnih mora, a tada se javlja možda i osovina njihova odnosa, ono zbog čega će ga Liesel lako zvati ocem. Glavna osobina njihova odnosa bilo je povjerenje, a ono se „brzo nakupilo, uglavnom zahvaljujući sirovoj snazi nježnosti toga čovjeka, njegovoj *prisutnosti*. Djevojčica je otpočetak znala da će se uvijek pojaviti usred vriska, i da neće otići.“¹⁰⁶ Djetetu u ovoj knjizi najvažnije je da može računati na odrasloga, s njime se emocionalno povezati i uz njega osjećati sigurnost. Odnosi s odraslim razlikuju se od ostalih adolescentskih naslova zbog smještenosti priče u razdoblje Drugoga svjetskoga rata kada su odnosi bili ograničeni mjestom na kojem se nalaze likovi. Otuda i velika povezanost dječjih pa adolescentskih likova s odraslim likovima. Vrijeme rata definitivno je oblikovalo odnose likova pa vidimo da je povjerenje ključno ne samo za održavanje skladnoga odnosa roditelja i djeteta, nego i emocionalne zajednice

¹⁰⁵ ZUSAK, *Kradljivica knjiga*, 40.

¹⁰⁶ Isto, 42.

Hubermannovih. Odnos Hansa i Liesel temelji se na povjerenju i čuvanju tajni. Kao što smo već vidjeli, on je tolerirao njezinu krađu knjiga u zamjenu za čuvanje velike tajne kad dođe vrijeme za skrivanje Židova. Ne samo da je tolerirao njezinu krađu knjiga, mogli bismo reći da ju je Hans uveo u svijet knjiga. Liesel je sama osjećala glad za čitanjem, ali problem je bio što ona nije znala ni abecedu, čemu je Hans odlučio stati na kraj i sam je poučavao abecedi i čitanju u podrumu. Kada su to svladali, došlo je vrijeme Božića i u općoj neimaštini, trebalo je pronaći novac za darove. Udomitelji su Liesel darovali dvije knjige, a njih je otplatio Hans zamijenivši svoje cigarete (u kojima je uživao) za Lieseline knjige.¹⁰⁷ Hans je, dakle, odigrao veliku ulogu u nastajanju Lieselina identiteta – identiteta kradljivice knjiga. Ne samo da je opravdao njenu krađu, nego joj je dao mogućnost da sama uživa u njihovoj ljepoti, bez potrebe da joj netko drugi čita. On je bio čovjek koji ju je obasipao pažnjom i ljubavlju, a samo se u jednom trenutku poslužio odgojnom metodom zastrašivanja – trenutku kada je trebao osigurati da će Liesel čuvati tajnu o skrivanju Židova u njihovoj kući. Tada ju je zastrašio prijetnjama kako će zatvoriti njega i Rosu, nju oduzeti i kako će joj spaliti knjige ako ikom pisne o čovjeku kojega čuvaju.¹⁰⁸ U tom je trenutku Liesel mogla shvatiti kako je moguće manipulirati strahom, točnije izazivati strah kod drugoga, a da bi se postigao određeni cilj, u ovom slučaju čuvanje strašne tajne. Što je još važnije, pripovjedačica eksplicitno objašnjava muku Hansa Hubermanna dok je zastrašivao djevojčicu i te isto tako otvoreno objašnjava kako je to zastrašivanje koje je u nekim trenucima prelazilo granice služilo isključivo tome kako bi se sačuvala tajna. Tada postaje važan čitatelj, potencijalno adolescent, koji jako dobro, gotovo udžbenički, može učiti o tome kako se može manipulirati ljudskim ponašanjem izazivanjem određenih emocija, u ovom slučaju, izazivanjem straha. Liesel je djevojčica na prijelazu u adolescentsko razdoblje koja je emocije učila na dva načina: kroz odnose s odraslima i kroz knjige. Ne mora se ponovno isticati uloga Hansa u jednom i drugom aspektu učenja. Naime, emocionalna zajednica Hubermannovih sigurno je nastajala na temelju tekstualne zajednice. Najvažnije za stvaranje te posebne emocionalne zajednice bilo je Hansovo odbacivanje *Mein Kampfa* kao teksta koji bi čitala njegova zajednica, a zbog čega je došao i u sukob s vlastitim sinom koji je pripadao nacističkoj zajednici. Upravo tu sagledavamo sukob odrasluga i adolescenta koji se može javiti u ovoj knjizi – on se rađa zato jer dva lika

¹⁰⁷ Vidi više: ZUSAK, *Kradljivica knjiga*, 70-71, 94-96.

¹⁰⁸ Vidi više: ZUSAK, *Kradljivica knjiga*, 209-212.

pripadaju različitim vrijednosnim sustavima, koji se direktno vežu i na literaturu koja se čita. Hans mlađi upitao je oca: „I kakvo to smeće ova mala čita? Trebala bi čitati *Mein Kampf*.“, te konstatirao: „Ili si za Führera ili si protiv njega – a vidim da si ti protiv. Uvijek si i bio... To je zbilja jadno – kako jedan čovjek može stajati i ništa ne poduzimati dok cijela nacija čisti smeće i radi na svoju slavu.“¹⁰⁹ Naime, odabirom koji čini Hans Hubermann, a to je odbacivanje *Mein Kampfa* kao literature primjerene za djevojčicu, on ustvari kreira emocionalni sustav svoje zajednice, a on se prvenstveno prepoznaje kao odbijanje mržnje prema Židovima, što je dijametralno suprotno emocionalnom sustavu nacističke zajednice. Osim toga, on to teoretsko uvjerenje ojačava postupkom prihvaćanja Židova u svoj dom izlažući se nevjerojatnoj opasnosti, što opet dovodi do toga da Liesel uči iz dva izvora. Upravo zbog učenja iz dva izvora, Liesel više nije samo pasivna čitačica – ona aktivno promišlja o riječima te postaje revna skupljačica riječi koja na kraju zaključuje: „Riječi. Zašto uopće moraju postojati? Bez njih svega ovoga ne bi bilo. Bez riječi, Führer ne bi bio ništa. Ne bi bilo teturavih logoraša, ne bismo trebali utjehu, ni svjetovne trikove da se osjećamo bolje.“¹¹⁰ Ona je jako rano sama shvatila, kroz postupke svoga udomitelja Hansa, da postoji „Definicija koje nema u rječniku. *Neodlazak*: čin povjerenja i ljubavi, koji često otkriju upravo djeca.“¹¹¹, a onda kroz uspoređivanje rječnika i stvarnoga života, da rječnik nudi i krive definicije. Nakon što je Max bio prisiljen napustiti njihovu kuću, svoje sklonište, zajednica Hubermannovih utonula je u tišinu, a Liesel se vodila rječnikom kako bi si objasnila stvari. Tako u knjizi stoji: „Natuknica iz Dudena br. 7. *Schweigen – tišina*: odsustvo zvuka ili šuma. Srodne riječi: spokoj, mirnoća, mir.“¹¹² Zatim pripovjedačica zaključuje: „Sad, više no ikad, Ulica Himmel 33 bila je mjesto tišine, i nije prošlo neopaženo da je *Dudenov rječnik* bio potpuno, skroz-naskroz u krivu, osobito u srodnim riječima. Tišina nije bila ni spokoj ni mirnoća, i nije bila mir.“¹¹³ Može se zaključiti da Liesel kroz odnos s odraslima, a posebno s Hansom, uči emocije, vrijednosti i ciljeve kroz njihove postupke, ali ih uči i kroz knjige i tako uočava moć riječi koje joj pomažu u stvaranju identiteta jer će kroz odnos s Maxom ona izrasti u *beračicu riječi*. Osim toga, kroz Lieselino učenje emocija i vrijednosti, sukobljavanje svijeta knjige i

¹⁰⁹ Isto, 111.

¹¹⁰ Isto, 527.

¹¹¹ Isto, 43.

¹¹² Isto, 407.

¹¹³ Isto, 407.

stvarnoga svijeta, čitatelj također uči o emocijama i vrijednostima i lako se može identificirati s tim procesom sazrijevanja i učenja.

Max Vanderburg mladi je muškarac (24 godine) koji je kod Hubermannovih završio kao Židov koji se trebao skrivati od nacista. Hubermannovi su ga primili jer je njegov otac u Prvom svjetskom ratu spasio život Hansu Hubermannu. On je zauzeo središnje mjesto emocionalne zajednice Hubermannovih jer čuvanje njegove tajne postoje glavna poveznica emocionalne zajednice i tada se obitelj međusobno najjače povezala. Lieselino prihvaćanje Maxa i čuvanje tajne definitivno je uvjetovano stavovima i vrijednostima koje je primila kroz utjecaj Hansa Hubermanna, a dijelom je uvjetovano i literaturom koju je čitala, ali i Hansovim zastrašivanjem. Od stranca koji je došao u njihovu kuću, Max je s vremenom postao izuzetno povezan s Liesel. Naime, njih je vezivalo nekoliko stvari: i jedno i drugo obračunavali su se šakama, a uz to i jedno i drugo patili su od noćnih mora. Liesel mu je donosila križaljke kako bi si skratio dosadu. Kad joj za Božić Max nije mogao darovati ništa, odlučio je popraviti propust i riješiti se srama kojega je osjetio. Jedino što je posjedovao bio je primjerak *Mein Kampfa* kojega je obojio u bijelo te na „recikliranim“ listovima napravio nešto poput slikovnice za Liesel.¹¹⁴ Nju je zaključio riječima: „Uviđam da najbolji čovjek koji je ikad stajao nada mnom uopće nije muškarac...“¹¹⁵. Nakon čitanja, Liesel mu se otišla zahvaliti u podrum, gdje je knjiga i nastala, a tamo: „Riječi načrčkane za vježbu veličanstveno su stajale na zidu pokraj stuba, nazubljene, djetinjaste i slatke. Promatrale su, dok su skriveni Židov i djevojčica spavali, njezina ruka na njegovu ramenu. Disali su. Njemačka i židovska pluća.“¹¹⁶ Od tog trenutka počinje njihova nevjerojatna povezanost, a najviše ih je povežalo što su i jedno i drugo shvaćali ogromnu snagu riječi. Otuda je nastalo veliko prijateljstvo koje nije bilo ograničeno time da su vršnjaci, što opet odstupa od klasičnoga adolescentskoga sklapanja prijateljstva. Djevojčica Liesel stvorila je nevjerojatno prijateljstvo s odraslim mladićem jer su i jedno i drugo shvaćali istinsku moć riječi te joj je on pomogao da shvati svoj novi identitet: beračica riječi.¹¹⁷ Prijateljstvo s Maxom bilo je drugačije od prijateljstva s vršnjacima upravo

¹¹⁴ Vidi više: ZUSAK, *Kradljivica knjiga*, 228-246.

¹¹⁵ Isto, 245.

¹¹⁶ Isto, 248.

¹¹⁷ Vidi više: ZUSAK, *Kradljivica knjiga*, 453-459. Max je prije odlaska Liesel ostavio zbirku misli, a u njoj se našla kratka priča *Beračica riječi*. Kroz tu je priču Max prikazao kako je Hitler zavladao svijetom

zato što je kroz odnos s njim uspjela u djelo provesti sve što je kroz svoju emocionalnu zajednicu teoretski primala (učeci iz knjiga i kroz svjetonazor Hansa Hubermanna). Njihov je odnos definitivno ono što je Hubermannove razlikovalo od emocionalne zajednice nacista.

Jedini lik koji se poprilično razlikuje od ostalih odraslih likova u emocionalnoj zajednici Hubermanna, lik je Rose Hubermann. Ona je najprije šokirala Liesel uvredama kojima joj se obraćala, nazivajući je *Saumensch*, ili, u prijevodu, svinjo. Pripovjedačica ju je odmah opisala kao osobu koja je iritirala sve osobe koje je ikada upoznala, koja je grozno kuhala, „ali zbilja je voljela Liesel Meminger. Samo način na koji je to pokazivala bio je pomalo čudan. Uključivao je teror kuhačom i riječima, u nepravilnim razmacima.“¹¹⁸ Na početku je lik Rose Hubermann služio praktički samo kao kontrast svoj toplini Hansa Hubermanna kojom je obasipao djevojčicu. Moglo bi se reći da je Rosa zlostavljala malenu Liesel. No, ratne okolnosti su i to promijenile pa čitatelj teško zamjera Rosi što se tako odnosi prema Liesel. Rosa se iskupila time što je na kraju pokazala najveću količinu ljubavi prema Liesel došavši joj u školu javiti da je Max, koji je ležao bolestan, napokon ozdravio.¹¹⁹ Osim toga, ona joj je predala *Beračicu riječi*, zabranila joj da čita u podrumu da se ne bi razboljela kao Max, a Liesel joj je zahvalila, a tada: „Osjeti i veliku žudnju da kaže Rosi Hubermann kako je voli. Šteta što to nije i rekla.“¹²⁰ Odnos Rose Hubermann i Liesel ustvari je odnos pun ljubavi, ona se ponaša kao prava majka – zaštitnički. Samo što to pokazuje na sve krive načine. Ona ustvari želi spriječiti Liesel da upadne u probleme. Zbog toga, njezine grubosti, Liesel joj ne može reći da je voli. Iz situacija u kojima sudjeluju Rosa i Liesel, potencijalni čitatelj shvaća kako se njihov odnos temelji na ljubavi, samo što ta ljubav nije izrečena. Više nego ikada postaje jasno kako komunikacija između dvije osobe ovisi o objema. Liesel nikada nije imala problem s izražavanjem emocija, ali kada je u pitanju bila majka, koja je sve emocije izražavala na krivi način, ni Liesel svoje emocije prema njoj nije mogla izreći na pravilan način. Čitatelj kroz te primjere, dakle, može naučiti kako emocije mogu postojati a da ih se ne iskaže ili ih se iskazuje na krivi način.

shvativši moć riječi, a onda kao čistu suprotnost tom čovjek prikazao lik male djevojčice koja je bila najuspješnija beračica riječi jer je shvaćala koliko je čovjek bez njih bespomoćan. Zahvaljujući riječima, spasila je sebe i svoga prijatelja, prezrenoga od svoje domovine.

¹¹⁸ Isto, 40.

¹¹⁹ Isto, 342-343.

¹²⁰ Isto, 452.

Kroz odnos s odraslima, Liesel je izgradila svoj vrijednosni sustav, naučila razlikovati definicije riječi i stvarnu snagu riječi u praksi, shvatila kako emocije ne moraju uvijek biti izrečene da bi postojale. Ona ulazi u prijateljske odnose i s odraslima i kroz njih osobno sazrijeva. Odnos s odraslima prikazan u ovoj knjizi razlikuje se od klasičnoga obrasca koji nudi adolescentska književnost. Odnos s odraslim u ovoj knjizi nije pun sukoba i nerazumijevanja, naprotiv, taj odnos pomaže djevojčici u sazrijevanju i promatranju svijeta. Dijelom za to mogu biti odgovorne okolnosti (ratno stanje), a dijelom to može biti posljedica toga da se *Kradljivica knjiga* svrstava u književnost za mlade, iako njezin implicitni čitatelj može, a i ne mora biti adolescent.

4. 2. 3. DEČKI KOJE SAM VOLJELA

Glavni razlog zašto je Margot bila baza emocionalne zajednice Song cura jest rani gubitak majke. Naime, njihova je majka udarila glavom o pod i umrla od posljedica tog pada, a njihov je otac preuzeo svu brigu za njih, uz veliku pomoć Margot, koja je preuzela brigu za cijelo kućanstvo.¹²¹ Tinejdžerica Margot tako je samoinicijativno preuzela ulogu odrasle osobe i zamijenila mlađim sestrama majku.

Odnos prema odraslima promatrat će se kroz odnos Lare Jean prema svome ocu i prema Peterovoj majci.

Najprije, Lara Jean jako je željela da je odrasli vole i odobravaju njezine postupke. To se vidjelo kada ju je Peterova majka pozvala na večeru. Tako su joj prolazile sljedeće misli kroz glavu: „U trgovini njegova mama izgleda jako elegantno. Ne želim da me upozna i pomisli kako sam lošiji izbor od Genevieve. Ne shvaćam zašto bih je uopće trebala upoznati. Ali želim joj se svidjeti.“¹²² Iz navedenoga se može zaključiti koliko se Lara Jean htjela svidjeti odraslima, ali i koliko se uspoređivala s drugima. Ona nije imala osjećaj jedinstvenosti i superiornosti pa je teško u njezinim postupcima pronaći utjecaj osobne bajke, što će se vidjeti kasnije. Također, teško će biti pronaći i sukob s odraslima, što je karakteristično za razdoblje adolescencije.

Naprotiv, Lara Jean s ocem ima poprilično otvoren i skladan odnos. Lara Jean ustvari puno vremena provodi sa svojom obitelji što nije uobičajeno za tinejdžere. Primjerice,

¹²¹ Vidi više: HAN, *Dečki koje sam voljela*, 16-17.

¹²² Isto, 199.

ona poziva Petera na druženje u njihovu kuću kako bi birali kolače za Božić.¹²³ Dakle, ona ne razdvaja svoje vršnjačko društvo od nadzora odraslih što bi bila klasična težnja srednjoškolaca.

Problemi s tatom javljaju se u trenutku kada se on prema njoj ne ponaša kao odrasloj osobi. Kada je njezina sestra poslala sva njezina pisma dečkima koje je voljela, Lara Jean osjećala se grozno, to je za tinejdžericu bio kraj svijeta. Tata joj je htio pomoći pa joj je nudio sladoled prije večere, na što ona nije imala burnu vanjsku reakciju, nego je u sebi mislila: „Kao da bi me desert prije večere mogao razveseliti! Kao da imam godina kao Kitty, a ne šesnaest, skoro sedamnaest.“¹²⁴. Dakle, Lara Jean ima karakteristike tipične tinejdžerice u smislu da zahtijeva da je se smatra odraslom, ali njezine reakcije nisu tipično tinejdžerski burne, točnije ona ne ulazi u sukobe s odraslima kada je nešto živcira.

Nadalje, prvi i praktički jedini ozbiljniji sukob s tatom rodio se oko pitanja seksualnih odnosa. Nakon što je Margot rekla tati da svi pričaju da je Lara Jean spavala s Peterom na školskom izletu, on je došao razgovarati s njom. Rekao joj je da je premlada za seksualne odnose, dogovorio joj pregled kod liječnika i nije joj vjerovao da ona nije spavala s Peterom.¹²⁵ Na kraju, kad joj je ipak povjerovao da nije spavala s Peterom, otac joj je rekao: „Samo ne želim da prebrzo odrasteš. Kad te pogledam, meni si i dalje malena kao Kitty.“¹²⁶ Iz navedenoga se može zaključiti da je jedini poticaj problemima s odraslima, kod Lara Jean, taj da je ne smatraju odraslom. Isto tako, tinejdžerima se lako identificirati s osjećajem da roditelji ne žele da odrastu, točnije da ih uvijek smatraju djecom, što je njima u toj dobi posebno iritantno.

Na kraju se može zaključiti da Lara Jean nije klasični tinejdžerski lik. Ona izbjegava sukobe s odraslima, želi im svidjeti pod svaku cijenu, ne voli izlaske, a jedino što je može dovesti u sukob s njima jest činjenica da je ne smatraju odraslom.

4. 2. 4. LAŽLJIVCI

Razdvajanje dviju emocionalnih zajednica na privatnom otoku događa se prvenstveno zbog razlike u godinama, javlja se klasični generacijski jaz. Ipak, važno je naglasiti da

¹²³ Vidi više: HAN, *Dečki koje sam voljela*, 253-255.

¹²⁴ Isto, 78.

¹²⁵ Vidi više: HAN, *Dečki koje sam voljela*, 327-328.

¹²⁶ Isto, 328.

odnos s odraslima jako utječe i na ponašanje i djelovanje tinejdžera jer naučene obrasce ponašanja oni prenose u odnose sa svojim vršnjacima.

Vrlo je važan odnos Cady i njezine majke. Nakon što ih je napustio njezin otac, njezina je majka imala sljedeću reakciju: „Mama se otresla na mene. Rekla mi je da se saberem. Budi normalna, smjesta, rekla je. Smjesta, rekla je. Zato što to i jesi. Zato što možeš biti. Ne pravi scenu, rekla mi je. Diši i sjedni.¹²⁷ U sljedećoj situaciji, kada je Cady kopala po bakinim stvarima, nakon njezine smrti, majka ju je opet upozorila da ne podsjeća ostale na gubitak i naglasila: „Shvaćaš li, Cady? Tišina je zaštitni sloj preko boli.“¹²⁸ Vrlo se jasno nazire iz navedenoga da je majka potiče na emocionalnu samoregulaciju. Ona to čini kroz cijelu knjigu, a Cady to nikako nije odgovaralo. Majka ju je tjerala da drži emocije u sebi kako ne bi pokvarila vanjsku sliku snažnih pripadnika obitelji Sinclair. Za njih se snaga očitava u širokim osmijesima prisutnim u svakoj prilici. Oni o emocijama nikada nisu ni razgovarali. To bi smanjilo njihovu posebnost u društvu generalno. Zato se pokazivanje emocija u zajednici Sinclairovih smatralo nečim što nije normalno. Problem nepokazivanja stvarnih emocija postaje još izrazitiji kada Cady naučenu samoregulaciju prenosi na druge odnose, ne samo obiteljske. Naime, kada je Gat od nje zatražio da se prave da je sve normalno, da se prave da su samo prijatelji, ona mu je svašta htjela reći, htjela je da razjasne sve što je između njih, no u glavi su joj se pojavile majčine riječi s početka, i ona je pristala na glumu.¹²⁹ Vrlo je važno uočiti da se kroz navedeno želi naglasiti kako tinejdžeri emocionalno reagiraju prema emocionalnom obrascu kojega su naučili od roditelja. Iako se različite emocije mogu probuditi u njima, oni ih odluče pokazati ili ne pokazati, ovisno o tome što su naučili od roditelja. Tako se dolazi do teze da autorica definitivno promovira jasno iskazivanje emocija kod tinejdžera jer njihovo skrivanje ne vodi ni do čega dobrog. Time ona stvara snažnu emocionalnu zajednicu s čitateljem, koji se sigurno može identificirati sa situacijama i likovima koji se ovdje pojavljuju. Potencijalni čitatelj adolescent tako ulazi u emocionalnu zajednicu u kojoj je u redu pokazati emocije, a njihovo nepokazivanje pripada hladnim ljudima kojima je najvažniji prijetvor kako bi se održala njihova određena reprezentacija u svijetu.

¹²⁷ LOCKHART, *Lažljivci*, 15-16.

¹²⁸ Isto, 40.

¹²⁹ Vidi više: LOCKHART, *Lažljivci*, 127-128.

Isto tako, Cady ulazi u niz sukoba s majkom i djedom jer je u sebe ugradila stavove koji su izgrađeni kroz druženje s Gatom i općenito Lažljivcima. Dakle, budući da se stavovi dviju zajednica kojima Cady pripada razlikuju, logično je da će doći do sukoba.

Cady dolazi u sukob s djedom. Krenuli su pričati o skulpturama od slonovače koje je skupljala njezina baka i nekako su došli do djedova načela života u kojem se „ne“ ne prihvaća kao odgovor. Njezin je stav o tome bio sljedeći: „Ne prihvaćaj «ne» za odgovor, doimalo mi se poput stava povlaštenoga čovjeka kojem nije važno koga će povrijediti, jer važno je bilo da njegova supruga ima skulpture koje je željela izložiti po svojim ladanjskim kućama.“¹³⁰ Djed je burno reagirao rekavši joj da mu ne prenosi što onaj mali čita i da mu ne govori što da radi sa svojim novcem jer on na kraju nije njen.¹³¹ Upravo ta situacija najbolje ocrtava mladenački idealizam koji najčešće dovodi do sukoba sa starijima. Pri iznošenju stavova izgubi se šira perspektiva, pri kojoj bi Cady mogla uočiti da ona uživa sve blagodati bogatstva njezina djeda i ako već misli reagirati na njegovo neetičko rasipanje novca tako da ga smatra povlaštenim čovjekom, trebala bi razmisliti o tome da je i ona povlašten čovjek. Ipak, Cady se u jednom trenutku odlučila na podosta ekstremnu akciju, vođena stavom kojega vuče iz emocionalne zajednice Lažljivaca. Naime, kada je djed razmišljao o ulaganju novca u studentske centre i o tome da ukine potporu svojim kćerima te kada su vladale najjače svađe sestara, djed je upitao Cady treba li im cijela kuća na otoku budući da u njoj žive samo njih dvije, na što mu je ona odgovorila da im ne trebaju.¹³² Time je izravno išla protiv svoje majke pa su se, kad su ostale nasamo, krenule svađati. Ona je i majci prenijela svoj stav o novcu: „Neki ljudi nemaju ništa. Mi imamo sve. Jedina osoba koja je obiteljski novac davala u dobrotvorne svrhe bila je baka. Nje više nema, pa se sad svi otimaju za njezine bisere, ukras i posjed. Nitko se ne trudi vlastiti novac iskoristiti u plemenite svrhe. Nitko se ne trudi poboljšati svijet.“¹³³ Majka joj je na to odgovorila: „Tako si puna superiornosti, zar ne? Misliš da svijet razumiješ puno bolje od mene. Čula sam Gata. Vidjela sam te kako njegove riječi gutaš kao sladoled. No, nikada nisi plaćala račune, nisi imala obitelj, svoje vlasništvo, nisi vidjela svijeta. Nemaš pojma o

¹³⁰ Isto, 125.

¹³¹ Isto, 125.

¹³² Isto, 174-175.

¹³³ Isto, 176.

čemu govoriš, a svejedno sudiš i osuđuješ.“¹³⁴ Upravo dva navedena dijaloga koje Cady vodi s majkom i djedom najbolje ocrtavaju sukobe koji se mogu dogoditi zbog generacijskoga jaza. Iako je ovdje Cady karakterizirana kao ona koja govori s dozom superiornosti (a to je klasično obilježje osobne bajke), to čine i djed i majka, uvjereni da oni imaju veće životno iskustvo, a da su svi njezini stavovi produkt zaljubljenosti u Gata. Ona sudi i osuđuje jer je to dio tinejdžerskoga kognitivnoga sazrijevanja, a odrasli koji to shvate izbjeci će puno sukoba. Isto tako, tinejdžeri koji shvate da odrasli ipak imaju malo više iskustva koje im je pokazalo da neke ideale nije moguće ostvariti, ostvarit će puno bolji odnos s odraslima. U tom je smislu, autorica odradila dobar posao što se tiče kreiranja emocionalne zajednice s čitateljima. Sigurno se svaki adolescent mogao identificirati sa sukobima koji proizlaze iz generacijskoga jaza, a autorica kroz dobro poznavanje odnosa odraslih i tinejdžera, omogućava da tinejdžer o tome barem promišlja, ako ne i nauči.

4. 2. 5. SVA RADOSNA MJESTA

Odnos s odraslima dolazi do izražaja u ovoj knjizi kroz odnos Violet i Fincha s njihovim roditeljima, ali i kroz njihov odnos sa školskim psiholozima, koji u ovom slučaju predstavljaju institucije zadužene za pravilan razvoj adolescenata.

Violet je, kako je već rečeno, imala stabilnu emocionalnu zajednicu kod kuće pa je ona unatoč tragediji koja ju je zatekla u kritičnom životnom razdoblju, uspjela „preživjeti“ turbulentno razdoblje srednje škole. Dijelom su za to zaslužni i roditelji, čiji će se postupci opisati najviše kao kontrast postupcima Finchevih roditelja, čije je pak srednjoškolsko razdoblje završilo tragično.

Kada bi Violet učinila nešto što se protivi unaprijed dogovorenim pravilima koja su vrijedila za njihovu emocionalnu zajednicu, oni bi na to imali poseban odgovor. Tako Violet kaže da njezini roditelji „nikada nisu vjerovali u kažnjavanje zabranom izlazaka, oduzimanjem mobitela ili računala, u sve ono što su Amandini roditelji radili kad bi je uhvatili da krši pravila. Umjesto toga, razgovaraju s nama i govore nam koliko smo ih razočarale.“¹³⁵ Iz navedenoga proizlazi kako Violetini roditelji pokazuju brigu za nju, ali i da se njihovo kažnjavanje događa na emocionalnoj bazi, ne oduzimanjem slobode

¹³⁴ Isto, 176—177.

¹³⁵ NIVEN, *Sva radosna mjesta*, 157.

ili materijalnih stvari. Oni time pokazuju velik stupanj mogućnosti emocionalne manipulacije kojom uspijevaju izazvati uspješan učinak u odgoju svoje kćeri tinejdžerice. S druge strane, iz navedenoga se može zaključiti, kako i roditelji njezine prijateljice Amande također pokazuju brigu za svoju kćer, ali njihovi postupci nemaju učinka pri odgoju njihove kćeri tinejdžerice. Time autorica jasno sugerira kako bi roditelji trebali pristupati odgoju adolescenata.

Finch pak odrasta u zajednici koja pokazuje malo brige i pruža malo sigurnosti, što je posljedica rastave roditelja. Tijekom djetinjstva često je slušao riječi: „Beskoristan. Glup.“ i od njih pokušava pobjeći na razne načine.¹³⁶ Nadalje, poslije situacije kada ga otac fizički maltretira¹³⁷, on dolazi k mami koja se zabrine nakon što ju je zagrlio i poljubio, jer, kako kaže: „nismo obitelj koja rado iskazuje ljubav...“¹³⁸. Može se zaključiti da Finchevo odrastanje nije bilo bezbrižno i prema modernim načelima pedagogije, već je bilo prepuno fizičkoga i psihičkoga nasilja. Tome se naravno mogu pripisati psihički problemi koji se kasnije, u adolescenciji, kod njega javljaju. Isto tako, on eksplicitno kaže kako njegova obitelj ne iskazuje emocije, iako ne negira postojanje, primjerice, ljubavi, nego negira ekspresiju te emocije. Kasnije se time mogu objasniti problemi s iskazivanjem njegovoga pravoga emocionalnoga i psihičkoga stanja, što pred Violet, što pred psihologom. Isto tako, jasan je stav autorice koja potiče jasno iskazivanje emocija i otvorenu komunikaciju o problemima te uzrok problema koji su se dogodili vidi u prešućivanju psiholoških i emocionalnih stanja. Nemogućnost njegovih roditelja da se nose s kritičnim situacijama najviše pokazuje primjer kada Fincheva mama nema emocionalne snage da ga ide tražiti nakon što je nestao, nego to traži od tinejdžerice Violet.¹³⁹ To još više dolazi do izražaja kada je Violet sve priznala svojim roditeljima, jer zna da im može vjerovati i da joj oni pružaju osjećaj sigurnosti, a nakon toga, oni praktički jedini aktivno rade na tome da se pronađe nestali tinejdžer, dok njegova obitelj nije ni primijetila da ga nema.¹⁴⁰

U knjizi *Sva radosna mjesta* pojavljuje se i lik školskoga psihologa kojega Finch naziva Embrij. Taj psiholog izaziva simpatije kod Fincha jer „je jedan od malobrojnih odraslih

¹³⁶ Isto, 56.

¹³⁷ Vidi više: NIVEN, *Sva radosna mjesta*, 133.

¹³⁸ Isto, 133.

¹³⁹ Vidi više: NIVEN, *Sva radosna mjesta*, 273.

¹⁴⁰ Vidi više: NIVEN, *Sva radosna mjesta*, 252-253.

ljudi u mojem životu koji na mene obraća pozornost.“¹⁴¹. Školski psiholog u ovom slučaju predstavlja način na koji se institucije nose s problematičnim tinejdžerima. Vrlo je važno primijetiti kako Finch ustvari voli psihologa, stranu osobu, jer on pokazuje brigu za njega, a što također govori koliko Finch čezne za pozornošću u svome životu, što, naravno, proizlazi iz nebrige njegovih roditelja. Nadalje, kroz odnos s roditeljima naučio je kako nije dobro pokazivati emocije pa u trenutku kada Embrij počne primjećivati da s njim nešto zbilja nije u redu i kada je trebao sve priznati kako bi mu se pomoglo, Finch je odlučio lagati objasnivši samom sebi: „Sakrij bol. Ne privlači pozornost na sebe. Pazi da te ne primijete.“¹⁴². Ta situacija objašnjava kako pravila o pokazivanju emocija učimo u svojoj obiteljskoj zajednici. Isto tako, ona pokazuje nepovjerenje tinejdžera prema institucijama. Osim toga, činjenice da njegovi roditelji nisu ni sumnjali da se nešto događa i čin samoubojstva jasno sugeriraju da su institucije neuspješno obavile posao. Koliko god lik školskoga psihologa izazivao simpatije, Finch ga je uspijevaio nasamariti svojim lažima. Isto tako, njegovo je profesionalno djelovanje bilo ograničeno. Poslije Fincheva samoubojstva, Violet je došla na razgovor kod njega, a Embrij joj je kao pomoć ponudio brošuru „SOS: priručnik za one koji su preživjeli samoubojstvo“. Uz brošuru, ponudio joj je i savjet da razgovora s ljudima, a ne da potisne sve što se dogodilo¹⁴³. Autorica je u liku školskoga psihologa ustvari izrekla veliku kritiku obrazovnoga sustava, koji, iako pokušava, ne uspijeva pronaći dobre načine da bi uistinu pomogao tinejdžerima u trenucima kada im je pomoć neporecivo potrebna. Naime, teško je povjerovati da bi brošura mogla pomoći bilo kome u takvoj situaciji. To je također važan postupak autorice u smislu približavanja tinejdžerskom načinu razmišljanja, u smislu propitkivanja sustava u kojem sudjeluju.

¹⁴¹ Isto, 121.

¹⁴² Isto, 221.

¹⁴³ Isto, 284.

4. 3. SEKSUALNI I ROMANTIČNI ODNOSI

4. 3. 1. DOM GOSPOĐICE PEREGRINE ZA ČUDNOVATU DJECU

U knjizi *Dom gospođice Peregrine za čudnovatu djecu*, zaljubljenost i seksualni odnosi nisu toliko naglašeni jer je najveći naglasak stavljen na zajednicu prijatelja, grupu čudnovatih. Priča o čudnovatima obogaćena je ljubavnom pričom između Jacoba i Emme. Ta je priča neobična jer je Emma najprije bila zaljubljena u njegova djeda Abea koji je također mogao vidjeti čudovišta, kao i Jacob, ali je odabrao život izvan petlje. Ipak, ona je slična svim adolescentskim zaljubljenostima. Primjerice, Jacob najprije nije siguran je li Emma zaljubljena u njega, ali ipak sumnja očitavajući znakove, govoreći: „Nisam neki stručnjak za djevojke, ali kad te netko četiri puta pokuša uštipnuti, poprilično sam siguran da je riječ o oćijukanju.“¹⁴⁴ Jedno je od tipičnih obilježja zaljubljenosti u adolescenciji nastojanje da se otkrije je li zaljubljenost obostrana. Kroz takvo nesigurno zaljubljuvanje mnoge emocije izlaze na površinu: od straha, srama do radosti. Tako je zaljubljenost utjecala i na ostale Emmine emocije. Emma se pod utjecajem zaljubljenosti želi riješiti zaštite gospođice Peregrine pa potiče i ostale riječima: „Ptica nas ovdje toliko stišće da ne možemo više ni disati, a sve zbog toga što nema petlje suočiti se s onime što nas čeka vani!“¹⁴⁵ Dakle, iako je zaljubljenost marginalizirana tema u ovoj knjizi, ipak je razvidan njezin utjecaj na likove. Emma pod utjecajem zaljubljenosti odlučuje pobijediti strah i postaje izuzetno hrabra, što znači da je spremna ostaviti zaštitu odrasle osobe, gospođice Peregrine i uz pomoć Jacoba i ostalih suprotstaviti se izazovima. Zaštitu odraslih adolescenti znaju doživjeti kao zatvor. Zato Jacob primjećuje: „Činilo se kao da su nepromijenjeni, jednolični dani – ovo vječno ljeto bez smrti – zaustavili u vremenu ne samo njihova tijela nego i njihove osjećaje, osudivši ih na mladost poput Petra Pana i njegovih izgubljenih dječaka.“¹⁴⁶ Iz navedenoga možemo čitati kako se zaštita odraslih smatra zatvorom, a ona utječe na psihofizičko stanje adolescenta. Jacob komentarom poručuje kako su zarobljena ne samo njihova tijela, nego i osjećaji, što izravno možemo povezati sa zaljubljenošću. Dakle, gospođica Peregrine izravno zaustavlja njihov fizički razvoj, time i mogućnost ostvarenja romantičnih veza i seksualnih odnosa, a sve pod krinkom njihove sigurnosti i

¹⁴⁴ RIGGS, *Dom gospođice Peregrine za čudnovatu djecu*, 171.

¹⁴⁵ Isto, 257.

¹⁴⁶ Isto, 154.

zaštite. Posljedično, u ovoj su knjizi teme poput zaljubljenosti i seksualnih odnosa marginalizirane nauštrb većega naglaska na prijateljstvo uokvireno u izdvojenoj zajednici. Kako bi tinejdžeri u knjigama počeli djelovati na neki način, na to će ih najčešće natjerati ili zaljubljenost ili osobna bajka, a u knjizi Ransoma Riggsa poticaj na aktivno djelovanje bit će osobna bajka.

4. 3. 2. KRADLJIVICA KNJIGA

Najznačajniji odnos koji se može prepoznati kao adolescentski romantični odnos jest onaj između Rudyja Steinera i Liesel Meminger. Oni su najprije bili najbolji prijatelji, a kroz njihovo odrastanje i sazrijevanje počele su se pojavljivati i prve naznake romantičnosti među njima. Njihov je odnos započet nogometnim okršajem, a već je tada bilo jasno da: „Lud ili ne, Rudy je bio predodređen da postane Lieselin najbolji prijatelj. Gruda snijega u lice nedvojbeno je savršen početak trajnoga prijateljstva.“¹⁴⁷ Isto tako na početku saznajemo da je Rudy „jedan od onih smionih malih gadova koji su se čak zamišljali s damama... To je dječak koji se odbija plašiti suprotnog spola, jednostavno zato što svi ostali prihvaćaju taj strah, a on je tip koji se ne boji donošenja odluke. U ovom se slučaju Rudy već bio odlučio glede Liesel Meminger.“¹⁴⁸ Iz navedenih nekoliko rečenica vidljivo je da je na početku knjige to još uvijek dječji odnos. Oni se povezali jer žive u istoj ulici, zajedno se igraju, no ipak se kod Rudyja odmah probudila simpatija prema Liesel. Tako je vrlo brzo uhvatio priliku da joj otme poljubac, a to je htio izmusti utrkom njih dvoje. Da je pobijedio on, dobio bi poljubac, a pobijedi li ona, neće više biti golman. On ju je tada upozorio da će jednom umirati od želje da ga poljubi, a ona se zavjetovala i znala da neće poljubiti Rudyja Steinera dok su živi.¹⁴⁹ Dakle, iako je Rudy već bio spreman na poljupce, Liesel još uvijek to nije padalo na pamet jer je: „Jedina stvar gora od dječaka koji te mrzi. Dječak koji te voli.“¹⁵⁰ Jasno se vidi da je Liesel u tom trenutku još uvijek djevojčica koji se grozi suprotnoga spola, ali s njim može ostvariti prijateljski odnos. No ona tijekom rata odrasta i prolazi razdoblje puberteta te postaje tinejdžerica. Veliki se naglasak u cijeloj knjizi stavlja na poljubac, a čak je i jedno cijelo poglavlje naslovljeno: „POLJUBAC (Presudni faktor u

¹⁴⁷ ZUSAK, *Kradljivica knjiga*, 53.

¹⁴⁸ Isto, 54.

¹⁴⁹ Vidi više: ZUSAK, *Kradljivica knjiga*, 58-60.

¹⁵⁰ Isto, 57.

djetinjstvu)¹⁵¹ Poljubac će za njih definitivno označiti kraj djetinjstva, iako su već i prije koračali pubertetskim stopama. Razvoj njihova romantična odnosa bio je slika njihova sazrijevanja. Prvi puta kada se moglo pomisliti da Liesel ozbiljno razmišlja o Rudyju bilo je kad je on išao na liječnički pregled zbog svojih odličnih tjelesnih i kognitivnih vrijednosti i kada su ga došli zvati u specijalnu i uglednu školu u koju su išli samo najbolji mladi Nijemci. Nakon što joj je sve ispričao, „danima Liesel nije mogla odagnati jednu pomisao iz glave. Bio je to pregled trojice dječaka, ili, da bude iskrena, Rudyja. Ležala bi u krevetu, nedostajao bi joj Max, pitala bi se gdje je, molila se da je živ, ali negdje u svemu tome bio je Rudy. Blistao je u mraku, potpuno nag. U toj je slici bilo mnogo straha, osobito u trenutku kad su ga prisilili da pomakne ruke. Bilo je to, najblaže rečeno, uznemirujuće, ali zbog nekog razloga nije mogla prestati razmišljati o tome.“¹⁵² Iz ovoga kratkoga navoda može se zaključiti nekoliko stvari. Najprije, specifičnost razvitka romantičnoga odnosa i sazrijevanja u ratnom okruženju. Liesel se nikako nije mogla savjetovati s nekim o procesima koji se događaju unutar nje ili si čak dopustiti razmišljanje o takvim stvarima dok se oko nje događaju grozna ubojstva i dok ne zna Maxovu sudbinu. Ipak, ona misli teško zauzdava pa joj ipak pobjegnu do gologa Rudyja. Vrlo je zanimljivo da je ta slika u njoj budila strah. Strah se naravno javio jer je to bilo najprije potpuno novo iskustvo za nju, ali s druge strane, iskustvo o koje ništa nije znala. Njezina je emocionalna zajednica više brinula o osjećajima prema Židovima i Hitleru, nego li o zaljublivanju tinejdžera, njihovim poljupcima i razmišljanju o nagim tijelima. To stvari nikako nisu mogle biti, za odrasle, jednako važne kao pitanja ratnoga stanja. Važan je i potencijalni čitatelj, adolescent, koji će se lako identificirati s tom situacijom, jer je sigurno i sam osjetio dozu straha u prvim susretima saseksualnim i romantičnim. Kad su otprilike imali 14 godina puno se stvari promijenilo. Puno su dogodovština prošli zajedno i uvjerali jedno drugo, svojim postupcima, da su bezuvjetno spremni stati jedno uz drugoga, kakve god okolnosti bile. Jedan od takvih događaja je bilo i Lieselino zazivanje Maxa koji je hodao u koloni kako bi prešao iz jednoga logora u drugi. Rudy je i tada bio uz nju, iako nije znao ništa o Maxu, slijedio ju je bezuvjetno u vrlo opasnu situaciju.¹⁵³ Nakon toga, Liesel je Rudyju odlučila ispričati sve o Maxu i kako je i ne poznajući ga osobno, preko Lieselinih priča, Max Rudyja uvrstio u zbirku

¹⁵¹ Isto, 51.

¹⁵² Isto, 423.

¹⁵³ Vidi više: ZUSAK, *Kradljivica knjiga*, 514-521.

priča za Liesel posvetivši mu stranicu pod nazivom: „*Kosa boje limuna*“¹⁵⁴. Tim odavanjem najvažnije tajne Lieselina života, dvoje tinejdžera zbližilo se više no ikada. Taj je trenutak i nepovratno promijenio Liesel: „Isprva Liesel nije mogla govoriti. Možda zbog iznenadne rogovatnosti ljubavi koju je osjetila prema njemu. Ili ga je oduvijek voljela? Vjerojatno. Iako nije bila u stanju govoriti, željela je da je poljubi. Željela je da povuče njezinu ruku i privuče je k sebi. Nije važno gdje. U usta, u vrat, u obraz. Koža joj je bila prazna, u iščekivanju. Mnogo godina prije, kad su se utrkiivali na blatnom igralištu, Rudy je bio tek gomila na brzinu spojenih kostiju s iskrzanim, kamenim osmijehom. Toga popodneva, među stablima, bio je davatelj kruha i medvjedića. Bio je trostruki atletske prvak Hitlerove mladeži. Bio je njezin najbolji prijatelj...“¹⁵⁵ Tijekom radnje prisutna je njihova zaljubljenost, iako do ovoga trenutka nikada ovako eksplicitno, ona je kroz radnju provučena kao svojevrsno Rudyjevo zadirkivanje, kao dječja igrarija. Njihov je prijelaz iz djetinjstva u adolescenciju bio obilježen strahom od rata, gubitka voljenih osoba, ali i nesebičnim pomaganjem onima kojima je to u određenom trenutku bilo potrebnije nego njima. Isto tako, prošli su zajedno i faze iskazivanja bunta dominantnoj kulturi koja je bila usmjerena prema mržnji, ubijanju i smrti. Njihovo je odrastanje, točnije taj kritičan prijelaz iz djetinjstva u adolescenciju popratila i transformacija njihova međusobnoga odnosa – od najboljih prijatelja u djetinjstvu do prvih naznaka romantičnoga odnosa među njima i pojave seksualnosti. Sve je kulminiralo poljupcem. Taj je poljubac dogodio nakon uništavanja Ulice Himmel, nakon što je naišla na njegovo tijelo. „Liesel se nagnu i pogleda njegovo beživotno lice, pa poljubi svojeg najboljeg prijatelja, Rudyja Steinera, nježno i iskreno u usta.“¹⁵⁶ Izvučen iz konteksta, opisani trenutak može zvučati groteskno. Ipak, on dobiva potpuni smisao u ovoj makabrističkoj knjizi. Poanta knjige ili ono čemu tekst stremi jest pokazati neobuzdanu snagu Smrti, pred kojom su svi jednaki: dječak koji je Židovima darovao kruh i muškarac koji im je oduzeo ne samo kruh, nego i život, a na kraju, pred njom je jednak i taj Židov. Zato ne čudi da se na kraju autor odlučio za takav rasplet velike ljubavne priče Liesel Meminger i Rudyja Steinera. Tek kad je Smrt dotaknula i Rudyja, Liesel je mogla iskazati svoju ljubav prema njemu. Upravo je tako i Rosa Hubermann, u trenucima najvećega straha, kad se bojala za Maxov život i za život

¹⁵⁴ Isto, 524.

¹⁵⁵ Isto, 524.

¹⁵⁶ Isto, 543.

svoga muža Hansa Hubermanna počela iskazivati svoje prave emocije na pravi način, napokon je izlila svoju toplinu prema Liesel.

Ako možemo govoriti o intenciji autora u kreiranju emocionalne zajednice s čitateljem adolescentom, onda možemo i iznijeti tezu da je autor htio poručiti da trebamo biti svjesni svojih emocija i izraziti ih na pravilan način, dok još imamo vremena. Iako roman prikazuje ekstremno okružje ratnoga stanja, potencijalni čitatelj lako se identificira s prolaznošću trenutka i osoba u svojem životu te tako može naučiti da je važno pravovremeno reagirati na emocionalnom polju svoga života.

4. 3. 3. DEČKI KOJE SAM VOLJELA

Radnja romana *Dečki koje sam voljela* vrti se oko pokušaja Lare Jean da ostvari normalnu romantičnu vezu. Ona se puno puta zaljubila, ali nikada nije ostvarila pravi romantični odnos. Radnja prati njezine stavove o ljubavi, ali i problematizira i pitanje stupanja u seksualne odnose.

Lik Lare Jean konstruiran je tako da ona cijelo vrijeme čeka poteze dječaka koji joj se sviđa. Ona nikada ne izražava vlastite osjećaje, nego se gubi u analizi postupaka dječaka koji joj se sviđa. Nadalje, ona je konstruirana kao lik koji izaziva brigu ostalih, pa tako Josh kaže: „Ti si... Nevina. Nisi kao druge cure... Ne možeš mu vjerovati.“¹⁵⁷. Iako Josh gaji svojevrzne osjećaje prema Lari Jean, on je upozorava iz čiste zabrinutosti jer je ona djevojka za koju treba brinuti. Nadalje, ona je opisana i kao djevojka koja „pati od grandioznih ideja.“¹⁵⁸ ili bi joj rekli da je „preveliki sanjar“¹⁵⁹. Ti opisi odgovaraju i opisu njezine vizije ljubavi o kojoj ona neumorno razmišlja, a o kojoj je puno ideja izvukla iz književnosti jer puno čita. Zato priča postaje zanimljivija kada ona ulazi u lažnu vezu s Peterom koji je praktičan lik, sportaš, ne čita. Lara Jean pitala ga je je li on ikada volio Gen, a on joj je odgovorio: „Kako bih mogao znati što je ljubav? Sedamnaest mi je godina, zaboga!“¹⁶⁰ Iako Peter nema konkretan odgovor i konkretno razrađene vizije o tome kako romantični odnos i ljubav trebaju izgledati, ustvari je po tom pitanju zreliji od nje. Ona sve svoje stavove o tim problemima preuzima iz

¹⁵⁷ HAN, *Dečki koje sam voljela*, 243.

¹⁵⁸ Isto, 10.

¹⁵⁹ Isto, 183.

¹⁶⁰ Isto, 182.

emocionalne zajednice koju čini sa sestrama i iz knjiga koje čita, a ustvari izbjegava provjeriti svoju teoriju u praksi. Zato joj Peter, nakon što ona cijelo vrijeme pokušava odgonetnuti što osjeća prema njoj, govori sljedeće: „Hej, oprosti što ti nisam došao na vrata s cvijećem i izjavio ti vječnu ljubav, Lara Jean, ali pogodi što – to nije stvarni život. Moraš odrasti.“¹⁶¹. Iz citata se vidi koliko je ona idealizirala ljubav i sve što ona nosi te je zbog toga izgubila racionalni dio te nije stupala u prave odnose. I zato je Peter, iako opisan kao pravi srednjoškolski frajer, na kraju ispao iskreniji i realniji od nje. Dok je ona glumila reakcije i ponašanja, on ju je cijelo vrijeme pozivao da mu kaže ako joj se nešto ne sviđa i ako je ljuta, a ne da izvodi scene.¹⁶² S druge strane, njoj je to bilo teško jer je ona u svojoj emocionalnoj zajednici naučila da su emocije i njihova ekspresija loša stvar. Primjerice, kada je Josh stao pred nju nakon što je dobio njezino pismo, ona se osjećala na sljedeći način: „Osjećam da mi nadiru suze i da ću, ako samo na sekundu izgubim koncentraciju, ako posustanem, zaplakati i sve će biti mnogo gore. Ako je to moguće. Moram biti hladnokrvna i opuštena i nonšalantna.“¹⁶³ Iz ovoga navoda postaje jasno koliko je jak njezin poriv za emocionalnom regulacijom kako bi zadržala određenu sliku sebe kojom se želi pokazati svijetu. Ona je naučena da nije dobro pokazivati emocije i to joj stvara probleme u romantičnim odnosima jer je u njima pasivna i sve prepušta dječaku koji se nalazi pored nje.

Jedini lik koji se izdvaja i koji može biti nositelj ideje da je adolescencija vrijeme bure i nemira, jest tinejdžerica Chris. Ona je možda najotvoreniji lik u romanu. Kroz njezin lik ustvari progovara autoričin stav o tinejdžerskom stupanju u seksualne odnose. Naime, ona je „bila prilično divlja. Odlazila je na svaku zabavu, opijala se, petljala sa starijim dečkima. Te je godine stariji dečko iz tima *lacrosse* svima ispričao da je Chris spavala s njim u muškoj svlačionici, a to nije bila istina... Nakon toga se Chris prestala družiti s nama i uglavnom je radila što bi joj palo na pamet, s ljudima iz druge škole.“¹⁶⁴ Jasno je da su Chris i Lara Jean potpuno različite, ali i koliko važnost srednjoškolski pridaju seksualnim odnosima. Naime, glasina koja je pratila Chris doslovno je odredila njeno daljnje ponašanje i ona je samo ustrajala da glasinu i potvrdi, točnije ona je postala dijelom njezina identiteta iako nije bila istinita. Zato je Chris i postala

¹⁶¹ Isto, 297.

¹⁶² Vidi više: HAN, *Dečki koje sam voljela*, 208.

¹⁶³ Isto, 84.

¹⁶⁴ Isto, 51-52.

najotvorenija što se tiče seksualnih odnosa te im je oduzela emocionalnu važnost. Laru Jean zabrinjavalo je kako je to kad te dečko vidi голу, hoće li joj se seks svidjeti ili ne, a Chris joj je rekla: „Moraš prestati biti tako uplašena. Ozbiljno, složila si to u glavi kao da je nekakav golem trenutak koji mijenja život, a u stvarnosti je sve gotovo za manje od pet minuta.“¹⁶⁵ Chris ponekad u knjizi služi kao kontrast ostalim likovima. Ostali likovi misle da ona nije normalna. Ipak, ona barem izaziva stavove Lare Jean koji potječu iz emocionalne sestrinske zajednice. Isto tako, jasno je da je glavna emocija koja upravlja postupcima Lare Jean upravo strah. A svi njezini stavovi onda služe i kao opravdanje koje će pokriti njezinu zastrašenost. Lara Jean rekla je Peteru: „Mislim da veze ne počivaju samo na tjelesnom. Puno je načina da pokažeš da ti do nekog stalo, ne samo usnama.“¹⁶⁶ Isto tako, Chris je bila uvjerenjena da su Josh i Margot spavali zajedno, ali ju je Lara Jean uvjeralavala riječima: „I rekla sam ti, moje sestre i ja nismo takve.“¹⁶⁷ Naime, Lara Jean vjerno je odbijala ispravnost ulaska u seksualne odnose dok nisu ispunjeni određeni uvjeti, uvjeti iz pakta koje je preuzela iz emocionalne zajednice Song sestara. Ustvari, svi su likovi osuđivali djevojke koje bi stupale u seksualne odnose s dečkima. One bi automatski bile prozване „droljama“, bila to istina ili ne. Tako joj se Gen, u osvetničkom naletu, obratila riječima: „Svi dečki misle da je on bog jer je slatku malu Laru Jean Covey nagovorio da spava s njim u *jacuzzi*. Samo da znaš, Peter je s tobom hodao samo da mene napravi ljubomornom... *Koristio* te. Još bolje ako je zbog toga dobio besplatan seks... Ali ne brini se. Sad kad si drolja, sigurna sam da će biti dovoljno dečki koji će htjeti hodati s tobom. Za jednu noć.“¹⁶⁸ Jasno je samo po sebi koliko su te glasine povrijedile Laru Jean uzmemo li u obzir sve njezine stavove. Isto tako, iz navoda se vidi kako su dečki koji bi spavali s djevojkom samo dobili na važnosti, a djevojka bi se u toj situaciji trebala osjećati posramljenom. Nadalje, adolescenti čitatelji najviše se mogu poistovjetiti s osuđujućom društvenom sredinom koja si uzima za pravo vrednovati nečiji seksualni život te se identificirati s traumom koju izaziva seksualni odnos kod tinejdžera na puno razina, pogotovo ako se odrasta u konzervativnijoj sredini.

¹⁶⁵ Isto, 156.

¹⁶⁶ Isto, 114.

¹⁶⁷ Isto, 155.

¹⁶⁸ Isto, 305.

Može se zaključiti kako je ova knjiga opisala konzervativnu sredinu u kojoj tinejdžeri moraju odlučiti hoće li stupiti u romantične odnose i na koji način, točnije hoće li stupati u seksualne odnose. Ona opisuje s kakvim se sve posljedicama mogu nositi tinejdžeri odluče li prakticirati seks i koliko je važno imati jasne stavove po tom pitanju te kako ulazak u seksualne odnose može postati dijelom identiteta jednoga tinejdžera u konzervativnoj sredini.

4. 3. 4. LAŽLJIVCI

Ljubav između Gata i Cady počela se događati kada su imali četrnaest godina. Oni su se tada počeli izdvajati od ostalih. Cady je toga ljeta shvatila: „Nikada prije nisam poljubila momka, premda ću ih tijekom sljedeće školske godine poljubiti nekoliko, pa iz nekog razloga to nismo prozvali ljubavlju.“¹⁶⁹ Prijelaz iz osnovne u srednju školu za mnoge tinejdžere označava vrijeme kada će krenuti s prvim romantičnim odnosima. Isto tako, jasno je da poljubac označava taj prijelomni trenutak – i u odrastanju i u tome klasificira li se nešto kao ljubav, točnije zaljubljanje. Cady se u Gata prvenstveno zaljubljuje jer je totalno drugačiji od svih ljudi iz njezina okruženja. Kad su petnaestoga ljeta došli na otok, Gat je imao djevojku u New Yorku, a kad je to saznala Cady se napila i povraćala, plakala, no „sljedećega jutra i svakog sljedećeg dana ponašala sam se normalno. Visoko sam podizala svoju četvrtastu bradu.“¹⁷⁰ Iako je Cady osjećala sramotu i bijes, ona je odlučila ne pokazati na to, bilo je važnije od svega zadržati privid dostojanstva i hladnoće. Naime, upravo je to obrazac koji je naučila u emocionalnoj zajednici Sinclairovih. Ipak, Gat je po svemu bio neuobičajen pa i po pokazivanju emocija. Gat je stalno podsjećao obitelj na preminulu baku, a Cady je još dodatno ispitivao o tati i baki. Ona bi se tada povukla u „sramotnu agoniju“, a on bi se ponašao „kao da razgovor o nečemu može popraviti sve. Kao da je ranama potrebno posvetiti pozornost. Čak je i nakon toliko godina bio stranac u našoj obitelji.“¹⁷¹ Dakle, pokazivanje emocija za emocionalnu zajednicu Sinclairovih izaziva sram. Vrlo je važno ne pokazati tugu, povrijeđenost, bijes i slične emocije. Moglo bi se reći da se njih smatra negativnima. Gat je drugačijega mišljenja i Cady, kako je s njom najbliži, od njega uči potpuno drugačiji obrazac ponašanja prema vlastitom emocionalnom stanju.

¹⁶⁹ LOCKHART, *Lažljivci*, 24.

¹⁷⁰ Isto, 27.

¹⁷¹ Isto, 41.

Zahvaljujući zaljubljenosti u Gata, ona se počinje nositi s vlastitim emocionalnim stanjima. Naime, usvaja obrasce emocionalnoga ponašanja koji će pripadati Lažljivcima. On joj nudi upravo ono u čemu je majka cijeli život ograničava. Iz toga i izrasta veći dio sukoba s odraslima u ovoj knjizi.

Zanimljiv je i stav prema seksualnim odnosima. Mirren je izjavila da ima dečka i da „ide u Pomonu kao i ja. Poprilično smo često već imali seksualne odnose, ali uvijek sa zaštitom. Svakoga mi tjedna donosi žute ruže i ima lijepe mišiće.“¹⁷² Kasnije je Mirren pričala s Cady i priznala joj da je lagala za dečka, zaključila je: „Ne uzdiši. Dobro? U redu je. Savršeno je u redu to što ipak nisam imala dečka. U redu je to što me nikada nitko nije volio, dobro? To je savršeno podnošljivo.“¹⁷³ Određeni vršnjački pritisak, koji ovdje nije bio eksplicitno prisutan, nego je društveni standard da se u srednjoj školi mora biti u romantičnoj vezi, natjerao je Mirren na laganje svojim prijateljima. Ako se tinejdžer ne osjeća doraslim određenom društvenom standardu, točnije, ako nije prakticirao seksualne odnose, a to se od njega očekuje, onda je o tome prisiljen i lagati kako ne bi bio isključen iz skupine. Isto tako, važno je vidjeti i kako je naglašeno da je koristila zaštitu. Sve to služi kreiranju emocionalne zajednice čitatelja adolescenata i autorice. Identifikacija s ovakvim situacijama izrazito je laka, a time se stvara osjećaj zajedništva s likovima. Čitatelj tada poprima sasvim nove obrasce emocionalnoga ponašanja.

4. 3. 5. SVA RADOSNA MJESTA

Knjiga *Sva radosna mjesta* priča je koja je napisana kako bi se opisala zaljubljenost dvaju tinejdžera: Violet i Fincha. To je priča koja govori o spajanju dva različita svijeta i o tome kako je Finch probudio želju za životom kod Violet, dok ju je on istovremeno gubio. Ipak, za ovaj je rad zanimljivije tinejdžersko poimanje seksualnih odnosa.

Prvi lik koji prikazuje klasičnu tinejdžersku opijenost seksualnim odnosima jest lik Charlieja, Finchevog najboljeg prijatelja. Njega Finch i opisuje kao dečka koji „ševi više od ijedne osobe koju znam“¹⁷⁴, a on ga cijelo vrijeme ispituje je li već „povalio“

¹⁷² Isto, 82.

¹⁷³ Isto, 147.

¹⁷⁴ NIVEN, *Sva radosna mjesta*, 16.

Violet te zaključuje da se baš ne zabavlja predobro¹⁷⁵. Charlie je lik koji uživa u novootkrivenoj seksualnosti i ne libi se otvoreno govoriti o tome. Istovremeno na taj način vrši svojevrsni pritisak na prijatelje implicirajući da je to jedini mogući način ostvarenja romantike s nekom djevojkom. Zanimljivo je njegovo biranje riječi koje bi bile svojevrsni sinonimi za spolni odnos. Autorica je većinom dečke govorno karakterizirala na način da koriste riječi poput „ševiti“ i „povaliti“ što bi se moglo opisati kao vulgarno izražavanje. Djevojke će radije birati eufemizme kako bi pričale o spolnom odnosu. Tako Brenda, koja je poprilično otvoreno progovara o seksu, što znamo po njezinoj tvrdnji kada kaže da su džentlmeni „prava rijetkost. Spadaju u istu kategoriju s djevicama i vilenjacima.“¹⁷⁶, ipak odluči u razgovoru s Violet reagirati na prvi spolni odnos na sljedeći način: „Isuse Bože, spavala si s njim!“¹⁷⁷ Upravo se kroz ove primjere blago ocrta razlika u doživljaju seksualnoga odnosa između muških i ženskih tinejdžera. Dečki o tome pričaju bez prevelikih problema, koristeći se grubljim rječnikom ustvari pokazuju da su emocionalno distanciraniji od seksualnih odnosa nego što je to stvar s djevojkama. One to emocionalnije doživljaju i zato su opreznije u pristupanju takvim odnosima, ali i u odabiru riječi kojima će o seksualnom odnosu razgovarati. Isto tako, kroz navedeno se blago nazire i vršnjački pritisak da se u tinejdžerskim godinama stupi u spolne odnose. To naravno najbolje ocrta Charlie, ali o tome govori i Brendina izjava kojom u isti red svrstava djevice i vilenjake što ustvari govori da je srednjoškolska realnost takva da svi stupaju u spolne odnose. Iz toga se može zaključiti da je postalo normalno da tinejdžeri prakticiraju spolne odnose. Ipak, autorica jasno prikazuje kako prvi spolni odnos i uopće pitanje spolnih odnosa još uvijek unosi nemir u tinejdžersko promišljanje, ali i kako postoje dvostruka pravila o spolnim odnosima za djevojke i dečke. Naime, Violet se prisjeća trenutka kada je spavala kod Amande i vodila razgovor o seksu s njezinom starijom braćom. Oni su tada rekli „da su cure koje daju drolje, a one koje ne daju samo izazivaju“, a Amanda je tada zaključila kako je jedino rješenje „ostati s jednim dečkom zauvijek.“¹⁷⁸ Time je autorica jasno pokazala dvostruka mjerila koja vladaju među tinejdžerskom populacijom, ali i općenito. Za djevojke je pitanje seksualnosti puno traumatičnije zbog društvenih pravila

¹⁷⁵ Isto, 171.

¹⁷⁶ Isto, 34.

¹⁷⁷ Isto, 204.

¹⁷⁸ Isto, 177.

koja im se nameću. Ustvari su djevojke u većini slučajeve te koje odlučuju hoće li doći do spolnoga odnosa ili ne, one su te koje uskraćuju ili daju, a koje god rješenje one pronašle, društvena zajednica uzima za pravo vrednovati njihove postupke kao pozitivne ili negativne. Zato je Violet prošla svojevrsnu traumu prilikom prvoga spolnoga odnosa, točnije, nakon njega. Nakon što je prestala biti djeвица, imala je osjećaj da svi u školi znaju da je izgubila nevinost, no na kraju je mislila „ipak se osjećam pomalo jeftino, ali istodobno i nekako odraslo.“¹⁷⁹ Violet nije osjećala žaljenje i vjerovala je da nije učinila ništa pogrešno, dapače, počela se nakon toga osjećati odraslom. Ipak, cijela priča koja se stvarala nakon njezinoga gubitka nevinosti, što je također odabir riječi koji u sebi sadržava određeno moralno vrednovanje, govori kako za djevojke još uvijek stupanje u spolne odnose predstavlja svojevrsnu traumu. Ona se osjećala pomalo jeftino iako je znala da u njihovom odnosu „nije bilo ničeg jeftinog“, te se pribojavala da Finch ne bi pričao o tome jer „dečki se hvale tim stvarima“¹⁸⁰. Time se objašnjava podvojenost doživljaja seksualnih odnosa kod tinejdžera. Djevojke će osjetiti sram, ali istovremeno i strah da se priča o njima ne bi proširila širem auditoriju. To se događa jer je prvi spolni odnos opisan kao gubitak nevinosti, a djevojke su od davnih vremena učili da čuvaju svoju nevinost. Zbog takvoga, moglo bi se reći, civilizacijskoga suda, kod djevojaka se uslijed spolnoga odnosa mogu javiti emocije straha i srama. S druge strane, za dječake gubitak nevinosti predstavlja drugačije iskustvo. U njima se budi osjećaj ponosa i oni imaju baš suprotni doživljaj: oni se ne osjećaju jeftino, već se osjećaju kao da se imaju čime hvaliti. Autorica je, može se reći, objektivno pristupila ovoj temi prikazavši postojanje raznolikosti viđenja seksualnih odnosa kod tinejdžera, iako bi se moglo reći da je idealizirala spolni odnos koji mora biti popraćen dubokim osjećajima i povezanošću dvoje ljudi. Isto tako, opet je poslala poruku da ne treba zazirati od razgovora o tim temama što je važno za emocionalnu zajednicu u nastajanju.

¹⁷⁹ Isto, 204.

¹⁸⁰ Isto, 204.

4. 4. OSOBNA BAJKA

4. 4. 1. DOM GOSPOĐICE PEREGRINE ZA ČUDNOVATU DJECU

Osobna je bajka uvjerenje o vlastitoj jedinstvenosti i superiornosti, a ona često utječe na ponašanje pojedinca tako da suzbija strah koji bi onemogućio određeno djelovanje. U knjizi *Dom gospođice Peregrine za čudnovatu djecu*, svijest o vlastitoj posebnosti vidljiva je već iz naslova gdje je tinejdžerima pod zaštitom gospođice Peregrine pripisan epitet *čudnovati*. Ti tinejdžeri uistinu jesu čudnovati jer se odlikuju posebnim, nadnaravnim sposobnostima, ali čitamo li tu knjigu kao alegoriju, postaje jasno da koncept osobne bajke igra veliku ulogu u oblikovanju likova i stvaranju fabule. Podjela na čudnovate i obične ljude govori kako autor doživljava izdvojenu zajednicu tinejdžera – jedinstvenima i posebnima. Tim je postupkom stvoren potencijal za identifikaciju adolescenta čitatelja s adolescentskim likovima u knjizi čime se otvara mogućnost kreiranja jedinstvene emocionalne zajednice između čitatelja i autora. Dok Jacob nije pristupio zajednici čudnovatih, vodio je poprilično dosadan život. Označimo li čudnovatost kao pojavni oblik osobne bajke koji se javlja kod adolescenata u ovoj knjizi, vidjet će se najbolje na Jacobovom primjeru kako je upravo osobna bajka utjecala na uklanjanje straha kod adolescenata i odvela ih putem rizičnih ponašanja. Promjena koju Jacob doživljava zbog osobne bajke najbolje je vidljiva na primjeru njegovoga unutarnjega monologa: „Ali zašto ne? Da se nikada ne vratim kući, što bi mi nedostajalo? Zamišljao sam svoj hladni, golemi dom, grad bez prijatelja i s mnogo ružnih uspomena, potpuno bezličan život koji mi je već unaprijed određen. Shvatio sam da mi dosad ni jedanput nije palo na pamet da ga se odrekнем.“¹⁸¹ U navedenom primjeru Jacob po prvi put postaje svjestan što čudnovatost nosi sa sobom i kako bi mu život u okruženju jedinstvene zajednice mogao biti potpuno drugačiji. Naime, on tada tek dolazi pod utjecaj osobne bajke i ona ga tjera na korjenito promišljanje o dosadašnjem životu, kojega počinje promatrati kao apsolutno nezanimljivoga. Dakle, pod utjecajem osobne bajke, on je spreman prevladati strah od napuštanja roditeljske zaštite, sigurnoga obiteljskoga posla u budućnosti te krenuti putem ostvarivanja svoje čudnovatosti. Ipak, to nije prošlo bez kolebanja, a da je osobna bajka samo priča u koju se adolescenti uvjeravaju, dokazuje i Jacob svojim promišljanjem: „Kad bih se pridružio

¹⁸¹ RIGGS, *Dom gospođice Peregrine za čudnovatu djecu*, 163.

čudnovatoj djeci, ne bih završio srednju školu i išao na fakultet, niti radio ono što normalni ljudi rade dok odrastaju. No ipak sam se stalno morao podsjećati da nisam normalan: dokle god me praznodusi progone, svaki oblik života izvan petlje zasigurno bi naprasno završio.“¹⁸² Može se zaključiti da on sam sebe uvjerava u svoju posebnost i prema tome odlučuje mijenjati čitav svoj dosadašnji život. Jacob, taj strašljivi i mirni dečko, kada spozna svoju jedinstvenu sposobnost viđenja čudovišta, dakle, postane svjestan priče o vlastitoj posebnosti i postane nemjerljivo hrabar. Točnije, odluči ići protiv svojih strahova. Naime, kada su bježali iz doma gospođice Peregrine, trebalo je skočiti s krova. Djevojčica Olive imala je sposobnost lebdjenja po zraku pa ih je ona trebala spustiti na zemlju. Prvi je trebao biti Jacob, no on se bojao da će se slomiti. Ipak se primio za nju, a: „Umjesto pada, kojeg sam se bojao, polako smo tonuli prema dnu poput balona iz kojeg curi helij.“¹⁸³ Iz navedenoga se vidi rizično ponašanje poduzeto pod utjecajem osobne bajke. Strah koji je ovdje imao obrambenu ulogu nije nestao, ali je pobijeđen pod uvjerenjem u vlastitu posebnost i posebnost svojih prijatelja. Isto tako, osobna bajka dovela ga je i do toga da pobijedi strah od smrti. Naime, u trenutku kad je praznoduh trebao krenuti na njih, Jacob je pokazao kako je osobna bajka utjecala na njegovu emocionalnu samoregulaciju. „Svi su mi nagoni govorili da se krijem i zabijem još dublje u mulj, no jedan se jasan probio među mlitavima – neću dopustiti da umremo u ovoj kenjari – pa sam gurnuo Emmu iza najveće ovce na vidiku i jurnuo prema vratima...“¹⁸⁴ Ovaj je primjer poseban jer u njemu možemo prepoznati mješoviti utjecaj osobne bajke i zaljubljenosti na hrabro Jacobovo ponašanje. Važnije od toga jest vidjeti kako ta dva principa utječu na emocije lika. Dakle, osobna bajka i zaljubljenost nisu učinile da strah od smrti nestane, nego je pod njihovim utjecajem Jacob odlučio ići protiv straha i tako omogućio njegovo hrabro djelovanje.

Može se zaključiti kako je u ovoj knjizi osobna bajka jedno od središnjih načela oblikovanja likova. Iako prikazano na primjeru Jacoba, svi likovi djeluju na principu osobne bajke. Oni se, uvjereni u vlastitu posebnost, okupljaju u posebnu, izdvojenu zajednicu, gdje se međusobno štite i čuvaju. Osobna bajka najviše dolazi do izražaja kada nestane zaštite odrasle osobe pa su adolescenti primorani sami se boriti za sebe.

¹⁸² Isto, 246-247.

¹⁸³ Isto, 259.

¹⁸⁴ Isto, 277.

Zahvaljujući svojim sposobnostima, točnije, uvjerenju o vlastitoj posebnosti, oni pobjeđuju svoje strahove i kreću se sami boriti protiv zlih sila vanjskoga svijeta.

4. 4. 2. KRADLJIVICA KNJIGA

Kao i u slučaju *Doma gospođice Peregrine za čudnovatu djecu*, i u *Kradljivici knjiga* ponekad je teško razlučiti jesu li hrabri i opasni postupci dječjih i adolescentskih likova uvjetovani zaljubljenošću ili osobnom bajkom. Ipak, zbog osobne bajke smanjuje se utjecaj straha na likove kad odlučuju sudjelovati u opasnoj situaciji, a zaljubljenost može biti samo poticaj da ispadnu bolji u očima osobe koju žele impresionirati.

Utjecaj osobne bajke na postupke likova u knjizi *Kradljivica knjiga*, analizirat će se na primjeru odnosa Liesel Meminger i Rudyja Steinera. Za ovu temu važan je i jedan retrospektivni odlomak zahvaljujući kojem čitatelj upoznaje Maxa u vrijeme njegovih tinejdžerskih godina. On je već dotada izgubio oca, a s trinaest je godina gledao ujaka kako se bez borbe predaje smrti u svome krevetu. On je tada donio neke važne odluke i zavjetovao se: „Kad mene smrt dohvati, osjetit će moju šaku na svojem licu.“, a pripovjedačica (Smrt) tu je odluku komentirala riječima: „Naravno, s trinaest je godina pomalo pretjerivao u svojoj strogosti. Nije pogledao u oči nečemu poput mene. Ne još.“¹⁸⁵ Upravo ovi kratki navodi mogu poslužiti kao praktični primjeri definicije osobne bajke. Naime, trinaestogodišnji Max bio je uvjeren da se može uloviti u koštac s nečim kao što je Smrt, uvjeren u svoju posebnost i jedinstvenost. No, komentar pripovjedačice objašnjava kako je to specifično za njegovu dob i kako se takva odlučnost, takva hrabrost polako gubi sa stjecanjem životnoga iskustva i susretanjem sa smrću koja je strana svakom adolescentu i ona koja se događa drugom.

Rudyjev je lik utemeljen na osobnoj bajci. On je svoj djeci iz Ulice Himmel poznat po svojem „jesseowensovskom“ ispadu. Naime, Rudy je bio impresioniran Owensovim uspjehom na Olimpijadi i htio mu je nalikovati pa se sav ugljenom obojio u crno i otišao na trkalište kako bi se takav utrkiavao s imaginarnim natjecateljima i slušao uzvike imaginarne publike. Njegovu je pobjedu zaustavio njegov otac koji mu je tada objasnio da ne bi trebao željeti postati ni crnac ni Židov jer bi ga mogli odvesti i neka bude

¹⁸⁵ ZUSAK, *Kradljivica knjiga*, 196-197.

zadovoljan svojom plavom kosom i plavim očima.¹⁸⁶ Taj njegov prvi ispad ne može se toliko pripisati utjecaju osobne bajke, koliko se pripisuje dječjem nepoznavanju politike i dječjem obožavanju sportskoga idola. Ipak, to je trenutak koji je odredio njegov život. No, on se kasnije svjesno usprotivio politici Hitlerove mladeži pod utjecajem osobne bajke. U njegovom odredu Hitlerove mladeži glavni je zapovjednik bio Franz Deutscher s kojim je Rudy brzo došao u sukob jer je branio slabijega dječaka. Najprije su za kaznu dobili dodatne krugove trčanja. Nakon trčanja, onako iznemogao, trebao je Deutscheru odgovoriti kada je rođen Hitler, a Rudy mu je namjerno odgovorio datum Isusova rođenja, za što je dobio još više krugova za trčanje. Ipak, situacija s Deutscherom je kulminirala kada ga je izvan igrališta Hitlerove mladeži pogodio kamenom, a ovaj mu se osvetio batinama i rezanjem kose, sve dok Rudy nije napokon pokleknuo i rekao pravi Hitlerov datum rođenja. To je napravio kako bi smanjio razmjere sramoćenja pred ostalom djecom iz Ulice.¹⁸⁷ Navedeni ispadi sada već govore o utjecaju osobne bajke. Naime, tada je Rudy već bio svjestan opasnosti suprotstavljanja nacističkoj politici na bilo kojoj razini. Unatoč tome, odlučio je braniti slabijega, što nam govori da je cijelo vrijeme bio vođen uvjerenjem da treba braniti nedužnoga. Nakon toga, to je preraslo u osobni obračun s provoditeljem Hitlerove politike i on mu se javno suprotstavljao, bez obzira na posljedice. Nijednom nije pomislio na posljedice svojih postupaka.

Tek je roditeljskom intervencijom, prestao s izbjegavanjem sastanaka Hitlerove mladeži i prebačen je u drugi odred.¹⁸⁸ To nam govori upravo o opasnosti utjecaja osobne bajke i uvjerenosti da se adolescentu ništa loše ne može dogoditi, ali i koliko je u tim godinama važan i roditeljski nadzor.

Liesel Meminger također je djelovala pod utjecajem osobne bajke. Moglo bi se reći da je i njezin lik izrastao na temelju osobne bajke. Nakon što su nacisti zapalili stvari, među njima i knjige, Liesel, „sasvim sama, nije smogla discipline da se drži na sigurnoj udaljenosti. Lomača ju je usisala prema sebi, i ona je počela obilaziti... Dim se podizao s naslovnice dok je žonglirala njome i žurno odlazila. Glavu je oborila, a bolesna ljepota straha sa svakim je korakom bila sve jezovitija...“¹⁸⁹. U ovom slučaju, osobna bajka pomaže Liesel da prebrodi strah, čak i da malo uživa u njemu, kako bi došla do onoga

¹⁸⁶Vidi više: ZUSAK, *Kradljivica knjiga*, 61-65.

¹⁸⁷ Vidi više: ZUSAK, *Kradljivica knjiga*, 305-308.

¹⁸⁸ Isto, 309.

¹⁸⁹ Isto, 125-126.

što uistinu želi. Potencijalno je ušla u opasnu situaciju, ali ona nije mogla sagledati sve posljedice akcije koju je poduzela, točnije, ako je i bila svjesna mogućih posljedica, a to nam potvrđuje prisutnost straha, ni to joj nije bilo dovoljno da je zaustavi u njenom potencijalno pogibeljnom postupku. U tome se sastoji prava srž osobne bajke – osoba je svjesna posljedica, no nije uvjerena da će ih uistinu osjetiti na svojoj koži. Uzbudjenje i ushićenost koju osoba osjeća zbog nekog svojeg djela, jače je od osjećaja straha koji bi je u tom postupku zaustavio. Pod utjecajem osobne bajke u ovom slučaju djevojčica/djevojka čini ono što će kasnije postati okosnicom njezina identiteta – ona postaje kradljivica knjiga. Kasnije, dijelom pod utjecajem osobne bajke, a dijelom pod utjecajem emocionalne klime zajednice Hubermanna kojoj je pripadala, čini najopasniju i najnepromišljeniju stvar u svome životu. U trenutku kada je kolona Židova prolazila kroz njezin gradić, ona je neumorno tražila Maxa, a kada ga je ugledala potrčala je prema njemu. Uspjeli su izmijeniti nekoliko riječi dok ih nisu spazili vojnici. Liesel u vraćanju Maxu nisu uspjeli zaustaviti ni vojnici koji su je šamarali, ni bičevanje Maxa. Tek „nakon tridesetak metara, baš kada se vojnik okrenuo, djevojčicu su oborili. Ruke je dograbiše odostrag i dječak iz susjedne kuće sruši je na tlo, na koljena...”¹⁹⁰. U ovom slučaju, Liesel je osobna bajka definitivno omogućila da vrati čovječnost čovjeku prema kojem su se ponašali kao prema životinju. Osobna bajka omogućila je da Liesel postane izuzetno hrabri adolescentski lik kojega će čitatelj bez razmišljanja zavoljeti. Isto tako, za njezin čin nikako nije mogla biti odgovorna samo osobna bajka – ona je omogućila da ona obavi tu akciju, a akcija je bila potaknuta mnogim drugim čimbenicima. Npr., ona je to prvenstveno napravila zbog velike ljubavi koju je osjećala prema Maxu. Ona je osjećala nepravdu na svojoj koži jer je i Maxa izgubila zbog Hitlera, kao i svoju prvu, biološku obitelj. Sazrijevala je kod Hubermanna, a od njih je jedino mogla naučiti kako pomoći slabijima od sebe i suočiti se sa strahom koji bi ih u tome mogao zaustaviti. Može se zaključiti da emocionalna zajednica u kojoj adolescentski lik sazrijeva te vrijednosti, stavovi i ciljevi koji iz nje proizlaze tjeraju osobu da poduzme određenu (opasnu) akciju, točnije, služe kao opravdanje nužnosti te akcije pred osobom samom. Osobna bajka može se promatrati kao sredstvo koje će omogućiti da osoba stekne dovoljno hrabrosti da učini opasan čin bilo koje vrste te da sam cilj postane važniji od

¹⁹⁰ Vidi više: ZUSAK, *Kradljivica knjiga*, 515-521.

posljedica koje mogu uslijediti, preciznije ona uvjeri adolescenta da ga posljedice neće dostići ili da nisu toliko važne kao sam cilj.

Ova je knjiga specifična jer djelovanje pod utjecajem osobne bajke nije raskrinkano, dapače zbog njega likovi poprimaju herojske razmjere. Akcije koje poduzimaju pod utjecajem osobne bajke postaju glavne okosnice njihova identiteta.

Promatramo li to u kontekstu adolescentske književnosti, sigurno je da se autor koristi osobnom bajkom prvenstveno kako bi dodao napetost radnji, točnije, svaki postupak lik pod utjecajem osobne bajke, definitivno dodaje napetost pripovijedanju. Problematični je dio što se nigdje u knjizi ne raskrinkavaju ti postupci kao karakteristični za određeno razvojno razdoblje, već su pripisani likovima kao sastavnice njihova cjelokupnog djelovanje, kao nešto što logično proizlazi iz njihove osobnosti. To je problematično ako se pretpostavi da adolescent kao pretpostavljeni čitatelj prolazi kroz proces identifikacije s likom i tekstom pa i sam posljedično ulazi u niz opasnih situacija. S druge strane, isti taj problem može postati prednost u smislu da potencijalni čitatelj adolescent uslijed identifikacije s likom i tekstom postane hrabriji u istupu i zastupanju stavova i vrijednosti koje je mogao naučiti iz emocionalne zajednice koju čini s autorom. Potencijalni čitatelj osobnu bajku može iskoristiti kao okidač koji će mu omogućiti da digne glas protiv dominantne kulture ponašanja ako uslijed novih kognitivnih dostignuća razluči da ta kultura ide u pogrešnom smjeru. Tada osobna bajka opet postaje prednost.

4. 4. 3. DEČKI KOJE SAM VOLJELA

Likovi u knjizi *Dečki koje sam voljela* postupaju vrlo oprezno. Kod njih je teško vidjeti nepromišljenu akciju koja bi se mogla povezati s osobnom bajkom. Jedini lik koji se izdvaja jest Chris. Ona je već opisana kao lik koji ima najslobodnije djelovanje. Naime, u jednom je trenutku ispričala kako je izgubila nevinost na školskom izletu, bez straha od pratnje ili mogućih posljedica seksa¹⁹¹ ili recimo kako je na školski izlet ponijela tekilu u bocama šampona kako bi zavarala profesore, a Lara Jean se odmah zabrinula je li dobro isprala boce kako si ne bi otrovali želudac, što Chris uopće nije zabrinjavalo¹⁹². Dakle, može se zaključiti da je Chris imala najviše nepromišljenih pa čak i divljih

¹⁹¹ Vidi više: HAN, *Dečki koje sam voljela*, 246.

¹⁹² Vidi više: HAN, *Dečki koje sam voljela*, 289.

postupaka koji bi se mogli povezati s osobnom bajkom. Ona uopće nije razmišljala o mogućim posljedicama, dok je Lara Jean samo o njima i razmišljala. Moglo bi se zaključiti da Lara Jean niti u jednom trenutku nije djelovala pod utjecajem osobne bajke. No, ona ipak je djelovala, ali pod utjecajem zamišljene publike.

Prvo, Lara Jean se u svakom romantičnom odnosu ponašala pod utjecajem zamišljene publike. Recimo, dok joj se sviđao Josh, ona je otvoreno rekla: „To je uloga koju igram pred njim. Uloga drske mlađe sestre.“¹⁹³. Zatim, cijela je veza Petera i Lare Jean lažna i oni su je započeli kako bi on napravio ljubomornom Gen, a ona Josha¹⁹⁴, što znači da su u glavi imali zamišljene reakcije tih ljudi, ali i ostalih koji s njima nisu emocionalno povezani. Nadalje, Lara Jean je uvjerenjena da Peter „previše brine o tome što drugi misle o njemu.“¹⁹⁵, što potvrđuje i činjenica da joj plaća smrznuti jogurt jer kako kaže: „Ne mogu ispasti škrtac pred dečkima.“¹⁹⁶. Ona se ustvari osjećala dobro kao Peterova cura jer je on bio najpopularniji dečko u cijeloj školi pa su ih onda posljedično svi promatrali. Ona je zato cijelo vrijeme razmišljala o tome što sada ljudi misle o njoj i bila uvjerenjena da se pitaju što je kod nje tako posebno te da je ona za sve ostale: „Tajanstvena Cura“¹⁹⁷. Postupci glavnih likova u ovoj knjizi dogodili su se pod utjecajem zamišljene publike, kako bi se održale svojevrsne predstave za učenike u školi, za zamišljenu publiku. Ti postupci određivali su status koji će zauzeti u školi i određivali s kime će se družiti. Svim postupcima prethodilo je prvotno zamišljanje reakcije ostalih učenika, a likovi su to i sami priznali nekoliko puta u tijeku pripovijedanja.

Autorica je takvim postupcima učinila, paradoksalno, da se knjiga doima jako iskreno. Likovi su glumili svoje postupke pred ostalim likovima, ali su čitatelju priznali da glume. Zato se čitatelju adolescentu lako identificirati s likovima i ući s autoricom u novu emocionalnu zajednicu. Čitatelji su se mogli identificirati s problemima kod zaljublivanja i glumom na svim stranama koja se događa jer kod adolescenta rijetko postoji sigurnost u vlastito „ja“, nego se kod njih događa da će često svoje postupke uvjetovati time što su zamislili da će drugi o njima misliti.

¹⁹³ Isto, 43.

¹⁹⁴ Vidi više: HAN, *Dečki koje sam voljela*, 113-115.

¹⁹⁵ Isto, 115.

¹⁹⁶ Isto, 163.

¹⁹⁷ Isto, 133.

4. 4. 4. LAŽLJIVCI

Djelovanja likova pod utjecajem osobne bajke u knjizi *Lažljivci*, poprimila su katastrofalne razmjere. Prvi je primjer kada su tinejdžeri djelovali pod utjecajem osobne bajke bilo njihovo skakanje sa stijena. Cady je patila od strašnih glavobolja, bila je uistinu bolesna kada je odlučila s Lažljivima ići na vožnju kajakom. Dečki su krenuli skakati s visoke stijene u vodu iz koje su izvirivale oštre stijene kako bi se razmetali. Cady se osjetila izazvanom pa se krenula penjati na stijenu, iako se bojala, odlučila je skočiti vođena sljedećim razmišljanjem: „Dokazat ću da sam jaka sad kad me smatraju bolesnom. Dokazat ću da sam hrabra sad kad me smatraju slabom.“¹⁹⁸. Taj je primjer završio bez katastrofalnih posljedica. Cady se u tom trenutku odlučila na takav postupak ne mareći za potencijalne smrtonosne posljedice, ne mareći za svoje loše fizičko zdravlje. Ona je tada morala pokazati se u najboljem svjetlu i zbog toga je zanemarila sve što se loše moglo dogoditi. Ona je djelovala pod utjecajem osobne bajke, vjerujući da je jedinstvena i jača od obične fizičke i biološke datosti. Djelovala je i pod utjecajem zamišljene publike jer bilo joj je važno jedino dokazati se drugima, točnije zamišljala je što će oni misliti o njoj u kontrastu s onim što već misle.

U sljedećem primjeru, osobna bajka bila je uvjetovana određenim stavovima karakterističnima za emocionalnu skupinu Lažljivaca. U jednoj od njihovih rasprava svatko je ponaosob govorio geslo kojim se vode u životu. Gatovo geslo bilo je: „Ne prihvaćaj zlo koje možeš promijeniti.“, a Cadyno geslo glasilo je: „Uvijek čini ono čega se bojiš“¹⁹⁹. Tada je burno reagirala Mirren koja nije odobravalala ta gesla i argumentirala to na sljedeći način: „Možeš poginuti. Možeš se ozlijediti. Ako te nešto užasava, onda za to vjerojatno postoji neki dobar razlog. Moraš vjerovati vlastitim nagonima.“, na što joj se Johnny narugao da je njena filozofija da bude velika kukavica.²⁰⁰ Može se zaključiti da su Lažljivci, barem većinski, djelovali pod idealističkim stavom da je moguće promijeniti svijet svojim djelovanjem. To je služilo i kao opravdanje za njihova djelovanja pod utjecajem osobne bajke. Ipak, s njima je bila i Mirren koja je uvijek djelovala oprezno te i njih pozivala na oprez. Njezin je lik u tom aspektu adolescencija najmanje promijenila. Naime, ona je bila svjesna opasnosti i pozivala na racionalno

¹⁹⁸ LOCKHART, *Lažljivci*, 156.

¹⁹⁹ Isto, 114.

²⁰⁰ Isto, 115.

djelovanje. No, ni ona nije odlučila ne sudjelovati u akciji koja je imala katastrofalne posljedice.

U trenutku kada su se odvijale najjače svađe za nasljedstvo i oko novca i posjeda općenito, majka je upozorila Cady: „Odrasti, Cadence. Sagledaj svijet onakvim kakav jest, a ne onakvim kakvim ga zamišljaš.“²⁰¹ Tom je rečenicom upravo pokazana razlika stavova dviju emocionalnih zajednica koje su koegzistirale na jednom privatnom otoku. Starija generacija je vođena iskustvom sve svoje snage uprla u zgrtanje novca i osiguravanje budućnosti svoje djece, bez obzira što je to značilo da će izgubiti neke važne odnose. S druge strane, mlađa je generacija bila vođena idealom da je moguće promijeniti svijet i iskorijeniti zlo. Kako su vidjeli da je uzrok zla na otoku novac i posjed, a htjeli sačuvati odnose, odlučili su uzeti stvar u svoje ruke i uništiti izvor zla. Zbog osobne bajke, počeli su razmišljati o rješenju situacije kao da su bogovi te domislili što bi bilo ako „Bog ispruži prst i grom pogodi Clairmont? Što ako ga Bog spali do temelja? Kaznio bi tako pohlepne, sitničave, pune predrasuda, normalne, neljubazne. Pokajali bi se za svoja djela. Nakon toga, ponovo bi naučili ljubiti jedni druge.“²⁰²

Upravo od tog trenutka, potaknuti velikim svađama obitelji, uvjerenjem da mogu iskorijeniti zlo, a pod utjecajem osobne bajke, ali i alkohola, odlučili su spaliti Clairmont.²⁰³ Lažljivci su zbog novih kognitivnih sposobnosti jasno razlučili da su posjed i novac glavni uzrok zla i razdora u obitelji. Kako se uvjerenja, stavovi i ciljevi emocionalne zajednice Lažljivaca mogu objediniti pod time da se pobjedom vlastitih najvećih strahova može iskorijeniti loše na ovom svijetu, ne čudi da su došli na ideju uklanjanja zla u njihovoj obitelji. Nažalost, osobna bajka uvjerila ih je da će kazna dostići samo one koji su je zaslužili, a s obzirom da su oni jedinstveni u cijeloj priči, njih neće ni okrznuti. No, dogodilo se suprotno; budući da su tinejdžeri palili kuću, Gat, Mirren i Johnny poginuli su u požaru, a jedino je Cady preživjela.²⁰⁴ Dakle, Lažljivci su zanemarili moguće smrtonosne posljedice, činjenicu da je palež kuća ekstremno opasna stvar i kako u tome mogu nastradati. Oni na takve rasplete nisu ni pomišljali, jedino što

²⁰¹ Isto, 188.

²⁰² Isto, 189.

²⁰³ Vidi više: LOCKHART, *Lažljivci*, 192-193.

²⁰⁴ Vidi više, 217.

su vidjeli, sebe kao bogove koji su kaznom pročistili odnose na otoku i spasili obitelj od raskola. Time postaje jasno da su njihovi postupci bili uvjetovani osobnom bajkom. Isto tako, zamislimo li potencijalnu emocionalnu zajednicu čitatelja i autorice, jasna je poruka koju autorica šalje čitatelju adolescentu: Budite svjesni postupaka koje činite u razdoblju koje se može nazvati srednjoškolskim, razdoblju kad se osjećate jedinstvenim i superiornima jer bi posljedice vaših postupaka u ekstremnoj situaciji mogle završiti katastrofom, smrću, što inače adolescenti teško povezuju s vlastitim postojanjem.

4. 4. 5. SVA RADOSNA MJESTA

U knjizi *Sva radosna mjesta* ponekad je teško odrediti je li neko Finchevo djelovanje uzrokovano osobnom bajkom ili je posljedica njegove mentalne bolesti. Ipak, u toj se knjizi može prepoznati djelovanje uzrokovano *zamišljenom publikom*, konceptom koji najčešće prati osobnu bajku.

Finch je imao lošu naviku da jako brzo vozi auto. On je uživao u osjećaju uzbuđenja koji se tada kod njega stvarao i tada pomišljao: „... u ovome bih trenutku mogao skončati u hrabrosti i časti zdrobljena metala i plamene eksplozije.“²⁰⁵. U normalnim slučajevima takvo bi se postupanje odmah svrstalo pod osobnu bajku jer bi lik osjećao superiornost i jedinstvenost pa bi zanemario moguće kobne posljedice vjerujući da se to njemu ne može dogoditi. Za Fincha je teško govoriti jer mu je smrt cijelo vrijeme privlačan koncept i često je razmišljao o samoubojstvu. Ipak, on za sebe tvrdi: „Oduvijek sam bio drukčiji od ostalih, ali za mene je to drukčije normalno.“²⁰⁶. Kroz to njegovo razmišljanje, nazire se taj osjećaj jedinstvenosti i superiornosti, misao da su svi drugi obični i normalni, a on nije. Ipak treba biti oprezan u donošenju zaključaka da je on klasični tinejdžer koji opasne postupke čini pod utjecajem osobne bajke.

Kod njega je puno izraženije djelovanje pod konceptom zamišljene publike. On tijekom cijelog srednjoškolskog obrazovanja mijenja ideju kakav želi biti lik. Malo je glumio klinca iz 80-ih, malo frajera i sl. Naravno, to pokazuje klasično traženje identiteta, ali kod Fincha odražava i njegovo traženje pozornosti. On, naime, cijelo vrijeme razmišlja o tome kako ga drugi vide. Tako je zamišljao razgovor svoga i Violetinog oca te zaključio da bi njegov otac tvrdio: „Imate pravo da je jebeni delikvent [sic!], usto je

²⁰⁵ NIVEN, *Sva radosna mjesta*, 52.

²⁰⁶ Isto, 55.

kriminalac, emotivno rastrojen, sjeban, čudan tip koji mi je priuštio najveće razočaranje u životu.²⁰⁷ Ovako zamišljen razgovor odražava nisku razinu samopoštovanja koje Finch gaji prema sebi. To ni ne čudi s obzirom na nasilnički pristup njegovoga oca. Ipak, takva ga zamišljanja tjeraju da vozi što brže kako bi pobjegao od takvih misli. Nadalje, učinak zamišljene publike jasan je i kad Finch bira lika koji će postati. U dućanu s rabljenom odjećom odlučio je postati frajer Finch, a onda je zaključio: „Ako ništa drugo, čini se da se jako sviđa curama.“²⁰⁸ Prema tome se vidi kako Finch pomno bira svoj nastup i svoju odjeću, razmišljajući u glavi kome će se svidjeti i kakav će dojam izazvati. Zato njegove postupke opet možemo pratiti pod utjecajem koncepta zamišljene publike.

²⁰⁷ Isto, 212.

²⁰⁸ Isto, 73.

5. ZAKLJUČAK

Adolescentsku književnost predstavljaju tekstovi pisani za adolescente i adolescentice. Autori/ce koji pišu adolescentsku književnost nisu adolescenti već neko vrijeme i to može biti prepreka stvaranju emocionalne zajednice čitatelja određenoga teksta i autora toga teksta. Identifikacija čitatelja adolescenta s likovima može s dogoditi samo ako se čitatelj može poistovjetiti s dogodovštinama i svijetom likova, a identifikacija čitatelja s likovima nužna je kako bi se stvorila emocionalna čitateljska zajednica. Zato autori, kako bi stvorili osjećaj zajedništva s čitateljima, posežu za psihologijskom literaturom kako bi što bolje mogli izgraditi likove koji će voditi što realnije adolescentske živote. Uspoređujući psihologijsku literaturu posvećenu adolescenciji s književnošću namijenjenoj adolescentima, mogu se pronaći stalna mjesta koja se pojavljuju u jednoj i drugoj literaturi. Tako je u objema prisutno postojanje izdvojene zajednice iz koje lik vuče vrijednosti i stavove ili ih provodi u praksi. Također, obrađuje se i odnos s odraslima koji najčešće određuje normu iskazivanja emocija i pravila ulaženja u odnose ili pokazuje koliko se roditelji prema vlastitoj djeci djeluju zaštitnički i tako žele zaustaviti njihov prirodni razvoj. Seksualni i romantični odnosi važan su aspekt gotovo svake knjige koja za likove uzima adolescente. Obradom tog toposa adolescentske književnosti najčešće se može iščitati stav autora o tom pitanju koje još uvijek izaziva traumu kod brojnih adolescenata, a otkriva i podvojenost iskustva za djevojke i momke koji odluče stupiti u seksualne odnose. Osobna bajka koncept je koji objašnjava neka rizična i problematična ponašanja tinejdžera. Ona može objasniti buntovništvo koje obilježava velik broj tinejdžera i stoga se javlja i u adolescentskoj književnosti. Ako likovi ne postupaju buntovno barem u nekim prilikama, oni većinom djeluju pod utjecajem straha od ostalih, točnije pod utjecajem zamišljene publike, što bi značilo da cijelo vrijeme glume pred ostalim likovima imajući u glavi zamišljene reakcije ostalih.

Uvodeći ta obilježja adolescentskoga razvojnoga razdoblja u adolescentsku književnost, autori/ce otvaraju prostor stvaranju emocionalnih adolescentskih čitateljskih zajednica u kojima se čitatelji/ce identificiraju s likovima i dobivaju osjećaj zajedništva s knjigom i autorom. Ta se teorija može provjeriti na društvenim mrežama gdje se čitatelji određene knjige okupljaju i svakodnevno dijele svoja iskustva, dojmove i emocije s autorom nakon čitanja knjige. U ovom radu opisalo se postojanje 5 različitih emocionalnih

adolescentskih čitateljskih zajednica temeljenih na tekstualnoj bazi najčitanijih naslova u Hrvatskoj.

Dom gospođice Peregrine za čudnovatu djecu knjiga je u kojoj je postojanje izdvojene tinejdžerske zajednice neporecivo. Naime, ona je izdvojena vremenski i prostorno i poput vršnjačkih grupa u stvarnom svijetu koje okupljaju tinejdžere sličnih osobnosti i interesa, tako se i u njoj okupljaju čudnovata djeca kako bi mogla razvijati svoj identitet bez straha i srama. Čudnovatost jest i glavno obilježje njihova djelovanja pod utjecajem osobne bajke jer im ona daje osjećaj nadmoći i jedinstvenosti. Gospođica Peregrine kao najvažniji odrasli lik u ovoj knjizi teško im daje slobodu da se razvijaju kako žele jer ih još uvijek smatra djecom. Ona ih, kao i mnogi roditelji, želi vezati uz sebe kako bi ih zaštitila od okrutnoga svijeta, ali tako priječi njihovu individualizaciju i normalni razvoj. Emocionalna čitateljska zajednica koja se temelji na ovoj knjizi povezuje se na temelju stava da je dobro biti različit od ostatka i da ponekad čudnovatost i sposobnost za velike stvari leži upravo u činjenici da nisi jednak kao ostali. Isto tako, svjesni da će ostali uvijek imati nešto protiv različitih, knjiga podupire čitatelje koji se osjećaju različito da se zajedničkim snagama odupru onima koji ih žele uništiti. Osim toga, okupivši se u zajednici ljudi sličnih osobnosti, oni će moći razvijati svoju osobnost i identitet bez straha od osude drugih ili srama.

Emocionalna zajednica koja nastaje nakon čitanja knjige *Kradljivica knjiga* može biti obogaćena empatijom prema drugom i drugačijem, onom koji je ugrožen. Ona se odlikuje hrabrošću kojom se može suprotstaviti dominantnoj kulturi ponašanja te jasnim stavom o važnosti riječi koje pokreću ljude i zbog kojih se događaju najljepše i najružnije stvari na svijetu. Markus Zusak emocionalnu je zajednicu adolescentskih čitatelja kreirao uz pomoć stalnih mjesta adolescencije. Kreiravši izdvojenu zajednicu Hubermannovih pokazao je kako se ispravnim stavovima i vrijednostima mogu mijenjati loše stvari i njima se oduprijeti dominantnoj kulturi ponašanja, koju adolescenti mogu prozreti i prosuditi lošom zbog napredovanja u kognitivnom mišljenju. Isto tako, ta je zajednica svjesna da do sukoba s odraslima ne mora dolaziti samo zato jer su odrasli, već da odnos s njima može biti pun sigurnosti i povjerenja te da njihova zaštita ne mora uvijek ograničavati tinejdžerski razvitak. Osim toga, to je zajednica koja će veliku pozornost pridati riječima i rječničkim definicijama te shvaćati

da se pravo značenje riječi otkriva tek u stvarnom svijetu. To će biti zajednica koja će biti svjesna da je važno emocije iskazati u trenutku kad se doživljavaju jer su ljudi i trenutci prolazni. Iako je ovo knjiga koja najviše odstupa od klasičnih obrazaca adolescentske književnosti, ponajviše zbog smještenosti radnje u Drugi svjetski rat, ona definitivno ima najveći potencijal stvoriti emocionalnu zajednicu čitatelja, samo što svoga čitatelja ne traži isključivo u adolescentu, nego u svakom čovjeku bez obzira na dob.

Knjiga *Dečki koje sam voljela* pokazuje koliko su važni stavovi i vrijednosti prve emocionalne zajednice kojoj se pripada i kako oni postaju baza ponašanja tinejdžera. Emocionalna zajednica koja nastaje nakon te knjige imat će snažne stavove i uvjerenja o stupanju u prve seksualne odnose te će naučiti kako se nositi s takvim izazovima u konzervativnoj sredini. Osim toga, ta će zajednica više pozornosti pokazati na jasno izražavanje emocija i mogućnost toga da se emocije mogu odglumiti ili potisnuti. S tom će se knjigom moći poistovjetiti tinejdžeri koji opreznije ulaze u seksualne odnose, ali i oni koji imaju idealističke poglede na ljubav i zaljubljivanje jer se takvi klišeji u ovoj knjizi donekle ismijavaju.

Emocionalna zajednica koja može nastati nakon čitanja knjige *Lažljivci* stvorit će se na temelju identifikacije koja će se dogoditi zbog dvije pojave koje često pogađaju adolescente: kriticizam i idealizam. One se događaju kao posljedica osobne bajke i generacijskoga jaza, a rezultiraju sukobom s odraslima, točnije određenim odklonom od kulture kojoj odrasli pripadaju. Tinejdžeri će tako čitanjem te knjige stvoriti svijest o tome kako njihovi roditelji ne moraju biti uvijek u pravu, ali i kako oni mogu prema njima nastupiti superiorno, a da nisu imali iskustvo kakvo imaju odrasli u njihovim životima. Isto tako, tinejdžeri koji će biti dijelom te emocionalne zajednice, puno će naučiti o emocionalnoj samoregulaciji i opasnosti uvjerenja o svojoj jedinstvenosti, točnije o opasnosti djelovanja pod utjecajem osobne bajke.

Jennifer Niven autorica je koja intenzivno radi na stvaranju emocionalne adolescentske čitateljske zajednice. Ona knjigu *Sva radosna mjesta* piše s namjerom da čitatelji adolescenti koji će činiti buduću čitateljsku zajednicu shvate da o mentalnim problemima, ali i o problemima generalno, treba javno progovarati, svjesna činjenice da su određene bolesti još uvijek stigmatizirane u društvu. Čitatelji će se s tekstom

identificirati jer su njezini likovi izgrađeni uz pomoć stalnih mjesta adolescencije. Lako će se povezati sa situacijama u kojima djevojke prolaze prve seksualne odnose, sa situacijama koje opisuju odnose popularne i nepopularne djece. Ta će se emocionalna zajednica odlikovati shvaćanjem da pojedini adolescentski likovi nisu toliko jedinstveni, već da svi zajedno prolaze za sve jednako stresno razdoblje adolescencije bez obzira kojoj vršnjačkoj grupi pripadali.

Svaka pojedina adolescentska emocionalna čitateljska zajednica koja nastaje nakon čitanja svake od analiziranih knjiga razlikovat će se po stavovima koji iz nje proizlaze, a čitatelji će se u nju emocionalno uključivati preko posebnih problema koje knjiga obrađuje, a s kojima se oni mogu posebno identificirati. Ipak, svaki autor knjigu piše za homogenu zajednicu adolescenata što nam govori da se u svakoj knjizi likovi izgrađuju preko stalnih mjesta psihologijske literature koja obrađuju adolescenciju generalno. Autori ipak pišu priče iz vlastitih perspektiva pa se zajednice koje nastaju nakon čitanja pojedine knjige ipak međusobno razlikuju prema stavovima, vrijednostima i ciljevima čija je baza sam tekst oko kojega se zajednica okuplja.

6. POPIS ELEKTRONIČKIH IZVORA I LITERATURE

Popis literature:

BERK, Laura E., *Dječja razvojna psihologija*, Jastrebarsko: Naklada Slap, 2015.

BERK, Laura E., *Psihologija cjeloživotnog razvoja*, Jastrebarsko: Naklada Slap, 2008.

ELKIND, David, „Egocentrism in Adolescence“, *Child Development*, 38, 1967., 1025-1034.

GAUTHIER, Gail, „Whose Community? Where Is the "YA" in YA Literature?“, *The English Journal*, 91, 2002., 70-76.

HAMERŠAK, Marijana, ZIMA, Dubravka, *Uvod u dječju književnost*, Zagreb: Leykam international, 2015.

HAN, Jenny, *Dečki koje sam voljela*, Zagreb: Fokus komunikacije, 2016.

LARSON, Reed W., BROWN, Jane R., „Emotional Development in Adolescence: What can be Learned From a High School Theater Program?“, *Child Development*, 78, 2007., 1083-1099.

LOCKHART, Emily, *Lažljivci*, Zagreb: Mozaik knjiga, 2015.

NIVEN, Jennifer, *Sva radosna mjesta*, Zagreb: Profil knjiga, 2016.

RIGGS, Ransom, *Dom gospođice Peregrine za čudnovatu djecu*, Zagreb: Lumen izdavaštvo, 2012.

ROSENBLUM, Gianine D., LEWIS, Michael, „Emotional Development in Adolescence“, ADAMS, Gerald R., BERZONSKY, Michael D. Berzonsky (ur.), *Blackwell Handbook of Adolescence*, Malden, Oxford, Victoria: Blackwell Publishing, 2006.

ROSENWEIN, Barbara, *Emotional Communities in the Early Middle Ages*, Ithaca, London: Cornell University Press, 2006.

ZIMA, Dubravka, „Književnost i dob: razmišljanje o problematici, utemeljenju i definiranju adolescentske književnosti“, *Detinjstvo. Časopis o književnosti za decu*, 43, 2017., 3-23.

ZUSAK, Markus, *Kradljivica knjiga*, Zagreb: Profil International, 2008.

Popis elektroničkih izvora:

FACEBOOK,

https://www.facebook.com/JenniferNivenWrites/?ref=br_rs&hc_ref=ART3_dHAzz5dhV7kJaZG_9_ChvjwS7T2LD-j4kHSTvwqC0H09tnCXkxG4ntTBagA6Vg&fref=nf ,

zadnji put gledano 26. 7. 2018.

SUMMARY

Emotional Communities of Adolescent Readers in Croatia

Helena Ilovača

The main topic of this paper is creation of five different emotional communities of adolescent readers in Croatia. Analysed books were picked by criteria of five most read books in last 365 days. Author detected specific pattern which can be found in adolescent literature and psychological literature as well. Paper shows that authors of adolescent novels are using that specific pattern when writing in order to achieve teen reader to identify himself/herself with story and characters in novel. Once adolescent reader identifies himself/herself with story, he becomes a part of emotional community. Together with author of a novel, adolescent reader is equal creator of that specific emotional community. Due to the fact that every writer as individual human being has different point of views, there are lots of emotional communities which differ between themselves by their point of views.

Key words: adolescent literature, adolescence, emotional communities